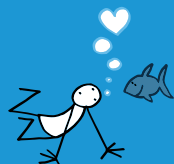

Аналітичний звіт
за результатами двох хвиль національного соціологічного
опитування (грудень 2018, лютий 2020)

УЯВЛЕННЯ ТА ПРІОРИТЕТИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ТА СТАЛОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Публікацію підготовлено в рамках реалізації проєкту «Підтримка Парламенту України у сфері сталої енергетики та охорони довкілля», що впроваджується Програмою розвитку ООН в Україні за фінансової підтримки Швеції. Окремі розділи підготовано за підтримки проєктів «Ефективні рішення щодо співпраці в галузі розвитку для досягнення Цілей Сталого Розвитку», що впроваджується за фінансування проєкту партнерства між ПРООН та Міністерством закордонних та європейських справ Словацької Республіки, а також «Поводження з пластиковими відходами на місцевому рівні», який реалізується ПРООН за фінансової підтримки спільної програми «Новий Світ» (New World Program) Фондації Кока-Кола та організації «Глобальна проблема води» (Global Water Challenge).

НАД ПУБЛІКАЦІЄЮ ПРАЦЮВАЛИ:

Координація проєкту:

Андрій Заїка, керівник напряму сталого розвитку, енергетики та охорони довкілля ПРООН

Ірина Герасименко, координаторка проєктів напряму сталого розвитку, енергетики та охорони довкілля ПРООН

Польовий етап дослідження: **Євген Ільєнко**, координатор проєктів Київського міжнародного інституту соціології

Аналіз та текст: **Олександр Шульга**, експерт з досліджень проєкту ПРООН

Редактура:

Вікторія Яшкіна, експертка з комунікацій проєкту ПРООН

Ірина Герасименко, координаторка проєктів напряму сталого розвитку, енергетики та охорони довкілля ПРООН

Алла Джунь, експертка з юридичних питань проєкту ПРООН

Візуалізації та карти: **Юлія Мадінова**, дизайнерка

Думки, висновки чи рекомендації, викладені в цьому виданні, належать авторам/авторкам та упорядникам/упорядницям і не обов'язково відображають погляди Уряду Швеції, Посольства Швеції в Україні, Міністерства закордонних та європейських справ Словацької Республіки, Фондації Кока-Кола, організації «Глобальна проблема води», Програми розвитку ООН в Україні або інших агенцій ООН.

Карти, графічні зображення тощо слугують як ілюстрації та не обов'язково відображають позицію ПРООН, інших агенцій ООН, Уряду Швеції, Посольства Швеції в Україні, Міністерства закордонних та європейських справ Словацької Республіки, Фондації Кока-Кола, організації «Глобальна проблема води» щодо правового статусу жодної країни або території чи делімітації кордонів.

Програма розвитку ООН в Україні

Кловський узвіз, 1. Київ 01021, Україна

Тел.: +380 (44) 253-9363, www.ua.undp.org

ЗМІСТ

4	АБРЕВІАТУРИ
5	ПЕРЕЛІК РИСУНКІВ І ТАБЛИЦЬ
10	ВСТУП
12	МЕТОДОЛОГІЯ
14	РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ
14	Динаміка уявлень щодо проблем, яким має приділятися найбільше уваги на національному рівні (2018-2020 рр.)
24	Зміни в уявленнях громадян України щодо внеску влади у вирішення екологічних проблем та охорону довкілля (2018-2020 рр.)
28	Зміни в ставленні громадян до питань захисту навколишнього середовища і економічного розвитку (2018-2020 рр.)
34	Зміни в поглядах населення щодо першочергових завдань держави у сфері охорони довкілля (2018-2020 рр.)
42	Динаміка рейтингу екологічних проблем, які турбують громадян України (2018-2020 рр.)
50	Динаміка поглядів щодо ролі чітких положень з питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій або кандидатів (2018-2020 рр.)
56	Динаміка рівня особистої готовності громадян діяти, керуючись екологічними міркуваннями (2018-2020 рр.)
68	Динаміка уявлень громадян щодо головних суб'єктів впливу на вирішення екологічних питань (2018-2020 рр.)
74	Динаміка уявлень щодо основних бар'єрів для реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища (2018-2020 рр.)
82	Зв'язок між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання і створенням робочих місць в Україні
88	Уявлення щодо головного відповідального за боротьбу зі зміною клімату в Україні
94	Сприйняття громадянами проблеми зміни клімату в Україні
98	Рейтинг пріоритетності завдань у сфері енергетики, які мають вирішуватися в Україні протягом наступних 5 років
106	Уявлення громадян щодо рейтингу пріоритетів Зеленого порядку денного на наступні 5 років
118	ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ
122	ДОДАТКИ
	Додаток 1. Таблиці одномірного розподілу (перша хвиля, 2018)
	Додаток 2. Таблиці одномірного розподілу (друга хвиля, 2020)

АБРЕВІАТУРИ

ООН	Організація Об'єднаних Націй
-----	------------------------------

ПРООН	Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй
-------	--

СЕОД	Стала енергетика та охорона довкілля
------	--------------------------------------

ЦСР	Цілі сталого розвитку
-----	-----------------------

ПЕРЕЛІК РИСУНКІВ І ТАБЛИЦЬ

Рис. 1	Динаміка рейтингу основних проблем, яким на думку громадян України має приділятися найбільше уваги на національному рівні (2018-2020 рр.)
Рис. 2	ТОП-3 основних проблем, яким на думку громадян України має приділятися найбільше уваги
Рис. 3	Соціально-демографічний портрет громадян за статтю і типом населення, які пріоритезують питання охорони довкілля та сталої енергетики
Рис. 4	Уявлення громадян України щодо внеску влади у вирішення екологічних проблем та охорону довкілля (2018 -2020 рр.)
Рис. 5	Уявлення окремих категорій респондентів щодо внеску влади у вирішення екологічних проблем та охорону довкілля (особливості в залежності від регіону та типу населеного пункту)
Рис. 6	Зміни в ставленні громадян до питань захисту навколишнього середовища і економічного розвитку
Рис. 7	Ставлення громадян до питань захисту навколишнього середовища і економічного розвитку (особливості в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту), % опитаних, які згодні з твердженням
Рис. 8	Зміни в поглядах населення щодо першочергових завдань держави для охорони довкілля
Рис. 9	ТОП-3 основних проблем щодо першочергових завдань держави у сфері охорони довкілля
Рис. 10	Динаміка рейтингу екологічних проблем, які турбують громадян України
Рис. 11	ТОП-3 основних екологічних проблем, які турбують громадян України
Рис. 12	Динаміка поглядів населення щодо важливості чітких положень з питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій або кандидатів
Рис. 13	Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту) тих, для кого екологічні та енергетичні положення в програмах політичних партій є важливими
Рис. 14	Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту) тих, для кого екологічні та енергетичні положення в програмах політичних партій не є важливими
Рис. 15	Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту) тих, хто не може визначитися чи є екологічні та енергетичні положення в програмах політичних партій важливими
Рис. 16	Як змінилась особиста готовності громадян діяти, керуючись екологічними міркуваннями
Рис. 17	ТОП-3 особистих видів діяльності громадян, які основані на екологічних міркуваннях

Рис. 18	Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту) респондентів, які вживають або готові вживати окремі природоохоронні заходи
Рис. 19	Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту) респондентів, які вживають або готові вживати окремі заходи у сфері сталої енергетики
Рис. 20	Динаміка уявлень громадян щодо головних суб'єктів впливу на вирішення екологічних питань
Рис. 21	Уявлення громадян щодо головних суб'єктів впливу на вирішення екологічних питань в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту
Рис. 22	Динаміка уявлень щодо основних бар'єрів для громадян України та бізнесу на шляху реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища та ощадливого використання ресурсів
Рис. 23	ТОП-3 основних бар'єрів для громадян України та бізнесу на шляху реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища
Рис. 24	Думки населення щодо зв'язку між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання
Рис. 25	Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту) тих, хто вбачає зв'язок між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання
Рис. 26	Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту) тих, хто не вбачає зв'язку між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання
Рис. 27	Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту) тих, хто не визначився щодо зв'язку між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання
Рис. 28	Уявлення громадян щодо головного відповідального за боротьбу зі зміною клімату в Україні
Рис. 29	ТОП-3 уявлень громадян щодо головного відповідального за боротьбу зі зміною клімату в Україні
Рис. 30	Погляди населення щодо серйозності проблеми зміни клімату в Україні
Рис. 31	Погляди населення щодо серйозності проблеми зміни клімату в Україні в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту
Рис. 32	Погляди громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері енергетики, які мають вирішуватися у найближчі 5 років
Рис. 33	ТОП-3 поглядів громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері енергетики, які мають вирішуватися у найближчі 5 років
Рис. 34	Погляди громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики (Зеленого порядку денного) на найближчі 5 років
Рис. 35	ТОП-3 поглядів громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики (Зеленого порядку денного) на найближчі 5 років

Таблиця 1	Динаміка рейтингу основних проблем, яким на думку громадян України має приділятися найбільше уваги на національному рівні – перший вибір, а також середні значення, де 1 – найголовніша проблема, а 12 – найменш важлива проблема (2018-2020 рр.)
Таблиця 2	Рейтинг основних проблем, яким на думку громадян України має приділятися найбільше уваги на національному рівні, в залежності від статі, віку, освіти
Таблиця 3	Рейтинг основних проблем, яким на думку громадян України має приділятися найбільше уваги на національному рівні, в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту
Таблиця 4	Соціально-демографічний портрет громадян за віком, освітою і регіоном, які пріоритезують питання охорони довкілля та сталої енергетики
Таблиця 5	Уявлення окремих категорій респондентів щодо внеску влади у вирішення екологічних проблем та охорону довкілля (особливості в залежності від статі, віку та освітньої групи)
Таблиця 6	Ставлення громадян до питань охорони довкілля і економічного розвитку (особливості в залежності від статі, віку, освіти), % опитаних, які згодні з твердженням
Таблиця 7	Погляди населення щодо першочергових завдань держави у сфері охорони довкілля в залежності від статі, віку, освіти
Таблиця 8	Погляди населення щодо першочергових завдань держави у сфері охорони довкілля в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту
Таблиця 9	Рейтинг екологічних проблем, які турбують громадян України в залежності від статі, віку, освіти
Таблиця 10	Рейтинг екологічних проблем, які турбують громадян України в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту
Таблиця 11	Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) тих, для кого екологічні та енергетичні положення в програмах політичних партій є важливими
Таблиця 12	Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) тих, для кого екологічні та енергетичні положення в програмах політичних партій не є важливими
Таблиця 13	Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) тих, хто не може визначитися чи є екологічні та енергетичні положення в програмах політичних партій важливими
Таблиця 14	Рівень особистої готовності громадян діяти, керуючись екологічними міркуваннями в залежності від статі, віку, освіти
Таблиця 15	Рівень особистої готовності громадян діяти, керуючись екологічними міркуваннями в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту
Таблиця 16	Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) респондентів, які вживають або готові вживати окремі природоохоронні заходи
Таблиця 17	Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) респондентів, які вживають або готові вживати окремі заходи у сфері сталої енергетики

Таблиця 18	Уявлення громадян щодо головних суб'єктів впливу на вирішення екологічних питань в залежності від статі, віку, освіти
Таблиця 19	Уявлення щодо основних бар'єрів для громадян України та бізнесу на шляху реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища в залежності від статі, віку, освіти
Таблиця 20	Уявлення щодо основних бар'єрів для громадян України та бізнесу на шляху реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту
Таблиця 21	Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) тих, хто вбачає зв'язок між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання
Таблиця 22	Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) тих, хто не вбачає зв'язку між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання
Таблиця 23	Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) тих, хто не визначився щодо зв'язку між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання
Таблиця 24	Уявлення громадян щодо головного відповідального за боротьбу зі зміною клімату в Україні (особливості в залежності від статі, віку, освіти)
Таблиця 25	Уявлення громадян щодо головного відповідального за боротьбу зі зміною клімату в Україні (особливості в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту)
Таблиця 26	Погляди населення щодо серйозності проблеми зміни клімату в Україні в залежності від статі, віку, освіти
Таблиця 27	Погляди громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері енергетики, які мають вирішуватися у найближчі 5 років, в залежності від статі, віку, освіти
Таблиця 28	Погляди громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері енергетики, які мають вирішуватися у найближчі 5 років, в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту
Таблиця 29	Погляди громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики (Зеленого порядку денного) на найближчі 5 років, в залежності від статі, віку, освіти
Таблиця 30	Погляди громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики (Зеленого порядку денного) на найближчі 5 років в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту
Таблиця 31	Соціально-демографічний портрет респондентів, які пріоритезують окремі питання у сфері охорони довкілля та сталого розвитку (Зеленого порядку денного)
Таблиця 32	Соціально-демографічний портрет респондентів, які пріоритезують окремі питання охорони довкілля та сталої енергетики (Зеленого порядку денного)

КОРОТКА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження проводилося	Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Програми розвитку ООН в Україні
У перебігу дослідження вивчалися	думки дорослих жителів України (у віці 18 років і старше) щодо питань охорони довкілля та ощадливого використання енергоресурсів
Опитування проводилося	в 110 населених пунктах (PSU) у всіх областях України, окрім автономної республіки Крим. У Донецькій і Луганській областях опитування проводилися тільки на територіях, що контролюється Україною.
Польовий етап тривав	1 хвиля – з 30 листопада по 14 грудня 2018 року 2 хвиля – з 8 по 18 лютого 2020 року
В результаті польового етапу	1 хвиля – 2034 анкети 2 хвиля – 2038 анкет
Вибірка репрезентативна	для дорослого населення, яке постійно проживає на території України, не проходить військову службу і не перебуває у в'язницях або медичних закладах (лікарнях, медичних інтернатах)
Статистична похибка вибірки (з імовірністю 0.95 і за дизайн-ефекту 1.5) не перевищує:	3,3% для показників, близьких до 50%; 2,8% для показників, близьких до 25 або 75%; 2,0% для показників, близьких до 12 або 88%; 1,4% для показників, близьких до 5 або 95%; 0,7% для показників, близьких до 1 або 99%
Для аналізу, області було об'єднано в 4 макрорегіони:	Західний регіон: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області; Центральний регіон: м. Київ, Київська, Вінницька, Житомирська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Черкаська, Чернігівська області; Південний регіон: Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська області; Східний регіон: Харківська, Донецька, Луганська область (без тимчасово окупованих територій)

ВСТУП

У вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку та прийняття Порядку денного розвитку після 2015 року, на якому було затверджено нові орієнтири розвитку. Підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) та 169 завдань. Всі ЦСР мають комплексний і неподільний характер, і забезпечують збалансованість усіх трьох компонентів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного. Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. В 2016 році була розроблена національна система ЦСР (86 завдань розвитку та 172 показники для моніторингу їх виконання), з урахуванням принципу «нікого не залишити осторонь» та з використанням широкого кола інформаційних, статистичних та аналітичних матеріалів.

Зелений порядок денний для України – пріоритети політики у сфері сталої енергетики та охорони довкілля до 2030 року, було сформовано та презентовано парламентарями 19 березня 2019 року. Ця ініціатива є своєрідним дороговказом в питанні втілення зелених реформ, зокрема в досягненні Україною Цілей сталого розвитку, Стратегії екологічної політики на період до 2030 року, виконанні Угоди про асоціацію з ЄС, Паризької угоди та дозволить враховувати національні особливості з дотриманням міжнародних зобов'язань. Визначені пріоритети включають: перехід до зеленої економіки, ефективне управління відходами, якість та тривалість життя, чистий та безпечний транспорт, розвиток відновлюваної енергетики, боротьба зі змінами клімату та адаптація до їх наслідків, сталий розвиток сільських громад та органічне сільське господарство, охорона довкілля, зелені міста та максимальна енергоефективність та енергозбереження.

В межах своїх міжнародних угод та внутрішньої стратегії розвитку українська держава запланувала цілу низку фундаментальних змін у сфері охорони довкілля та сталої енергетики у порівнянні з тим станом справ, який є на сьогоднішній день. До таких змін відноситься перехід до зеленої економіки, розвиток відновлювальної енергетики, популяризація більш екологічного транспорту, максимальної енергоефективності та енергозбереження, активнішої боротьби зі зміною клімату та охорони довкілля тощо.

Втім, навіть при державних кроках по імплементації цих планів та відповідних зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, ключовим фактором впровадження зеленого порядку в повсякденне життя є сприйняття цих процесів українським суспільством і участь у них громадян.

У зв'язку з цим необхідно зрозуміти настрої та оцінки суспільства щодо цілої низки питань пов'язаних із захистом довкілля та впровадженням сталої енергетики в Україні. Зокрема, які екологічні проблеми турбують населення, які кроки очікуються від держави щодо захисту довкілля, яке бачення балансу між потребами економічного зростання та збереженням навколишнього середовища, які головні суб'єкти вирішення екологічних питань та головні перепони для цього на думку громадян. Важливо зрозуміти наскільки активно самі громадяни готові впроваджувати екологічні практики у повсякденному житті та наскільки часто вони вже це роблять. При цьому варто не забувати про основні проблеми, які турбують українських громадян і які зберігають свою актуальність для них протягом усього періоду Незалежності.

Особливо цінним у даному дослідженні є можливість прослідкувати динаміку настроїв населення України щодо цих питань з кінця 2018 року, наявність змін у екологічній поведінці людей та поведінці щодо використання переваг сталої енергетики, а також їхнє бачення розвитку цих сфер у найближчі 5 років. Окрему увагу було приділено оцінці та усвідомленості суспільством проблеми зміни клімату та ролі України в протидії цим глобальним процесам.

Практичне застосування отриманих результатів дослідження потенційно може бути у їх використанні для розробки заходів з імплементації Зеленого порядку денного, Порядку денного 2030 щодо ЦСР на національному та регіональному рівні, інформаційних та навчальних матеріалів щодо сталої енергетики та охорони довкілля.

МЕТОДОЛОГІЯ

Аналітичний звіт підсумовує результати двох хвиль всеукраїнських досліджень громадської думки, які проводилися Київським міжнародним інститутом соціології у 2018 та 2020 роках на замовлення Програми розвитку ООН.

У процесі дослідження шляхом опитування вивчалися думки і погляди дорослих жителів України (у віці 18 років і старше), пов'язані з охороною довкілля. Основні етапи дослідження включали розробку анкети та супровідного інструментарію, розробку вибірки, проведення інтерв'ю з респондентами, контроль якості виконаної роботи, введення та перевірку даних на логічні помилки, підготовку остаточного масиву даних і таблиць одновимірних розподілів, інтерпретацію результатів.

Польовий етап другої хвилі дослідження тривав з 8 по 18 лютого 2020 року, першої – з 30 листопада по 14 грудня 2018 року. Загалом в рамках дослідження було проведено 2034 інтерв'ю з респондентами у 2018 році та 2038 інтерв'ю у 2020 році. У перебігу дослідження вивчалися думки дорослих жителів України (у віці 18 років і старше), які проживають у 110 населених пунктах України.

Для проведення опитувань була розроблена стратифікована, чотириступенева випадкова вибірка, випадкова на кожному ступені. Вибірка є репрезентативною для дорослого населення (у віці 18 років і старше), яке постійно проживає на території України, не проходить військову службу і не перебуває у в'язницях або медичних закладах (лікарнях, медичних інтернатах).

Спочатку населення України було стратифіковане за регіонами (24 області та м. Київ), далі населення кожного регіону додатково стратифікувалося на міське (міста і селища міського типу) і сільське населення (за винятком м. Києва, де населення суцільно міське). Тобто, у цілому, населення України було поділене на 49 страт. Для кожної страти пропорційно до чисельності дорослого населення визначалося, скільки інтерв'ю в ній має бути проведено, а також скільки населених пунктів, де буде проводитися опитування, має припадати на неї. У випадку Донецької і Луганської областей для стратифікації використовувалася чисельність населення лише тих територій, які зараз контролюються владою України.

Після стратифікації проводився відбір конкретних точок, де мали працювати інтерв'юери. На першому етапі в межах кожної страти відбиралися населені пункти. Міські населені пункти відбиралися з імовірністю, пропорційною до чисельності дорослого населення в населеному пункті. В межах страт сільського населення спочатку відбиралися райони (з імовірністю, пропорційною до чисельності дорослого сільського населення в районі), а в межах уже відбраного району випадковим чи-

ном відбиралися села. На другому етапі в межах кожного населеного пункту відбиралися виборчі діляниці. На третьому етапі для кожної виборчої діляниці відбиралася початкова адреса – вулиця, номер будинку та, у випадку багатоповерхових будинків, номер квартири, з якої інтерв'юери розпочинали опитування. На четвертому етапі відбувався відбір і опитування респондентів методом модифікованої маршрутною вибірки.

Опитування проводилося методом особистих інтерв'ю з використанням планшетів в домогосподарствах проживання респондентів.

У Луганській та Донецькій областях опитування проводилися тільки на територіях, що контролюється Україною. На території автономної республіки Крим опитування не проводилося.

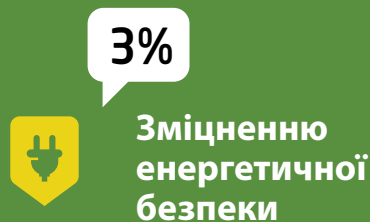
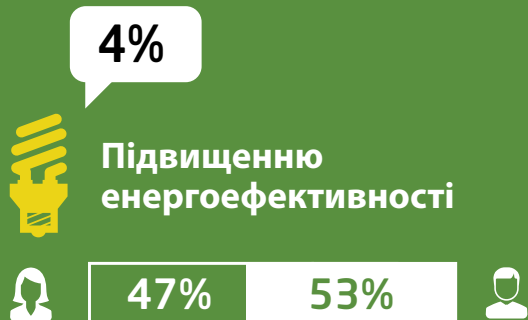
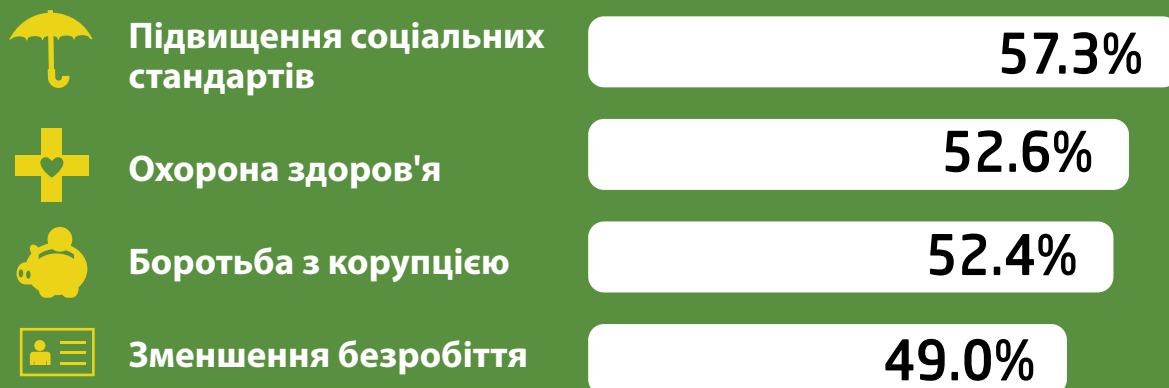
Статистична похибка вибірки (з імовірністю 0.95 і за дизайн-ефекту 1.5) не перевищує:

- 3.3% для показників, близьких до 50%,
- 2.8% для показників, близьких до 25 або 75%,
- 2.0% для показників, близьких до 12 або 88%,
- 1.4% для показників, близьких до 5 або 95%,
- 0.7% для показників, близьких до 1 або 99%.

Дані наводяться для України в цілому і окремо для 4-х макрорегіонів України. Склад макрорегіонів:

- *Західний макрорегіон* – Волинська, Рівненська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Закарпатська, Хмельницька, Чернівецька області;
- *Центральний макрорегіон* – Вінницька, Житомирська, Сумська, Чернігівська, Полтавська, Кіровоградська, Черкаська, Київська області, м. Київ,
- *Південний макрорегіон* – Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Херсонська, Одеська області,
- *Східний макрорегіон* – Донецька, Луганська і Харківська області.

1. СЕРЕД ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ, НАЙБІЛЬШЕ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ УВАГИ МАЄ ПРИДІЛЯТИСЯ:

ДИНАМІКА УЯВЛЕНЬ ЩОДО ПРОБЛЕМ, ЯКИМ МАЄ ПРИДІЛЯТИСЯ НАЙБІЛЬШЕ УВАГИ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ (2018-2020 рр.)

Серед основних проблем українського суспільства, які фіксуються різноманітними соціологічними опитуваннями протягом останніх двадцяти п'яти років, у першу трійку традиційно входили незадоволеність економічним становищем країни та власним фінансовим становищем, високі тарифи і ціни та водночас недостатньо високі зарплати, пенсії та соціальні виплати. До проблем, які турбували громадян, також частіше за інші відносилися доступність та якість медичного обслуговування. За останні шість років до таких проблем додалася боротьба з корупцією та проблема безпеки, а також більш актуальними стали страхи втрати роботи і загалом поширення безробіття в Україні. Саме цим пояснюється безумовне лідерство названих проблем у відповідному рейтингу, яке зафіксувало і дане репрезентативне дослідження. Важливо відмітити, що інші проблеми не є неактуальними для суспільства. Радше економічні питання, проблеми з охороною здоров'я, корупція, питання безпеки та безробіття є найбільш кричущими та зрозумілими для абсолютної більшості суспільства, і тому в першу чергу респонденти обирають саме їх.

Цю тезу підтверджує те, що названі основні проблеми набирають майже ідентичні показники у 2018 та 2020 роках. На першому місці за актуальністю – підвищення соціальних стандартів, вдосконалення системи соціального захисту, яку на перше місце поставили 32% опитаних, а до трійки основних проблем її відносять 57% (у першу хвилю опитування, яка була проведена наприкінці 2018 року показники були відповідно 31% та 57%). Другою найбільш актуальною проблемою для громадян є проблема охорони здоров'я, яка викликала незадоволення населення навіть до появи небезпеки епідемії та критичного навантаження на медичну систему – 53% відносять її до трьох головних проблем України, з яких 14% взагалі ставлять на перше місце серед усіх (у 2018 році відповідно 15% та 52%). До другого місця можна також віднести боротьбу з корупцією, яка набирає майже стільки ж відсотків, що й проблема охорони здоров'я – 52%, з яких 20% віддають їй перше місце (у 2018 році були майже тотожні показники відповідно 51% і 19%).

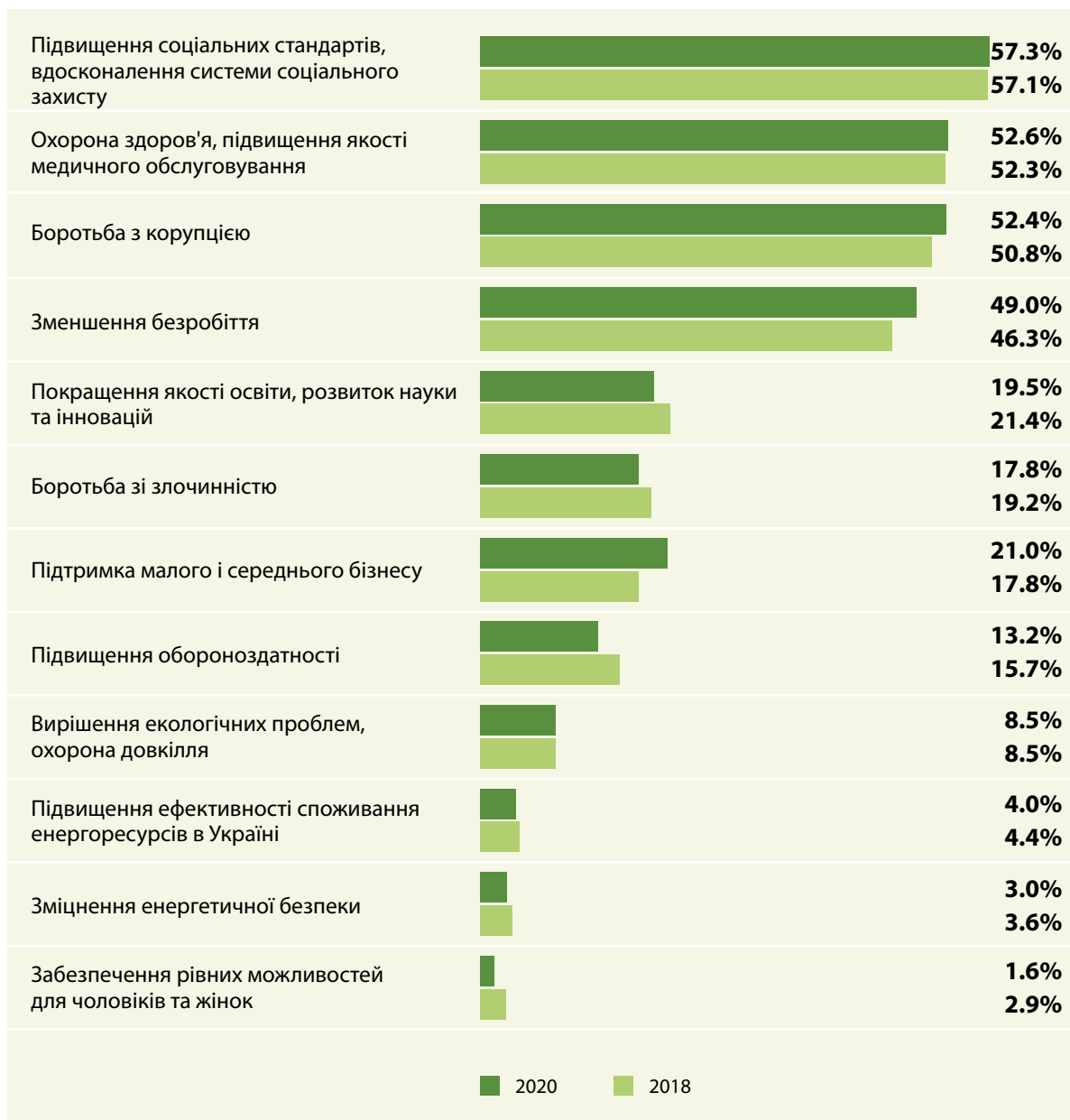
На третьому місці серед основних питань, які необхідно вирішувати на національному рівні, опитані частіше розміщували проблему безробіття – 49% відносили її до трійки найактуальніших, з них 18% вважають цю проблему головною (у 2018 році цю проблему називали 46% та 17% відповідно).

Усі інші завдання на думку громадян, як і наприкінці 2018 року, явно програють у актуальності названим чотирьом проблемам. Так умовне четверте місце ділять між собою одразу кілька завдань, показники яких різняться у межах лише кількох відсотків – це підтримка малого і середнього бізнесу – 21% (на перше місце ставлять 4,7%), покращення якості освіти, розвиток науки та інновацій – 19,5% (на перше місце ставлять 3,3%) та боротьба зі злочинністю – 17,8% (на перше місце ставлять 1,7%). Подібно до першої хвилі дослідження у 2018 році, ці завдання суттєво відстають за частотою згадувань від першої четвірки і, своєю чергою, помітно випереджають інші завдання.

Динаміка рейтингу основних проблем, яким на думку громадян України має приділятися найбільше уваги на національному рівні (2018-2020 рр.)

РИС. 1

Яким питанням, на Вашу думку, має приділятися найбільше уваги на національному рівні?

Респонденти назвали питання у порядку важливості: перше за важливістю, друге за важливістю, третє і до 12 за важливістю

Розв'язання екологічних проблем, охорона довкілля, підвищення ефективності споживання енергоресурсів в Україні та зміцнення енергетичної безпеки демонструють майже ідентичний розподіл відповідей, що і у 2018 році. Так само, порівняно найчастіше серед цих завдань, респонденти називають вирішення екологічних проблем і охорону довкілля – 8,5% (на перше місце ставлять 1,7%), потім йде підвищення ефективності споживання енергоресурсів в Україні – 4% (на перше місце ставлять 0,5%) і, нарешті, зміцнення енергетичної безпеки до трійки головних завдань відносять 3% (на перше місце ставлять 0,3%).

Як і наприкінці 2018 року, у порівнянні з іншими запропонованими завданнями, забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок респонденти називають найменш актуальним – до трійки головних завдань його відносять 1,6% (2,9% у 2018 р.), а головним завданням – 0,3% (1% у 2018 р.).

Динаміка рейтингу основних проблем, яким на думку громадян України має приділятися найбільше уваги на національному рівні – перший вибір, а також середні значення, де 1 – найголовніша проблема, а 12 – найменш важлива проблема (2018-2020 рр.)

ТАБЛИЦЯ 1

	2018		2020	
	Перший вибір,%	Середні значення	Перший вибір,%	Середні значення
Підвищення соціальних стандартів, вдосконалення системи соціального захисту	31.3%	3.92	32.2%	3.78
Боротьба з корупцією	19.0%	4.02	20.4%	3.96
Зменшення безробіття	16.5%	4.74	18.0%	4.37
Охорона здоров'я, підвищення якості медичного обслуговування	14.5%	3.91	13.9%	3.81
Підтримка малого і середнього бізнесу	4.4%	6.90	4.7%	6.73
Покращення якості освіти, розвиток науки та інновацій	3.7%	5.98	3.3%	6.06
Підвищення обороноздатності	4.2%	6.99	3.0%	7.16
Вирішення екологічних проблем, охорона довкілля	1.1%	7.49	1.7%	7.49
Боротьба зі злочинністю	2.8%	6.07	1.7%	6.15
Підвищення ефективності споживання енергоресурсів в Україні	0.8%	8.20	0.5%	8.40
Зміцнення енергетичної безпеки	0.7%	9.30	0.3%	9.38
Забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок	1%	10.47	0.3%	10.72

Серед розбіжностей між чоловіками та жінками щодо оцінки основних завдань, які потрібно вирішувати на національному рівні, найбільш помітною є більша схильність чоловіків вважати актуальним завданням саме боротьбу з корупцією (23% проти 18% серед жінок), а жінки частіше за чоловіків називають покращення медичної сфери в якості головного завдання на національному рівні (відповідно 16% проти 11%).

Рейтинг основних проблем, яким на думку громадян України має приділятися найбільше уваги на національному рівні, в залежності від статі, віку, освіти

ТАБЛИЦЯ 2

	Стать, %		Вікові групи, %						Рівень освіти, %			
	чоловік	жінка	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Початкова / неповна середня	Повна середня / початкова професійна	Середня спеціальна	Неповна / повна вища
Підвищення соціальних стандартів, вдосконалення системи соціального захисту	32.0	32.4	13.6	29.8	30.2	29.7	33.2	44.5	40.8	31.0	31.9	31.5
Боротьба з корупцією	23.3	18.0	18.5	20.1	21.0	16.7	24.9	19.9	18.6	16.6	22.0	21.4
Зменшення безробіття	16.5	19.2	27.4	20.0	20.3	22.0	14.2	10.6	18.7	24.9	17.3	14.8
Охорона здоров'я, підвищення якості медичного обслуговування	11.1	16.2	15.5	14.5	11.0	17.1	13.4	13.2	15.7	14.3	13.6	13.5
Підтримка малого і середнього бізнесу	5.7	3.9	10.7	5.5	4.9	6.4	1.4	3.0	2.2	4.1	4.3	5.9
Покращення якості освіти, розвиток науки та інновацій	3.5	3.2	8.4	2.2	4.6	2.9	2.8	1.8	1.3	2.8	3.6	3.6
Підвищення обороноздатності	4.0	2.1	1.2	2.3	4.0	1.9	4.2	3.1	1.9	1.8	3.6	3.2
Вирішення екологічних проблем, охорона довкілля	1.1	2.2	1.6	1.8	0.9	1.5	2.6	1.7	-	1.5	1.4	2.4
Боротьба зі злочинністю	1.5	1.8	1.8	2.4	2.1	0.6	2.1	1.1	-	2.3	1.6	1.8
Підвищення ефективності споживання енергоресурсів в Україні	0.5	0.5	0.8	0.3	0.6	0.3	0.4	0.7	0.5	-	0.3	0.9
Зміцнення енергетичної безпеки	0.4	0.3	-	0.3	0.4	0.3	0.8	0.2	-	0.3	0.2	0.5
Забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок	0.4	0.3	0.5	0.8	-	0.6	-	0.3	0.3	0.4	0.2	0.5

Щодо всіх інших завдань думки чоловіків та жінок або повністю збігаються, або коливання відбуваються у межах кількох відсотків і не є значущими. Такі ж відмінності були зафіксовані під час першої хвили опитування і в порівнянні з 2018 роком розподіл відповідей є майже тотожним.

Вікові відмінності у визначенні головних завдань для вирішення на національному рівні в першу чергу проявляються у відповідях молоді до 24 років та старшого покоління (65 років і більше): питання соціальних стандартів та системи соціального захисту є актуальним для втричі більшої частки людей пенсійного віку. Натомість проблема зменшення безробіття, підтримки малого та середнього бізнесу, а також покращення якості освіти, розвиток науки та інновацій є найбільш актуальними для молоді. Питання охорони довкілля, енергозбереження та енергетичної безпеки займають останні позиції для всіх вікових груп і можна констатувати, що змін у порівнянні з 2018 роком не відбулося.

За освітнім критерієм помітно відрізняються відповіді щодо актуальності підвищення соціальних стандартів у тих, хто має незакінчену шкільну освіту і тих, хто має вищу освіту: перших майже на 10% більше ніж других. Це можна пояснити великою часткою людей старшого віку серед людей з невисоким рівнем освіти, які схильні вказувати саме на важливість підвищення соціальних стандартів та соціального захисту. Так само, як під час першої хвили дослідження, значимих відмінностей серед представників різних освітніх груп щодо їхніх думок про важливість вирішення завдань охорони довкілля, підвищення ефективності споживання енергоресурсів в Україні та зміцнення енергетичної безпеки не зафіксовано.

За макрорегіонами відповіді на питання про основні завдання розділилися доволі схожим чином у порівнянні з 2018 роком. Підвищення соціальних стандартів і соціальний захист є більш актуальними завданнями для жителів східних та південних областей, хоча вони також набирають порівняно більшу кількість голосів на Заході та в Центрі. Водночас для жителів західних і центральних областей боротьба з корупцією частіше є головним завданням для вирішення на національному рівні (відповідно близько 22% у кожному макрорегіоні), аніж для жителів Сходу (9%). Як і у випадку з відповідями чоловіків та жінок, представників різних вікових та освітніх груп, відповіді жителів різних частин України майже не відрізняються, коли мова заходить про актуальність завдань охорони довкілля, енергозбереження та енергетичної безпеки у порівнянні з іншими нагальними проблемами. У всіх макрорегіонах ці завдання не є першочерговими і в жодному з них у порівнянні з 2018 роком не зафіксовано значущих змін у думках жителів.

За типом поселення можна відмітити кілька відмінностей у відповідях щодо головних завдань для вирішення: у порівнянні з першою хвилею дослідження, для міського населення питання соціальних стандартів є трохи більше значущим (близько 35% проти 27% для жителів сіл). Натомість для сільського населення дещо важливішою є боротьба з безробіттям (22% проти 16% серед міського населення). Щодо інших проблем, в тому числі охорони довкілля, енергозбереження та енергетичної безпеки, немає значущих відмінностей.

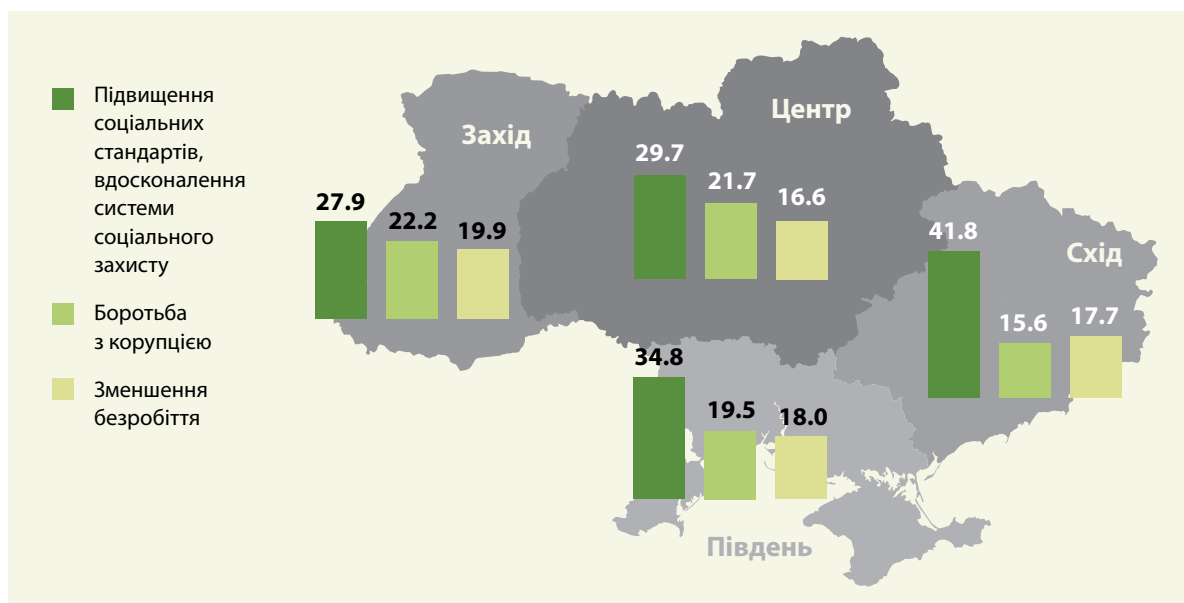
Рейтинг основних проблем, яким на думку громадян України має приділятися найбільше уваги на національному рівні, в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту

ТАБЛИЦЯ 3

	Макрорегіони				Населення	
	Західний	Центральний	Південний	Східний	Міське	Сільське
Підвищення соціальних стандартів, вдосконалення системи соціального захисту	27.9%	29.7%	34.8%	41.8%	34.5%	27.4%
Боротьба з корупцією	22.2%	21.7%	19.5%	15.6%	19.6%	21.9%
Зменшення безробіття	19.9%	16.6%	18.0%	17.7%	15.9%	22.3%
Охорона здоров'я, підвищення якості медичного обслуговування	12.9%	14.5%	16.8%	9.0%	14.2%	13.3%
Підтримка малого і середнього бізнесу	5.2%	5.1%	2.6%	6.4%	4.2%	5.7%
Покращення якості освіти, розвиток науки та інновацій	3.5%	4.3%	1.6%	3.3%	3.6%	2.7%
Підвищення обороноздатності	4.4%	2.9%	2.0%	2.3%	2.9%	3.2%
Вирішення екологічних проблем, охорона довкілля	1.2%	2.0%	1.3%	2.5%	1.9%	1.2%
Боротьба зі злочинністю	1.5%	2.0%	2.0%	0.7%	1.8%	1.4%
Підвищення ефективності споживання енергоресурсів в Україні	0.3%	0.5%	0.9%	0.4%	0.6%	0.4%
Зміцнення енергетичної безпеки	0.5%	0.6%	-	-	0.5%	0.1%
Забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок	0.5%	0.1%	0.5%	0.3%	0.3%	0.4%

ТОП-3 основних проблем, яким на думку громадян України має приділятися найбільше уваги

РИС. 2

Окремо розглянемо соціально-демографічні портрети громадян, які обрали в якості актуальних такі проблеми як вирішення екологічних проблем / охорона довкілля, підвищення ефективності споживання енергоресурсів в Україні та зміцнення енергетичної безпеки.

ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ, ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ

Вирішення екологічних проблем та охорону довкілля в якості основних завдань бачать 8,5% (174 респонденти) і з 2018 року ця цифра є сталою. Першочерговим це завдання називають 1,7% (під час першої хвили опитування показник був 1,1%). Завдання щодо вирішення екологічних проблем та охорони довкілля є більш актуальними для жінок – їх серед цих респондентів 62%. Вікові групи розділилися доволі рівно, з невеликою перевагою людей 45-54 роки. За освітою половина з них мають вищу освіту і ще майже третина – середню спеціальну. Жителі Центру (38%) та Заходу (30%) складають абсолютну більшість серед тих, хто однією з головних проблем вважає екологічну та охорону довкілля. Міське населення явно переважає сільське і складає 70% проти 30%.

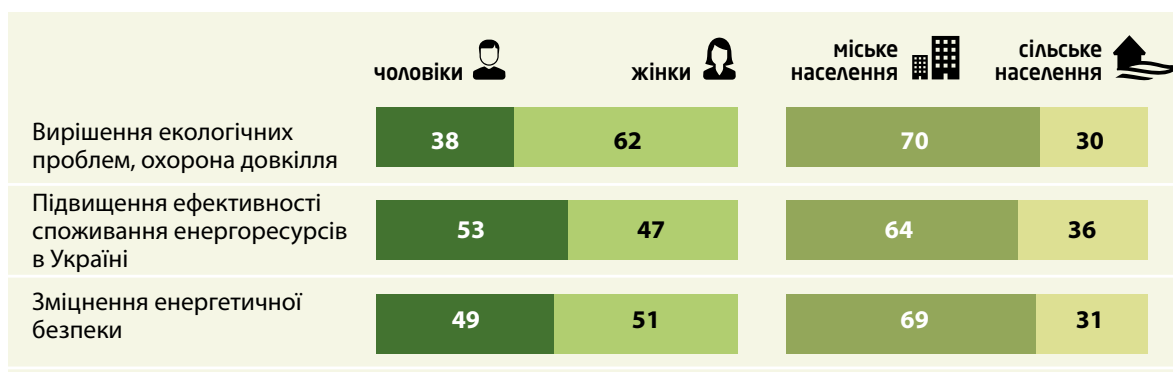
Соціально-демографічний портрет громадян за віком, освітою і регіоном, які пріоритезують питання охорони довкілля та сталої енергетики

ТАБЛИЦЯ 4

		Вирішення екологічних проблем, охорона довкілля	Покращення якості освіти, розвиток науки та інновацій	Підтримка малого і середнього бізнесу
Вікові групи	18-24	15%	12%	11%
	25-34	16%	32%	18%
	35-44	16%	15%	12%
	45-54	20%	6%	22%
	55-64	17%	18%	14%
	65+	16%	17%	23%
	Разом	100%	100%	100%
Рівень освіти	Початкова / неповна середня	4%	4%	10%
	Повна середня / початкова професійна	18%	17%	14%
	Середня спеціальна	29%	34%	32%
	Неповна / повна вища	49%	45%	44%
	Разом	100%	100%	100%
Макро-регіони	Західний	30%	27%	25%
	Центральний	38%	36%	43%
	Південний	20%	17%	19%
	Східний	12%	20%	13%
	Разом	100%	100%	100%

Соціально-демографічний портрет громадян за статтю і типом населення, які пріоритезують питання охорони довкілля та сталої енергетики

РИС. 3

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СПОЖИВАННЯ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Підвищення ефективності споживання енергоресурсів в Україні до трійки основних завдань відносить 4% опитаних (81 респондент). У 2018 році цей показник був фактично таким же – 4,4%. Першочерговою проблемою її називають 0,5% опитаних (у 2018-му – 0,8%). Як і під час першої хвили опитування, розподіл чоловіків та жінок серед цієї категорії є майже рівним – відповідно 53% та 47%. Більшість з них складають громадяни віком до 44 років. Представники цієї групи опитаних мають переважно вищу (45%) та середню спеціальну освіту (34%). За регіонами вони частіше зосереджені у Центрі (36%) та на Заході (27%). Більшість серед них складають міські жителі – 64% при 36% сільських жителів.

ЗМІЦНЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Зміцнення енергетичної безпеки називають 3% опитаних (62 респонденти) у трійці основних завдань для вирішення на національному рівні. Показник майже не змінився у порівнянні з 2018 роком (тоді цю проблему в якості актуальної позначили 3,6%). Першочерговою дану проблему вважають 0,3% опитаних (0,7% у 2018 році). Розподіл чоловіків та жінок, впевнених у важливості зміцнення енергетичної безпеки, є майже рівним (49% на 51%). Серед вікових особливостей можна виділити, що дана актуальна для середнього та старшого покоління. За освітою це люди з вищою (44%) та середньою спеціальною освітою (32%). Прихильники зміцнення енергетичної безпеки переважно проживають у центральних (43%) та західних (25%) регіонах країни. Більшість з них (69%) – це жителі міст і 31% – сільські жителі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Чотирма проблемами, які українські громадяни називають найчастіше, є підвищення соціальних стандартів і вдосконалення системи соціального захисту (57%), проблема охорони здоров'я (53%), боротьба з корупцією (52%) та проблема безробіття (49%).

У порівнянні з 2018 роком основні проблеми для населення, а також відсоток опитаних, який їх називав, майже або зовсім не змінилися. Це ж стосується і розподілу тих, хто називає ці проблеми найбільш пріоритетними для вирішення: підвищення соціальних стандартів і вдосконалення системи соціального захисту (32%), боротьба з корупцією (20%), проблема безробіття (18%), проблема охорони здоров'я (14%).

Всі інші завдання за своєю актуальністю суттєво відстають у масовій свідомості від зазначених чотирьох і ранжовані опитаними схожим до результатів першої хвили опитування чином.

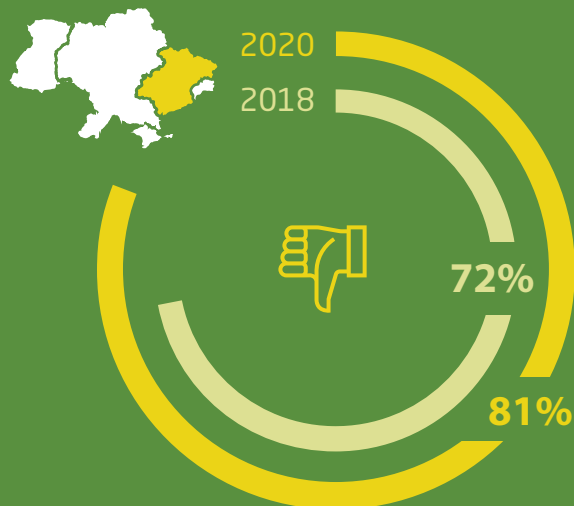
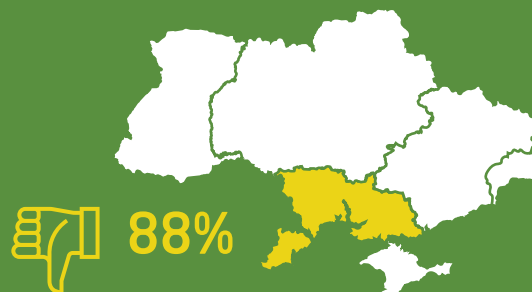
Розподіл відповідей представників різних статевих, вікових, освітніх та поселенських категорій загалом повторив відповідні показники першої хвили опитування 2018 року. Зазначені чотири основні проблеми є найбільш актуальними для всіх соціально-демографічних груп.

У період з 2018 до початку 2020 року думки щодо актуальності таких питань як вирішення екологічних проблем і охорона довкілля, підвищення ефективності споживання енергоресурсів в Україні та зміцнення енергетичної безпеки не змінилися: громадяни України й досі розташовують їх у кінці списку, як за частотою віднесення до трійки найбільш актуальних (від 3% до 8,5%), так за кількістю тих, хто віддав їм перше місце (від 0,3% до 1,7%).

2. ЧИ ДОСТАТНЬО ВЛАДА РОБИТЬ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ?

Лише один з 20 жителів Півдня вважає, що достатньо

↑ Жителі Сходу України частіше відмічають, що влада робить недостатньо

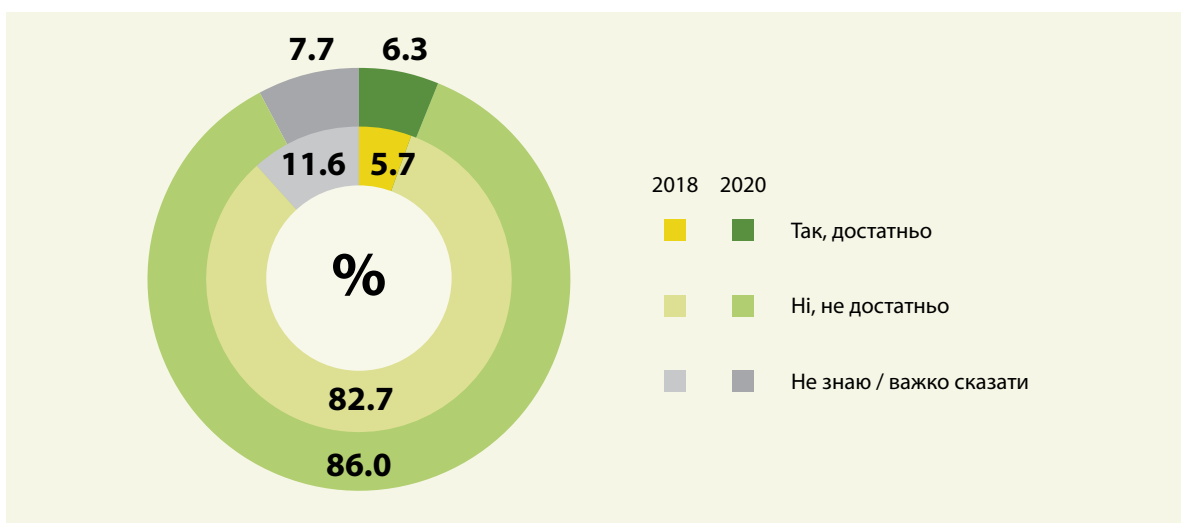
ЗМІНИ В УЯВЛЕННЯХ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЩОДО ВНЕСКУ ВЛАДИ У ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ТА ОХОРОНУ ДОВКІЛЛЯ (2018-2020 рр.)

Згідно абсолютної більшості репрезентативних досліджень, проведених за останні кілька десятиліть, громадяни переважно негативно оцінюють діяльність влади стосовно вирішення екологічних проблем. Негативні оцінки превалюють у більшості питань незалежно від команди та окремих персоналій, які отримали владні повноваження у виконавчій та законодавчій владі. Тому оцінка внеску влади у вирішення екологічних проблем та охорону довкілля громадянами є невисокою: абсолютна більшість вважає внесок у вирішення екологічних проблем недостатнім і трохи більше шести відсотків – протилежної думки. У порівнянні з 2018 роком, дещо зросла кількість негативних оцінок (з 82,7% до 86%) за рахунок зменшення тих громадян, хто не визначився (з 11,6% до 7,7%).

Уявлення громадян України щодо внеску влади у вирішення екологічних проблем та охорону довкілля (2018 -2020 рр.)

РИС. 4

На Вашу думку, чи достатньо влада робить для вирішення екологічних проблем та охорони довкілля?

Уявлення окремих категорій респондентів щодо внеску влади у вирішення екологічних проблем та охорону довкілля (особливості в залежності від статі, віку та освітньої групи), %

ТАБЛИЦЯ 5

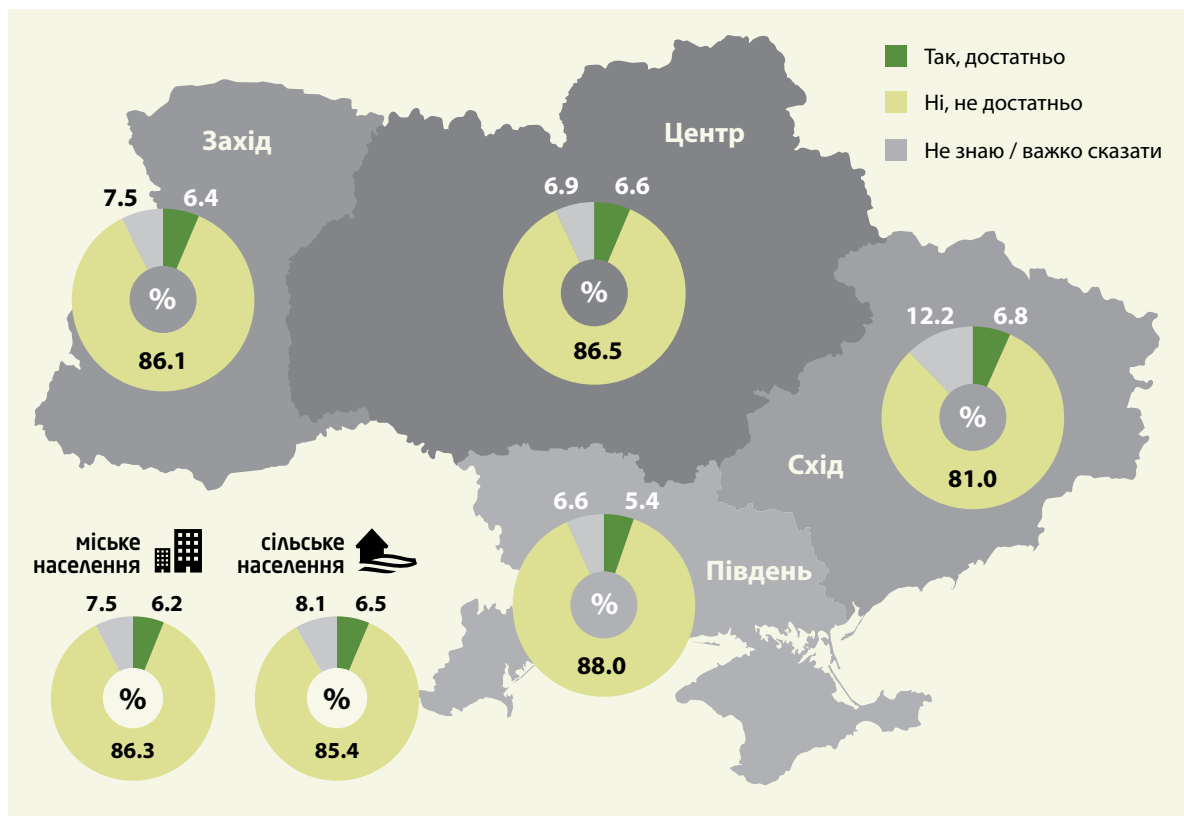
На Вашу думку, чи достатньо влада робить для вирішення екологічних проблем та охорони довкілля?

	Стать		Вікові групи						Рівень освіти			
	чоловік	жінка	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Початкова / неповна середня	Повна середня / початкова професійна	Середня спеціальна	Неповна / повна вища
Так, достатньо	6.7	6.0	13.4	7.1	6.6	4.2	4.9	5.4	8.1	7.9	6.3	5.1
Ні, не достатньо	86.2	85.8	77.2	86.7	85.5	89.1	88.4	84.7	74.7	84.2	86.3	88.6
Не знаю/Важко сказати	7.1	8.2	9.4	6.2	7.9	6.7	6.7	9.9	17.2	7.9	7.4	6.3

Уявлення окремих категорій респондентів щодо внеску влади у вирішення екологічних проблем та охорону довкілля (особливості в залежності від регіону та типу населеного пункту)

РИС. 5

На Вашу думку, чи достатньо влада робить для вирішення екологічних проблем та охорони довкілля?

Серед чоловіків та жінок, різних вікових та освітніх груп немає значимих відмінностей в оцінках внеску влади у вирішення екологічних проблем та охорони довкілля: понад 80% у кожній категорії вважають, що дії влади у цих сферах є недостатніми. Дещо менша частка цих людей серед тих, хто має неповну середню освіту. Втім, це своєю чергою корелює з тим, що це люди старшого віку, для яких це питання не є релевантним і вони частіше за інші категорії обирають варіант «важко відповісти». Розподіл відповідей різних соціально-демографічних груп повторює загальне невелике підвищення негативних оцінок внеску влади у вирішення екологічних проблем та охорони довкілля та відповідне зменшення кількості респондентів, які не змогли дати відповідь.

Жителі різних макрорегіонів схоже негативно оцінюють внесок влади у вирішення екологічних проблем та охорони довкілля. Загалом їхні відповіді повторюють відповіді в межах всієї країни. У порівнянні з 2018 роком помітно зросла кількість негативних оцінок серед жителів східних областей (81% проти 72% у першу хвилю дослідження) і водночас зменшилася кількість тих, хто не визначився (12% проти 20% у 2018 році).

За типом поселення відповіді респондентів щодо внеску влади у вирішення екологічних проблем та охорони довкілля не відрізняються і повторюють абсолютні цифри, наведені вище.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Абсолютна більшість громадян (86%) негативно оцінює внесок влади у вирішення екологічних проблем та охорони довкілля.

У порівнянні з 2018 роком негативних оцінок стало навіть більше за рахунок зменшення кількості тих, хто не визначився щодо питання внеску влади у вирішення екологічних проблем та охорони довкілля. Кількість позитивних оцінок майже не змінилася і становить 6% опитаних.

Відповіді різних соціально-демографічних груп загалом повторюють розподіл відповідей по країні і за незначними відмінностями є схожими між собою.

3. ПРІОРИТЕТИ ГРОМАДЯН У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ТА СТАЛОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

59.6%

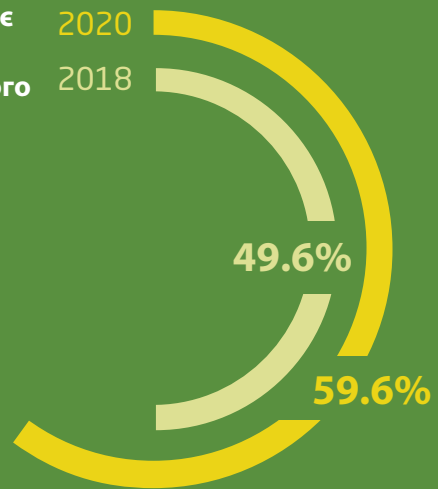

Підтримує
надання
однакового
значення

2020
2018

однакове
значення

захист довкілля важливіше,
навіть якщо економічне
зростання сповільниться

кожен **четвертий**
опитаний

25 - 34
років

з неповною /
повною вищою
освітою

ЗМІНИ В СТАВЛЕННІ ГРОМАДЯН ДО ПИТАНЬ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА І ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ (2018-2020 рр.)

Більшість громадян (59,6%) вважає, що захисту навколишнього середовища і економічному зростанню треба надавати однакового значення. Кожен п'ятий при цьому переконаний, що захист навколишнього середовища повинен забезпечуватися, незважаючи на можливе уповільнення економічного розвитку. Порівняно найменше (14,4%) набирає варіант, коли економічне зростання має забезпечуватися, незважаючи на можливе погіршення екологічної ситуації.

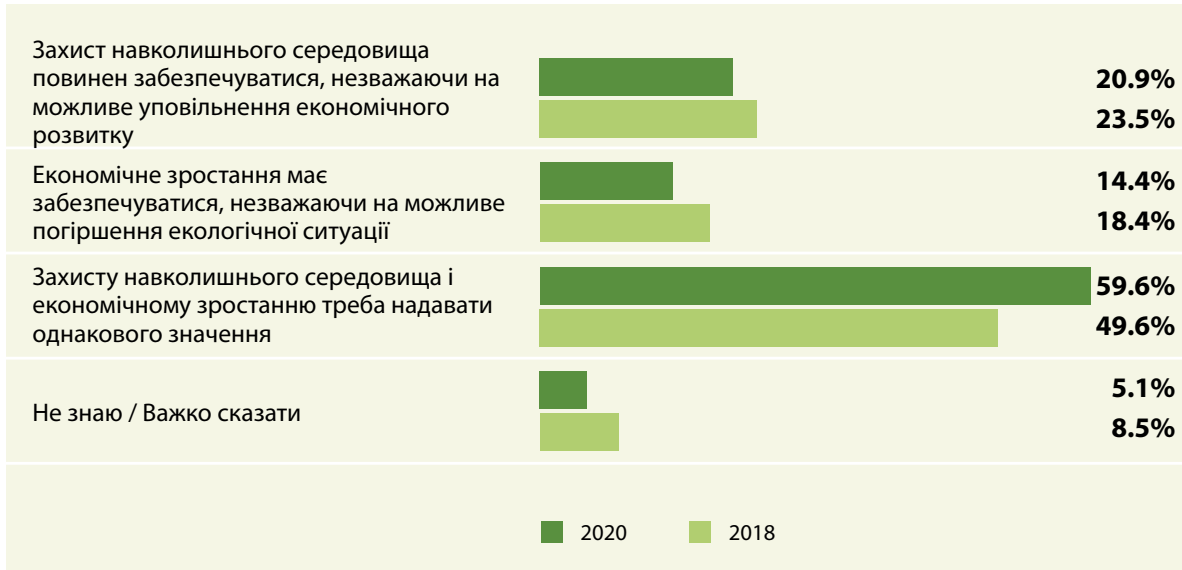
У порівнянні з 2018 роком, щодо співвідношення значення захисту навколишнього середовища та економічного зростання у настроях громадян відбулися помітні зміни. Кількість респондентів, що надають однакового значення екології та економіці, зросла на 10% (59,6% проти 49,6% у 2018 році). Натомість щодо інших стратегій балансу між захистом навколишнього середовища та економічним розвитком кількість прихильників дещо знизилася. Так пріоритет економічному зростанню, незважаючи на можливе погіршення екологічної ситуації віддає на чотири відсотки менше опитаних, якщо порівняти з першою хвилею дослідження (14,4% проти 18,4% у 2018 році). Зменшилася, хоча і менш помітно кількість тих, хто віддає пріоритет захисту навколишнього середовища перед можливим уповільненням економічного розвитку (з 23,5% до 20,9% у 2020 році), а також кількість тих, хто не міг визначитися з цього питання – з 8,5% до 5,1%.

Ці помітні зміни у ставленні громадян до балансу між захистом навколишнього середовища і економічного зростання мають ще одну важливу рису. Адже вони сталися у той проміжок часу, за який фактично не змінилися основні проблеми суспільства, пріоритет в яких віддавався і віддається громадянами економічним негараздам та необхідності розвитку економіки. Відтак, навіть попри те, що розвиток економіки займає для абсолютної більшості суспільства перше місце, більшість громадян за цей час укріпилися у думці, що економічне зростання та захист навколишнього середовища мають відігравати однакове значення.

Зміни в ставлення громадян до питань захисту навколишнього середовища і економічного розвитку

РИС. 6

З яким із цих тверджень Ви найбільше згодні?

Респонденти могли обрати лише одну відповідь

Загалом у різних соціально-демографічних групах зберігається вже описана конфігурація відповідей. Втім є і відмінності про які слід згадати. Серед чоловіків більша частка у порівнянні з жінками, хто вважає, що економічне зростання має забезпечуватися, незважаючи на можливе погіршення екологічної ситуації (16,7 до 12,4%) і водночас менше тих, хто віддає пріоритет захисту навколишнього середовища (19,6% у порівнянні з 22% серед жінок).

Серед вікових груп варто відмітити розбіжності між молоддю 25-34 років та представниками пенсійного віку (65 років і старше) – молодь частіше обирає пріоритет захисту навколишнього середовища перед можливим економічним уповільненням (24,9% у порівнянні з 16,5%) і навпаки, серед молоді порівняно найменша серед всіх вікових груп частка тих, хто вважає, що економіці та захисту довкілля має надаватися однакова увага (51,5% проти 62%). У порівнянні з 2018 роком такі відмінності стали більш помітними.

Вікові особливості корелюють з розбіжностями, які демонструють різні освітні групи: люди з повною або неповною вищою освітою, серед яких значну частку становить молодь, помітно частіше називають захист навколишнього середовища як більш важливий у порівнянні з можливим уповільненням економічного розвитку і водночас серед них дещо менше тих, хто вважає захист довкілля та економічний розвиток паритетними завданнями. До того ж, серед людей з вищою освітою найнижча частка тих, хто не міг визначитися із відповіддю.

Ставлення громадян до питань охорони довкілля і економічного розвитку (особливості в залежності від статі, віку, освіти), % опитаних, які згодні з твердженням

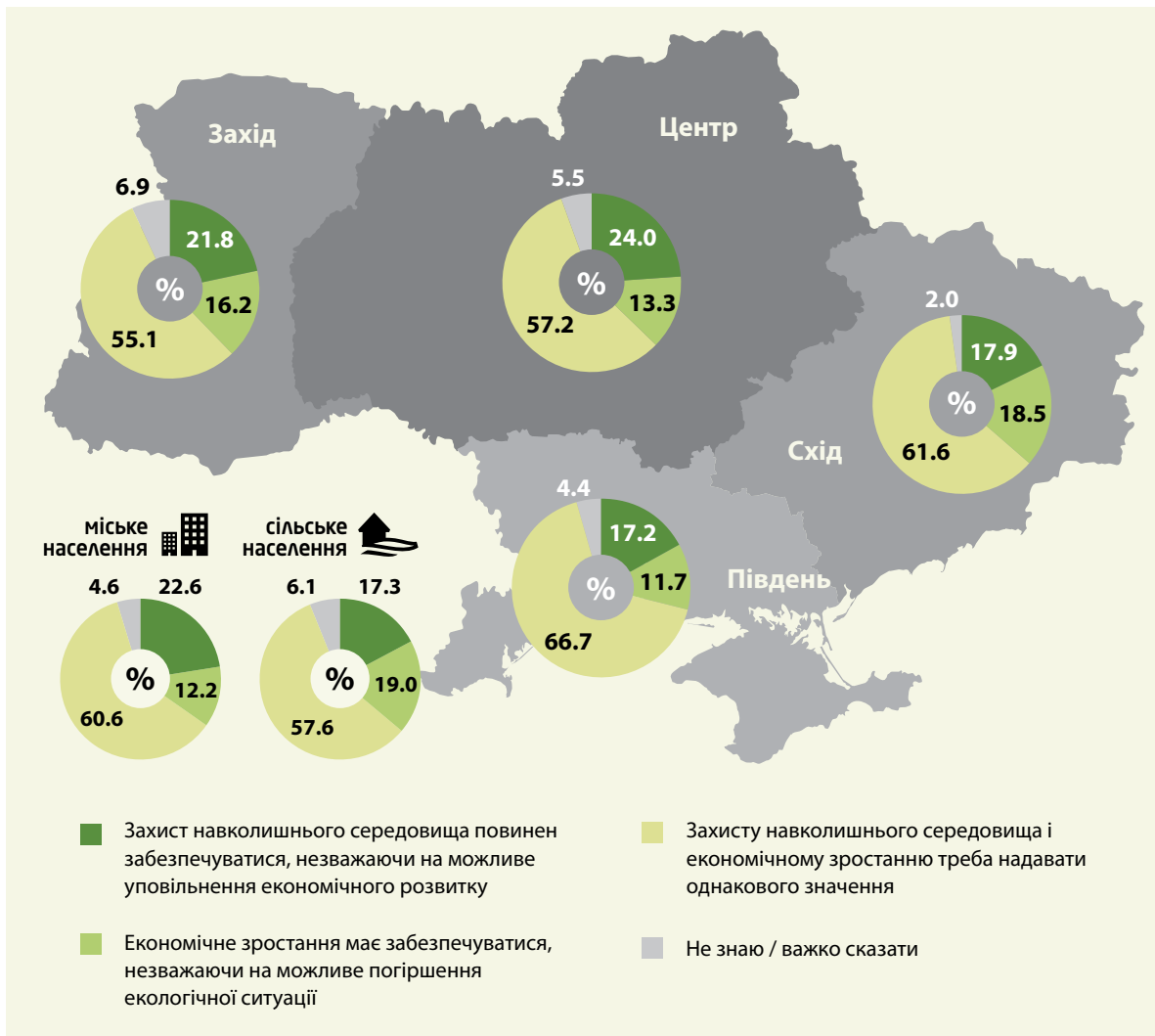
ТАБЛИЦЯ 6

	Стать		Вікові групи						Рівень освіти			
	чоловік	жінка	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Початкова / неповна середня	Повна середня / початкова професійна	Середня спеціальна	Неповна / повна вища
Захист навколишнього середовища повинен забезпечуватися, незважаючи на можливе уповільнення економічного розвитку	19.6	22.0	21.1	24.9	20.2	19.9	23.1	16.5	17.4	16.7	19.4	25.0
Економічне зростання має забезпечуватися, незважаючи на можливе погіршення екологічної ситуації	16.7	12.4	23.7	19.5	9.3	14.1	11.5	13.5	16.7	16.2	13.9	13.5
Захисту навколишнього середовища і економічному зростанню треба надавати однакового значення	59.3	59.9	52.4	51.5	65.9	60.1	61.5	62.0	52.7	61.9	61.9	57.6
Не знаю/Важко сказати	4.4	5.7	2.8	4.1	4.6	5.9	3.9	8.0	13.2	5.2	4.8	3.9

Серед регіональних особливостей відповіді на питання про пріоритет захисту довкілля або економічного розвитку необхідно відмітити розбіжності у відповідях жителів Центру та Сходу. У центральних областях, а також на Заході проживає порівняно більше громадян, які впевнені у необхідності захисту навколишнього середовища, незважаючи на можливе уповільнення економічного розвитку: відповідно 24% та 22% проти майже 18% на Сході та 17% на Півдні. Натомість у Центрі та на Заході проживає помітно менше тих, хто вказує на паритетність обох завдань: відповідно 57% та 55% у порівнянні з близько 67% та 62% в південних та східних регіонах. Схожі тенденції у відповідях жителів різних частин країни були зафіксовані під час першої хвилі опитування.

Ставлення громадян до питань захисту навколишнього середовища і економічного розвитку (особливості в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту), % опитаних, які згодні з твердженням

РИС. 7

У порівнянні з першою хвилею опитування, у 2020 році частка впевнених у пріоритеті розвитку економіки перед захистом навколишнього середовища серед міських жителів зменшилася (з 17% у 2018 році до 12%) і водночас серед них збільшилася кількість тих, хто визнає однакову важливість обох цих проблем (з 52% у 2018 році до майже 61%). Відтак розбіжності у відповідях міського та сільського населення стали більш помітними, ніж під час першої хвилі дослідження. Це проявляється у порівняно більшій частці впевнених у першочерговості економічного зростання серед жителів сільських районів (19% проти 12% серед міських жителів). До того ж, сільські жителі рідше говорять про важливість захисту екології, якщо це заважає економічному зростанню – 17% проти майже 23% серед жителів міст. Ця впевненість зменшилася з 24% у 2018 році до вже зазначених 17% у 2020 році.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Більшість громадян (59,6%) вважає, що захисту навколишнього середовища і економічному зростанню треба надавати однакового значення. Пріоритет тільки захисту навколишнього середовища або тільки економічному зростання набирають значно менше відсотків – відповідно 21% та 14%.

Порівняно з першою хвилею дослідження у настроях громадян сталися помітні зміни: частка тих, хто воліє приділяти однакову увагу захисту навколишнього середовища та розвитку економіки зросла на 10% – з 49,6% до 59,6%. Водночас не суттєво знизилася кількість прихильників розвитку однієї сфери порівняно з іншою.

Нова хвиля опитування продемонструвала певне посилення розбіжностей щодо питання пріоритетності захисту навколишнього середовища та економічного розвитку між деякими соціально-демографічними групами. Серед молоді вища частка тих, хто обирає пріоритет захисту навколишнього середовища у порівнянні зі старшим поколінням і порівняно менша частка тих, хто вважає обидві сфери однаково пріоритетними. Така ж тенденція серед людей з вищою та середньою освітою, що корелює з описаними віковими розбіжностями.

Слід звернути увагу на зміни настроїв міських та сільських жителів: у порівнянні з першою хвилею опитування, суттєво зросла кількість містян, які визнають однаково важливість захисту навколишнього середовища та розвитку економіки з одночасним зменшенням прихильників розвитку лише однієї сфери. Тоді як серед сільських жителів є більшою частка впевнених у важливості економічного зростання, навіть попри погіршення екологічної ситуації. Таким чином, за цей період різниця в оцінках паритету захисту довкілля та розвитку економіки стала більш помітною.

4. ЩО ДЕРЖАВА ПОВИННА РОБИТИ У ПЕРШУ ЧЕРГУ ДЛЯ ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ?

45.1%

Виділяти більше коштів на підтримку відновлюваних джерел енергії та енергоефективності

кожен **другий** житель Заходу

34.7%

Підвищити адміністративну відповідальність громадян за шкоду довкіллю

з неповною / повною вищою освітою

37.1%

з початковою і неповною середньою освітою

29%

8%

підтримують підвищення екоподатків

30.9%

Стимулювати екологічно відповідальну поведінку населення, у тому числі фінансово

Активно інформувати про стан довкілля

22%

31%

37.2%

Жителі східних областей

2020

2018

22%

31%

ЗМІНИ В ПОГЛЯДАХ НАСЕЛЕННЯ ЩОДО ПЕРШОЧЕРГОВИХ ЗАВДАНЬ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ (2018-2020 рр.)

Одним з першочергових кроків держави для охорони довкілля громадяни найчастіше (45%) називають виділення більшої кількості державних коштів на підтримку відновлювальних джерел енергії та енергоефективності. На другому місці – підвищення адміністративної відповідальності громадян за шкоду довкіллю (майже 35%). Третє місце ділять між собою стимулювання відповідальної поведінки населення (31%) та підвищення обізнаності громадян стосовно того, як вони особисто можуть долучитися до охорони довкілля (30%).

На четвертому місці за першочерговістю із невеликою різницею одразу кілька заходів – запровадження обов'язкової екологічної освіти з раннього віку (26%), встановлення жорсткіших стандартів для бізнесу та промисловості стосовно забруднення і викидів (25,9%) та підвищення штрафів та адміністративної відповідальності бізнесу за порушення екологічних стандартів (24,4%).

Найменш ефективними заходами з боку держави, у порівнянні з іншими, опитані вважають надання фінансових стимулів підприємствам, які покращують свої екологічні показники (14%), та підвищення екологічних податків (8%).

Якщо порівняти відповіді громадян на це питання у 2018 році з відповідями у 2020 році, то можна виділити кілька важливих моментів. По-перше, структура першочергових кроків з боку держави для захисту довкілля у свідомості громадян майже не змінилася: окремі заходи займають ті ж місця, що й під час першої хвилі дослідження. По-друге, підтримка цих заходів з боку опитаних все ж змінилася – майже по всім позиціям у бік зменшення відсотку респондентів, які обирали їх. Особливо помітне зменшення підтримки заходів щодо активного інформування про стан довкілля та екологічні ризики: з 31% у 2018 році до 22% у 2020 році. Це може свідчити і про впевненість респондентів, що самого лише інформування недостатньо, так і про те, що наявний стан інформованості про довкілля та екологічні ризики за цей період покращився, тому все менше громадян ставлять його в якості першочергового кроку.

Зміни в поглядах населення щодо першочергових завдань держави для охорони довкілля

РІС. 8

На Вашу думку, що держава повинна у першу чергу робити для охорони довкілля?

Респонденти могли обрати до п'яти варіантів відповідей. Альтернативи впорядковані за зменшенням частоти обрання цього варіанту серед усіх опитаних.

Єдиним заходом, який не втратив позицій і навіть трохи підвищив свій показник, стало виділення більше державних коштів на підтримку відновлювальних джерел енергії та енергоефективності – 45% проти 43% у 2018 році і, як і тоді, перше місце серед усіх запропонованих заходів по захисту довкілля з боку держави.

Аналіз відповідей різних соціально-демографічних груп на питання щодо першочергових завдань для держави у сфері охорони довкілля дають наступні результати. Між чоловіками та жінками немає значимих відмінностей у відповідях і жодне з завдань не є у пріоритеті у якоїсь однієї групи. Порівняно з 2018 роком розбіжності у відповідях стали ще менш суттєвими. Під час першої хвили дослідження жінки частіше називали необхідність запровадження обов'язкової екологічної освіти з раннього віку, як важливий крок з боку держави (майже 35% жінок проти майже 26% серед чоловіків). Під час останньої хвили жінки лише на 2% частіше за чоловіків називали це завдання держави першочерговим для сприяння захисту довкілля (відповідно 27% до майже 25%).

Громадяни різних вікових груп надали наступні відповіді на питання щодо запровадження екологічної освіти. Молодь до 24 років набагато частіше за інші покоління наголошує на необхідності запровадити обов'язкову екологічну освіту з раннього віку – цей варіант обирає близько 40% представників цієї вікової групи, тоді як серед інших груп даний крок набирає близько чверті голосів. Також молоді люди до 24 років частіше за інші групи вказують на важливість підвищення адміністративної відповідальності і штрафів бізнесу за порушення екологічних стандартів (32% проти 20-27% серед інших вікових груп).

Молоді люди 25-34 років частіше за інших обирають в якості першочергового завдання для держави підвищення обізнаності громадян стосовно того, як вони особисто можуть долучитися до захисту довкілля – 35%, тоді як середній показник на 5% менший.

Респонденти з вищою освітою помітно частіше за інші освітні групи вказували на необхідність підвищити адміністративну відповідальність громадян за шкоду довкіллю (37,1%), стимулювати (у тому числі фінансово) відповідальну поведінку населення (34,6%), підвищувати обізнаність громадян стосовно того, як вони особисто можуть долучитися до охорони довкілля (32,3%) та запровадити обов'язкову екологічну освіту з раннього віку (28,5%). Загалом люди з вищою освітою, як і під час першої хвили дослідження, активніше за інші групи підтримували переважну кількість можливих заходів держави у сфері охорони довкілля.

Погляди населення щодо першочергових завдань держави у сфері охорони довкілля в залежності від статі, віку, освіти, %

ТАБЛИЦЯ 7

	Стать		Вікові групи						Рівень освіти			
	чоловік	жінка	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Початкова / неповна середня	Повна середня / початкова професійна	Середня спеціальна	Неповна / повна вища
Виділяти більше державних коштів на підтримку відновлювальних джерел енергії та енергоефективності	45.6	44.8	41.7	45.2	41.8	45.9	46.7	47.6	45.7	46.7	43.3	45.8
Вести активне інформування про стан довкілля та екологічні ризики	20.2	23.4	24.8	27.3	20.2	21.4	23.5	16.6	19.8	20.1	23.0	22.5
Запровадити обов'язкову екологічну освіту з раннього віку	24.7	27.1	39.5	25.3	22.0	26.4	25.3	25.4	21.9	23.9	25.3	28.5
Підвищувати обізнаність громадян стосовно того, як вони особисто можуть долучитися до захисту довкілля	28.3	31.0	27.9	35.2	31.1	28.4	30.7	24.7	20.9	29.6	28.9	32.3
Підвищити адміністративну відповідальність громадян за шкоду довкіллю	34.1	35.2	36.3	34.0	35.4	33.7	36.8	33.0	29.0	34.2	33.5	37.1
Стимулювати (в т.ч. фінансово) відповідальну поведінку населення (наприклад, використання енергоефективних пристроїв, економне споживання ресурсів, сортування сміття тощо)	30.5	31.3	28.8	28.9	35.5	27.9	35.4	27.8	22.7	28.2	29.9	34.6
Підвищити екологічні податки	9.0	7.8	11.7	7.0	9.8	5.9	9.5	7.7	6.1	10.0	7.6	8.5
Встановити жорсткіші стандарти для бізнесу та промисловості стосовно забруднення і викидів	26.1	25.7	23.0	28.3	23.1	26.6	29.2	24.0	20.1	23.3	26.2	28.1
Підвищити штрафи та адміністративну відповідальність бізнесу за порушення екологічних стандартів	25.0	23.9	32.1	24.0	24.1	20.2	27.1	22.9	20.1	26.2	22.4	26.0

Надавати фінансові стимули підприємствам, які покращують свої екологічні показники (наприклад, запроваджують заходи енергоефективності, зменшують вплив виробництва на екологію тощо)	14.3	14.1	17.9	15.1	10.6	15.9	15.4	12.8	10.3	13.3	13.9	15.6
Не знаю / Важко сказати	4.3	5.2	1.4	2.5	3.4	5.4	5.2	8.8	7.7	5.2	5.1	3.7

Жителі різних макрорегіонів демонструють ряд особливостей при відповідях на питання щодо першочергових кроків держави для охорони довкілля. Таке завдання, як виділення більшого обсягу державних коштів на підтримку відновлювальних джерел енергії та енергоефективності набирає порівняно найбільшу кількість голосів серед усіх регіонів. Однак жителі західних областей найбільше підтримують це завдання – 51%. До того ж, на Заході більше схиляються до необхідності підвищення адміністративної відповідальності громадян за шкоду довкіллю, ніж на Сході (39% проти 29%) та, разом з жителями центральних регіонів, до підвищення адміністративної відповідальності і штрафів бізнесу за порушення екологічних стандартів (27% проти 20% на Півдні та Сході). В свою чергу, у східних областях більше схиляються до важливості такого кроку з боку держави, як стимулювання (у тому числі фінансово) відповідальної поведінки населення (37%). У порівнянні з 2018 роком, цей крок суттєво втратив свою популярність на Півдні (48% під час першої хвилі до близько 33% у 2020 році). Також за цей час завдання щодо надання фінансових стимулів підприємствам, які покращують свої екологічні показники, втратив підтримку з 30% до 9% у 2020 році.

Подібно до першої хвилі дослідження, відповіді щодо першочергових кроків держави у сфері охорони довкілля мешканців міст та сіл загалом збігаються. Єдиною помітною різницею у відповідях можна назвати більшу популярність серед міських жителів запровадження обов'язкової екологічної освіти з раннього віку (майже 28% у порівнянні з 22% серед сільського населення).

Погляди населення щодо першочергових завдань держави у сфері охорони довкілля в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту

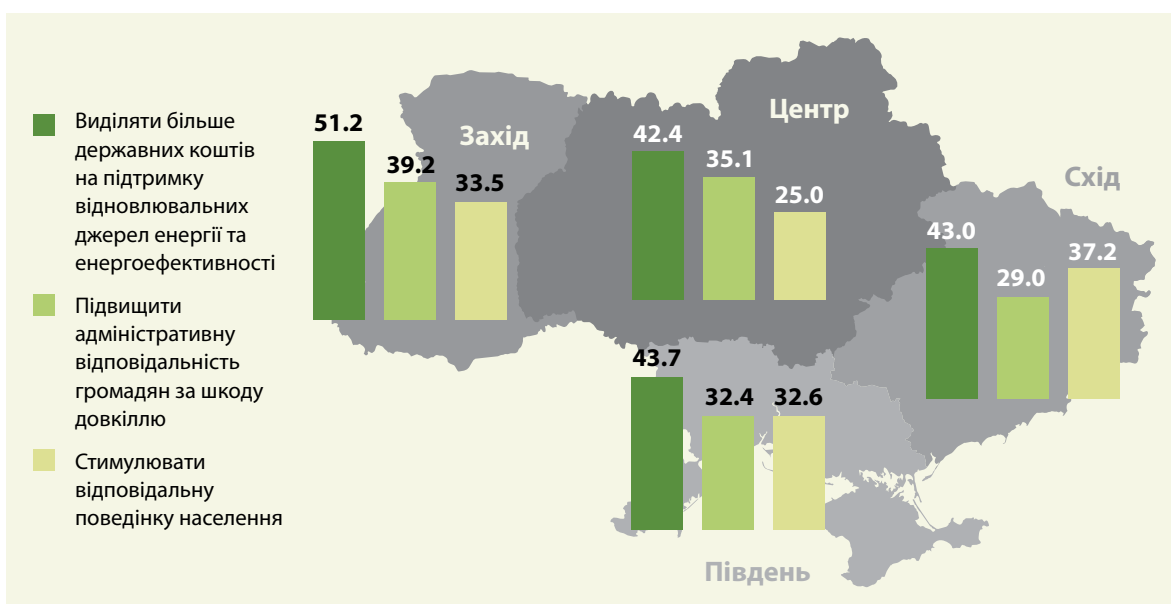
ТАБЛИЦЯ 8

	Макрорегіони				Населення	
	Західний	Центральний	Південний	Східний	Міське	Сільське
Виділяти більше державних коштів на підтримку відновлювальних джерел енергії та енергоефективності	51.2%	42.4%	43.7%	43.0%	45.3%	44.9%
Вести активне інформування про стан довкілля та екологічні ризики	20.6%	20.8%	24.2%	23.4%	22.3%	21.2%
Запровадити обов'язкову екологічну освіту з раннього віку	20.3%	23.6%	35.6%	26.1%	27.9%	22.2%

Підвищувати обізнаність громадян стосовно того, як вони особисто можуть долучитися до захисту довкілля	30.3%	26.6%	34.0%	29.1%	30.2%	29.0%
Підвищити адміністративну відповідальність громадян за шкоду довкіллю	39.2%	35.1%	32.4%	29.0%	34.0%	36.2%
Стимулювати (в т.ч. фінансово) відповідальну поведінку населення (наприклад, використання енергоефективних пристроїв, економне споживання ресурсів, сортування сміття тощо)	33.5%	25.0%	32.6%	37.2%	31.0%	30.8%
Підвищити екологічні податки	9.8%	6.7%	9.3%	7.7%	8.5%	8.1%
Встановити жорсткіші стандарти для бізнесу та промисловості стосовно забруднення і викидів	24.4%	32.3%	21.5%	21.0%	26.2%	25.3%
Підвищити штрафи та адміністративну відповідальність бізнесу за порушення екологічних стандартів	27.0%	27.5%	19.8%	20.1%	23.4%	26.5%
Надавати фінансові стимули підприємствам, які покращують свої екологічні показники (наприклад, запроваджують заходи енергоефективності, зменшують вплив виробництва на екологію тощо)	15.0%	14.2%	16.0%	9.4%	13.8%	14.9%
Не знаю / Важко сказати	1.1%	4.7%	7.7%	7.0%	4.9%	4.6%

ТОП-3 основних проблем щодо першочергових завдань держави у сфері охорони довкілля

РИС. 9

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4

Першочерговим завданням держави у сфері охорони довкілля на думку громадян є виділення більшого обсягу державних коштів на підтримку відновлювальних джерел енергії та енергоефективності. На другому місці за частотою згадування – підвищення адміністративної відповідальності громадян за шкоду довкіллю. Третє місце ділять між собою стимулювання відповідальної поведінки населення та підвищення обізнаності громадян стосовно того, як вони особисто можуть долучитися до охорони довкілля.

Найрідше громадяни називають в якості головних завдань держави у сфері охорони довкілля надання фінансових стимулів підприємствам, які покращують свої екологічні показники та підвищення екологічних податків. Ці завдання отримали суттєво меншу підтримку за інші державні заходи з охорони довкілля.

Структура першочергових кроків з боку держави для охорони довкілля у свідомості громадян майже не змінилася і більшість пропонованих завдань посідають ті ж місця, що й під час першої хвилі дослідження.

При збереженні першочерговості тих чи інших завдань для держави у сфері охорони довкілля, з 2018 року відбулося зменшення підтримки майже всіх пропонованих заходів – від коливань у кілька відсотків до більш помітних змін, як у випадку підтримки такого кроку, як ведення активного інформування про стан довкілля та екологічні ризики: зменшення з 31% у 2018 до 22% у 2020 році. Єдиним заходом, який не втратив позицій і навіть трохи підвищив свій показник, стало виділення більшого обсягу державних коштів на підтримку відновлювальних джерел енергії та енергоефективності.

5. ЯКІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ НАЙБІЛЬШЕ ТУРБУЮТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ?

70%

Забруднення водойм, неякісна питна вода

3 з 4 громадян

55 - 64 років

жителі міст

63.3%

Вирубка лісів

7 з 10 жителів Заходу

місто

61.4%

село

67.1%

54.9%

Забруднення повітря

71.4%

Жителі Півдня

місто

59.1%

село

46.3%

Найменше переймаються

з початковою і неповною середньою

вичерпання природних ресурсів

11.9%

середнє значення

16.9%

зміна клімату

10.1%

середнє значення

17.3%

знищення озонового шару

3.3%

середнє

6%

1 з 50 опитаних

не турбують екологічні проблеми

ДИНАМІКА РЕЙТИНГУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ, ЯКІ ТУРБУЮТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ (2018-2020 рр.)

Головною екологічною проблемою громадяни називають забруднення водойм і неякісну питну воду (70%). Під час першої хвилі опитування цю проблему респонденти також ставили на перше місце. Однак з 2018 року частка тих, хто її згадує як релевантною для себе, суттєво збільшилася – з майже 60% до 70% у 2020 році.

На другому місці за важливістю є проблема вирубки лісів. Варто зазначити, що у 2018 році в масовій свідомості ця проблема займала перше місце поряд із проблемою забруднення водойм та неякісною питною водою. У 2020 році для громадян вона посідає друге місце, хоча набирає більше голосів у порівнянні з першим дослідженням – 63% проти 59%.

Забруднення повітря турбує 55% опитаних і посідає третє місце. За період з 2018 року її актуальність дещо зросла – тоді цю проблему називали 51,6% громадян України.

Черговість інших екологічних проблем за часткою голосів у порівнянні з 2018 роком збереглася. Однак усі вони, на відміну від трійки лідерів, отримали менше відсотків у даному дослідженні. Так, забруднення довкілля побутовими відходами і стихійні звалища досі входить до п'яти найбільш важливих екологічних проблем, але при цьому, про нього згадує 42,4% опитаних, тоді як раніше цю проблему називали майже 48% респондентів. Така ж ситуація з проблемою забруднення територій промисловими відходами та деградація ґрунтів, опустелюванням, втратою врожайності – якщо у 2018 ці проблеми називали відповідно 34% та близько 31%, то зараз 29,3% та близько 28% респондентів.

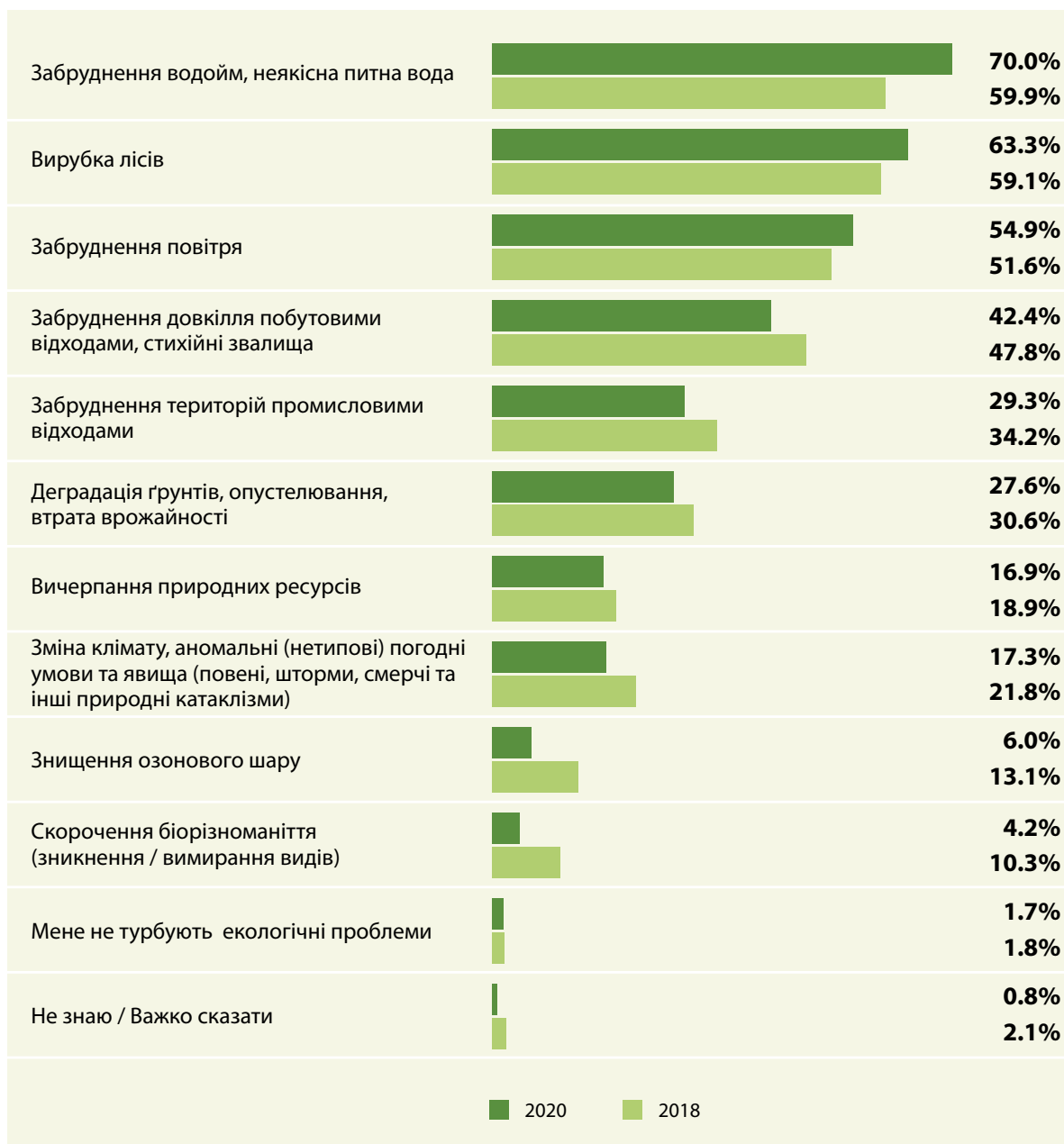
Найбільш помітно знизилась частота згадувань таких проблем, як знищення озонового шару (з 13% до 6%) та скорочення біорізноманіття (з 10% до 4%).

Як і у 2018 році, про те, що їх не турбують екологічні проблеми, заявило менше двох відсотків опитаних.

Динаміка рейтингу екологічних проблем, які турбують громадян України

РІС. 10

Які екологічні проблеми Вас найбільше турбують?

Респонденти могли обрати лише одну відповідь

Чоловіки та жінки загалом схоже відповідають на питання щодо екологічних проблем, які їх турбують. За деякими позиціями жінки, подібно до першого дослідження, частіше говорять по важливості проблеми забруднення довкілля побутовими відходами (близько 44% проти 40,5% серед чоловіків) і забруднення повітря (56,5% проти майже 53% серед чоловіків).

Старше покоління (віком від 55 років) демонструє більшу занепокоєність забрудненням повітря аніж молодь – 59% до 51%. Крім того, старші люди частіше за молодь вказують на проблему забруднення довкілля побутовими відходами, стихійні звалища – 46% до 41% серед респондентів до 34 років.

**Рейтинг екологічних проблем, які турбують громадян України
в залежності від статі, віку, освіти, %**

ТАБЛИЦЯ 9

	Стать		Вікові групи						Рівень освіти			
	чоловік	жінка	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Початкова / неповна середня	Повна середня / початкова професійна	Середня спеціальна	Неповна / повна вища
Забруднення водойм, неякісна питна вода	68.5	71.2	70.2	67.6	64.5	73.0	75.1	70.3	66.5	68.9	69.6	71.5
Забруднення повітря	52.9	56.5	51.0	50.0	53.3	54.9	59.1	58.6	54.5	52.5	54.6	56.5
Деградація ґрунтів, опустелювання, втрата врожайності	27.4	27.7	31.6	26.3	28.9	26.3	29.9	25.2	24.4	25.4	27.0	29.9
Вирубка лісів	63.4	63.2	64.7	60.0	61.5	63.5	70.6	60.9	63.0	64.8	65.3	60.7
Вичерпання природних ресурсів	18.4	15.7	18.1	19.9	14.5	17.4	17.4	15.0	11.9	13.1	18.1	18.8
Зміна клімату, аномальні (нетипові) погодні умови та явища (повені, шторми, смерчі та інші природні катаклізми)	16.4	17.9	16.0	19.4	16.7	19.3	17.0	15.1	10.1	15.0	17.1	19.7
Знищення озонового шару	5.8	6.1	7.2	6.3	6.0	5.5	7.4	4.3	3.3	3.7	7.5	6.4
Скорочення біорізноманіття (зникнення / вимирання видів)	4.1	4.2	5.9	4.8	2.8	4.4	4.9	3.3	4.0	6.6	3.3	3.6
Забруднення довкілля побутовими відходами, стихійні звалища	40.5	43.9	40.6	40.1	40.9	40.4	45.1	45.7	40.5	46.4	42.3	40.7
Забруднення територій промисловими відходами	28.5	29.9	32.6	33.9	28.2	25.0	30.4	27.1	28.3	28.8	28.5	30.5
Мене не турбують екологічні проблеми	1.7	1,7	0.8	1.4	2.3	1.5	1.9	1.8	5.6	1.0	1.9	1.2
Не знаю / Важко сказати	0.8	0,8	-	-	0.6	1.2	1.1	1.5	0.9	0.5	0.6	1.2

Респонденти могли обрати до п'яти варіантів відповіді

За освітнім критерієм можна виділити таку особливість відповідей на питання про екологічні проблеми: люди з вищою освітою частіше називають різні проблеми актуальними для себе, особливо в порівнянні з респондентами з освітою не вище неповної середньої. Це простежується при порівнянні частки важливості різних екологічних проблем для представників обох груп: забруднення водойм, неякісна питна вода – 71,5% серед людей з вищою освітою до 66,5% з початковою або неповною середньою.

Так само з проблемою деградації ґрунтів – майже 30% до 24,4%, вичерпанням природних ресурсів – близько 19% до 12%, зміною клімату – близько 20% до 10% тощо. Натомість, серед респондентів з невисоким рівнем освіти порівняно вища частка тих, кого взагалі не турбують екологічні проблеми – 5,6% при середньому показнику 1,7%.

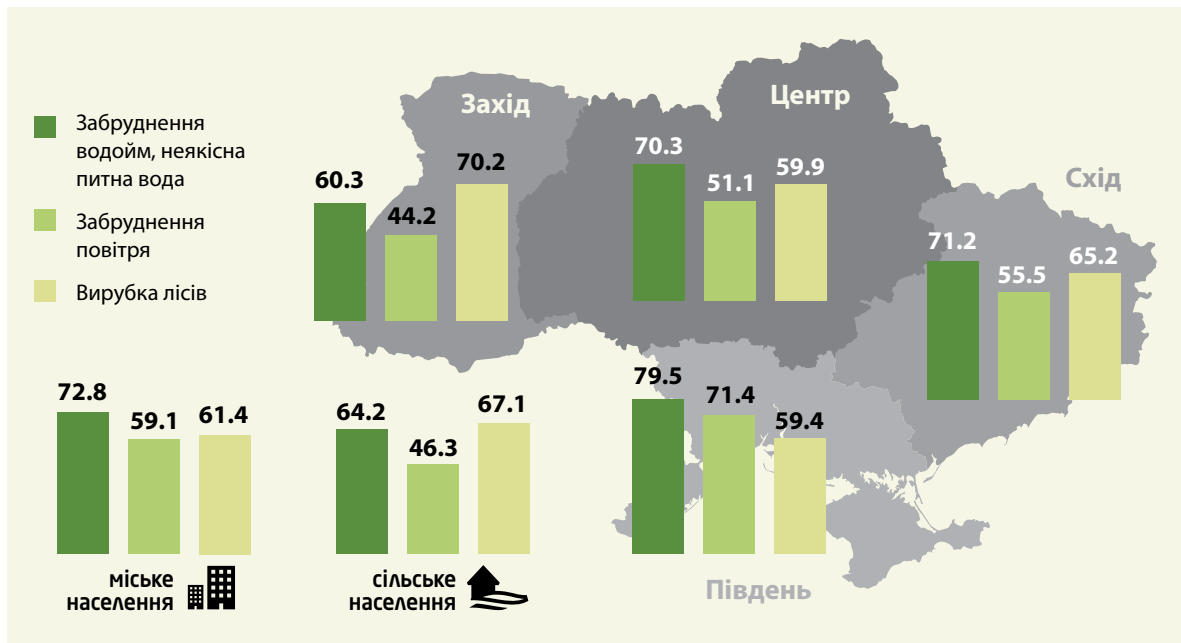
Різні регіони відрізняються у найбільш актуальних екологічних проблемах, які вони називають. На Заході найбільшою проблемою місцеві жителі вважають вирубку лісів (70%), тоді як для Центру двома головними проблемами є забруднення водойм, неякісна питна вода (майже 80%) і забруднення повітря (71,4%).

Рейтинг екологічних проблем, які турбують громадян України в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту

ТАБЛИЦЯ 10

	Макрорегіони				Населення	
	Західний	Центральний	Південний	Східний	Міське	Сільське
Забруднення водойм, неякісна питна вода	60.3%	70.3%	79.5%	71.2%	72.8%	64.2%
Забруднення повітря	44.2%	51.1%	71.4%	55.5%	59.1%	46.3%
Деградація ґрунтів, опустелювання, втрата врожайності	22.5%	27.9%	33.2%	26.9%	27.8%	27.2%
Вирубка лісів	70.2%	59.9%	59.4%	65.2%	61.4%	67.1%
Вичерпання природних ресурсів	16.3%	13.3%	25.3%	12.1%	18.6%	13.4%
Зміна клімату, аномальні (нетипові) погодні умови та явища (повені, шторми, смерчі та інші природні катаклізми)	21.2%	17.3%	15.0%	13.8%	16.2%	19.4%
Знищення озонового шару	5.9%	5.3%	6.7%	6.4%	6.3%	5.4%
Скорочення біорізноманіття (зникнення / вимирання видів)	4.2%	4.8%	3.1%	4.3%	3.6%	5.3%
Забруднення довкілля побутовими відходами, стихійні звалища	42.4%	46.1%	40.8%	36.0%	39.5%	48.3%
Забруднення територій промисловими відходами	24.2%	30.5%	30.4%	33.8%	28.3%	31.4%
Мене не турбують екологічні проблеми	2.7%	1.3%	0.2%	3.4%	1.9%	1.4%
Не знаю / Важко сказати	0.6%	1.4%	0.6%	0.3%	0.9%	0.7%

Респонденти могли обрати до п'яти варіантів відповіді

На Сході менш актуальною у порівнянні з іншими регіонами є проблема забруднення довкілля побутовими відходами, стихійні звалища і, водночас, там частіше називають забруднення територій промисловими відходами як головну екологічну проблему (33,8%).

Жителі південних областей порівняно частіше називають такі проблеми як вичерпання природних ресурсів (25%) і деградація ґрунтів, опустелювання, втрата врожайності (33%).

Жителі міст та сіл мають кілька відмінностей при відповідях на питання про найбільш актуальні екологічні проблеми для них. Для міських жителів більш актуальною є проблема забруднення повітря (59% до 46% серед сільських мешканців) та забруднення водойм, неякісна питна вода (73% до 64%). Переважання цих проблем для міських жителів були зафіксовані і у 2018 році. З того часу частка цих проблем серед відповідей міських жителів помітно збільшилася. Своєю чергою для сільського населення найбільш актуальною є проблема вирубки лісів (67% до 61% серед міського населення) та забруднення довкілля побутовими відходами, стихійні звалища (48% до близько 40%).

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 5

Головна екологічна проблема, яка турбує більшість громадян, це забруднення водойм і неякісна питна вода. Подібно до результатів першої хвилі дослідження актуальність цієї проблеми для респондентів не лише не знизилася, а навпаки підвищилася.

Другою за важливістю проблемою є вирубка лісів. У порівнянні з 2018 роком ця проблема більше не посідає умовне перше місце в масовій свідомості, але актуальність цієї проблеми для громадян також дещо підвищилася.

До трійки найбільш актуальних проблем для громадян входить забруднення повітря, про яку також згадує відносно більша частка респондентів, ніж у 2018 році.

Загалом розподіл екологічних проблем за часткою голосів у порівнянні з 2018 роком зберігся і у 2020 році. Однак усі вони, на відміну від трійки лідерів, отримали менше відсотків у даному дослідженні. Найбільш помітно знизилася актуальність таких проблем, як знищення озонового шару та скорочення біорізноманіття.

Частка громадян, яких взагалі не турбують екологічні проблеми, з 2018 року не змінилася і становить менше кількох відсотків.

6. РОЛЬ ЧІТКИХ ПОЛОЖЕНЬ З ПИТАНЬ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ТА СТАЛОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В ПРОГРАМАХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ АБО КАНДИДАТІВ

З тих, хто
відповів **так**

3 з 4 громадян

жителі
міст

ДИНАМІКА ПОГЛЯДІВ ЩОДО РОЛІ ЧІТКИХ ПОЛОЖЕНЬ З ПИТАНЬ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ТА СТАЛОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В ПРОГРАМАХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ АБО КАНДИДАТІВ (2018-2020 рр.)

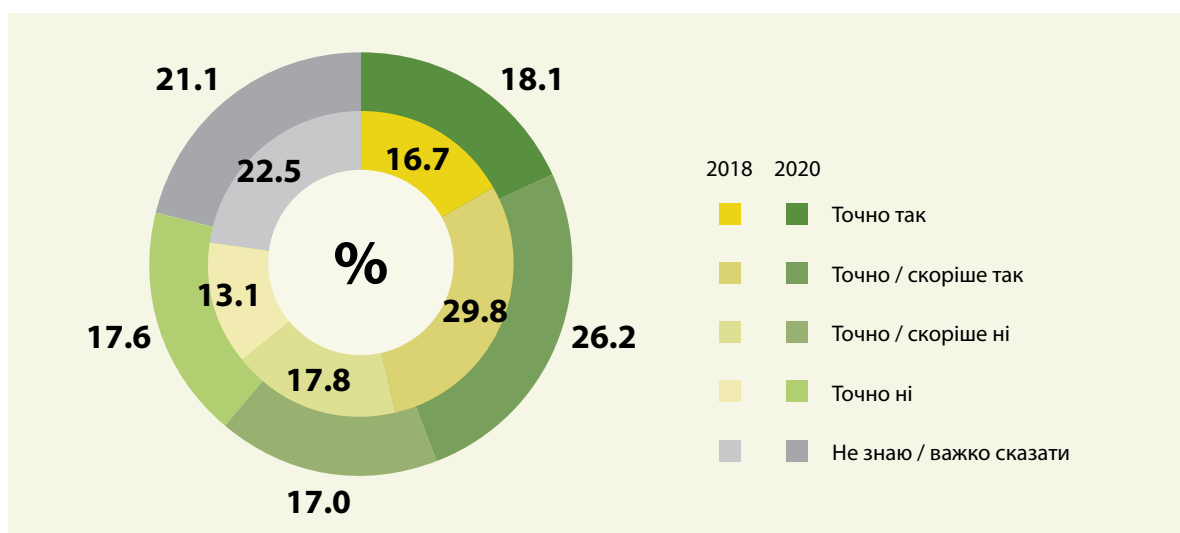
Порівняна більшість громадян (44%) вважає, що чіткі положення з питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій є важливими. Протилежну думку мають трохи більше третини опитаних (35%). Кожен п'ятий не може відповісти на це питання.

Порівняно з першою хвилею опитування дещо зменшилася різниця між тим, хто вважає, що такі положення є важливими і хто так не вважає (майже 16% у 2018 році до менше 10% у 2020-му).

Динаміка поглядів населення щодо важливості чітких положень з питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій або кандидатів

РИС. 12

Чи є наявність чітких положень щодо питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій або кандидатів визначальною для Вас при голосуванні?

Якщо розглянути окремо групи тих, хто вважає, що чіткі положення з питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій є важливими, хто дотримується протилежної думки і хто не визначився, то отримаємо наступні результати. Серед першої групи розподіл чоловіків та жінок є на користь жінок (в тому числі до загальноукраїнських показників).

Розподіл за віком респондентів, які наголошують на важливості чітких положень з питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій є доволі рівним і з невеликими коливаннями повторює загальноукраїнські показники вікових груп.

За освітнім критерієм порівняну більшість складають люди з вищою освітою. Показник людей з вищою освітою у даній групі респондентів є вищим за загальноукраїнський показник (43% проти 39% в цілому по країні) і водночас меншою є кількість респондентів з освітою не вище повної середньої (25% до 28% загалом по Україні).

За регіональною приналежністю прихильники чітких положень питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій розподілилися доволі схоже до загальноукраїнського розподілу громадян по макрорегіонам.

За поселенським показником серед цієї категорії переважає міське населення – 72% до 28% – що також на кілька відсотків переважає середній показник по країні.

Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) тих, для кого екологічні та енергетичні положення в програмах політичних партій є важливими

ТАБЛИЦЯ 11

Вікові групи	18-24	9%
	25-34	18%
	35-44	20%
	45-54	16%
	55-64	18%
	65+	19%
	Разом	100%
Рівень освіти	Початкова / неповна середня	4%
	Повна середня / початкова професійна	21%
	Середня спеціальна	32%
	Неповна / повна вища	43%
	Разом	100%
Макро-регіони	Західний	27%
	Центральний	35%
	Південний	27%
	Східний	11%
	Разом	100%

Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту) тих, для кого екологічні та енергетичні положення в програмах політичних партій є важливими

РИС. 13

Співвідношення чоловіків і жінок у другій групі – для кого чіткі положення питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій не важливі – помітно відрізняється від такого співвідношення у першій групі – для кого відповідні положення важливі. Серед тих, кому не важливі ці положення переважають чоловіки – 54% до 46%. Це також явно відрізняється від розподілу статей по країні в цілому.

За віковою структурою респонденти, яким не важливі чіткі положення питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій, доволі схожі, як на тих, для кого відповідні положення є важливими, так і на загальноукраїнський розподіл по віковим категоріям серед усього населення.

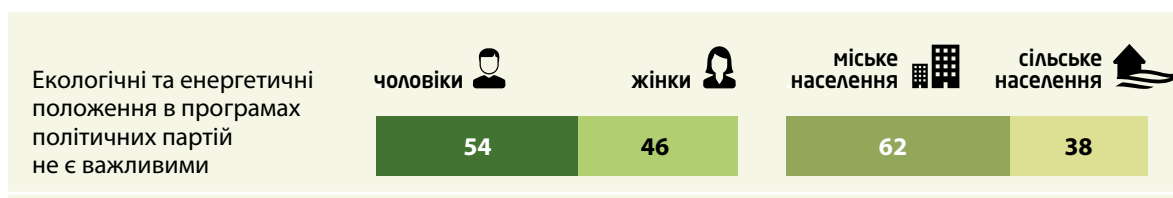
Натомість, за освітнім розподілом перша та друга групи мають відмінності. Серед тих, кому не важливі питання довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій рівень освіти є нижчим – 36% з вищою освітою проти 43% з вищою освітою серед респондентів, які вважають такі положення важливими.

Порівняно з тими, кому важливі чіткі положення питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій, серед респондентів з протилежною думкою дещо менша частка жителів Центру та Півдня і водночас більша кількість жителів Сходу – 20% порівняно з 11%.

Частка сільського населення є явно вищою серед тих, для кого відповідні положення у програмах політичних партій не є важливими – 38% до 28% сільських жителів серед громадян, для яких такі положення є важливими.

Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту) тих, для кого екологічні та енергетичні положення в програмах політичних партій не є важливими

РИС. 14

Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) тих, для кого екологічні та енергетичні положення в програмах політичних партій не є важливими

ТАБЛИЦЯ 12

Вікові групи	18-24	7%
	25-34	21%
	35-44	19%
	45-54	15%
	55-64	18%
	65+	21%
	Разом	100%
Рівень освіти	Початкова / неповна середня	4%
	Повна середня / початкова професійна	23%
	Середня спеціальна	37%
	Неповна / повна вища	36%
	Разом	100%
Макро-регіони	Західний	28%
	Центральний	31%
	Південний	20%
	Східний	21%
	Разом	100%

Більшість серед тих, хто не визначився щодо важливості чітких положень щодо питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій, складають жінки – 64% до 36%. Цей показник суттєво відрізняється від відповідного показника серед тих, хто так чи інакше відповів на це питання.

За віком дещо вищою є частка людей старше 65 років, а рівень освіти є нижчим порівняно з рівнем освіти тих, хто так чи інакше визначився стосовно важливості чітких положень щодо питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій: кількість осіб з освітою не вище повної середньої більша за кількість тих, хто має повну чи неповну вищу освіту – відповідно 35% до 33%.

Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту) тих, хто не може визначитися чи є екологічні та енергетичні положення в програмах політичних партій важливими

РИС. 15

Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) тих, хто не може визначитися чи є екологічні та енергетичні положення в програмах політичних партій важливими

ТАБЛИЦЯ 13

Вікові групи	18-24	8%
	25-34	15%
	35-44	17%
	45-54	18%
	55-64	17%
	65+	25%
	Разом	100%
Рівень освіти	Початкова / неповна середня	7%
	Повна середня /початкова професійна	28%
	Середня спеціальна	32%
	Неповна / повна вища	33%
	Разом	100%
Макро-регіони	Західний	25%
	Центральний	39%
	Південний	27%
	Східний	9%
	Разом	100%

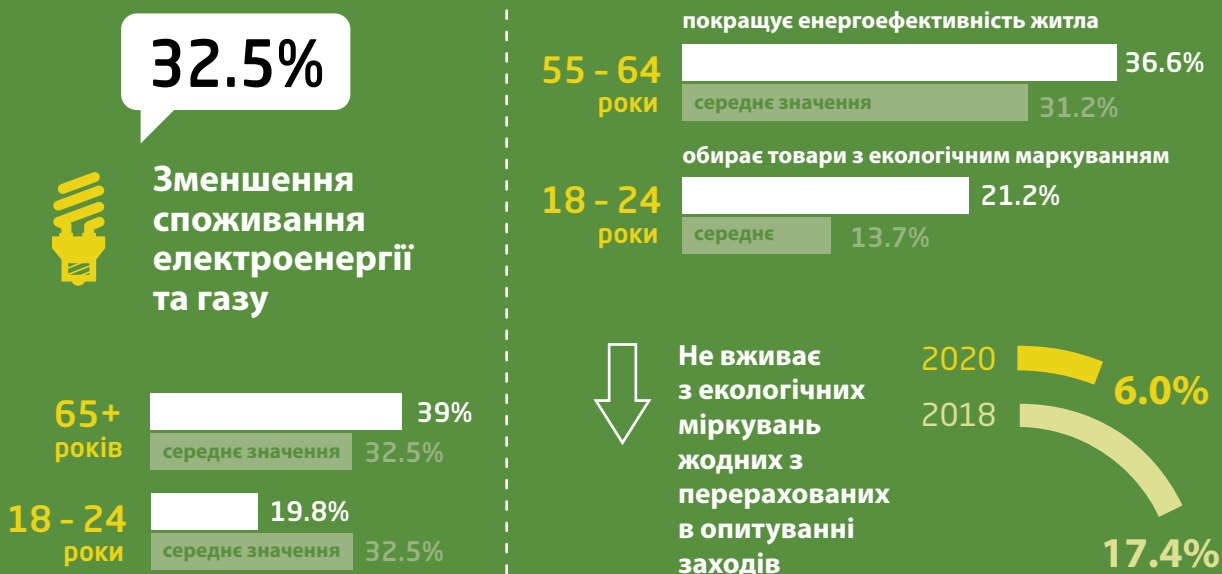
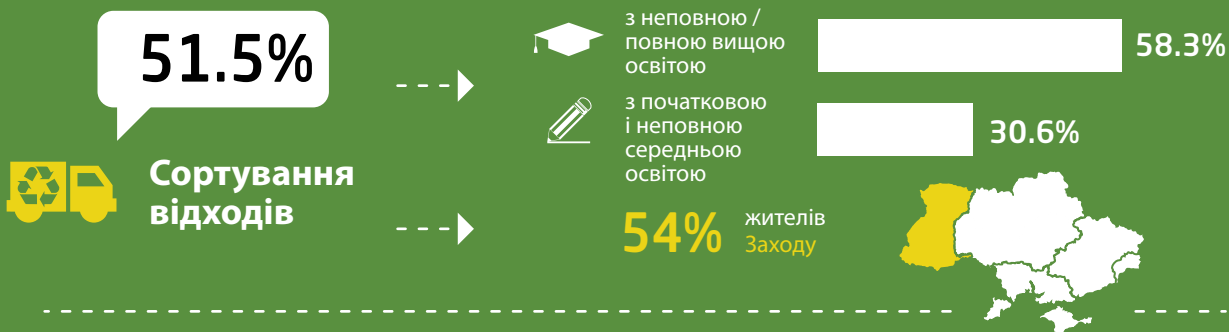
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 6

Порівняна більшість громадян вважає, що чіткі положення з питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій є важливими. Протилежної думки трохи більше третини опитаних, а кожен п'ятий не може відповісти на це питання.

З 2018 року різниця між тими, хто вважає, що такі положення є важливими і тими, хто дотримується протилежної думки, дещо скоротилася.

Громадяни з вищим рівнем освіти частіше погоджуються з тим, що чіткі положення з питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій є важливими.

7. ДИНАМІКА ОСОБИСТОЇ ГОТОВНОСТІ ГРОМАДЯН ДІЯТИ, КЕРУЮЧИСЬ ЕКОЛОГІЧНИМИ МІРКУВАННЯМИ

ДИНАМІКА РІВНЯ ОСОБИСТОЇ ГОТОВНОСТІ ГРОМАДЯН ДІЯТИ, КЕРУЮЧИСЬ ЕКОЛОГІЧНИМИ МІРКУВАННЯМИ (2018-2020 рр.)

З 2018 року за твердженнями респондентів відбулися помітні зміни у їхніх щоденних практиках та готовності діяти, керуючись екологічними міркуваннями. За цей період частки більшості екологічних практик помітно зросли.

Найбільш поширеною практикою, про яку згадує більше половини опитаних, є сортування відходів та передача їх на переробку спеціалізованим організаціям. З 2018 року ця екологічна практика отримала вагоме збільшення серед інших: з 38% до майже 52%.

На другому місці за популярністю – зменшення використання одноразового пластику. Ця практика у порівнянні з першою хвилиною опитування набрала 13% (37,3% проти 24,4%) і піднялася на одну сходинку.

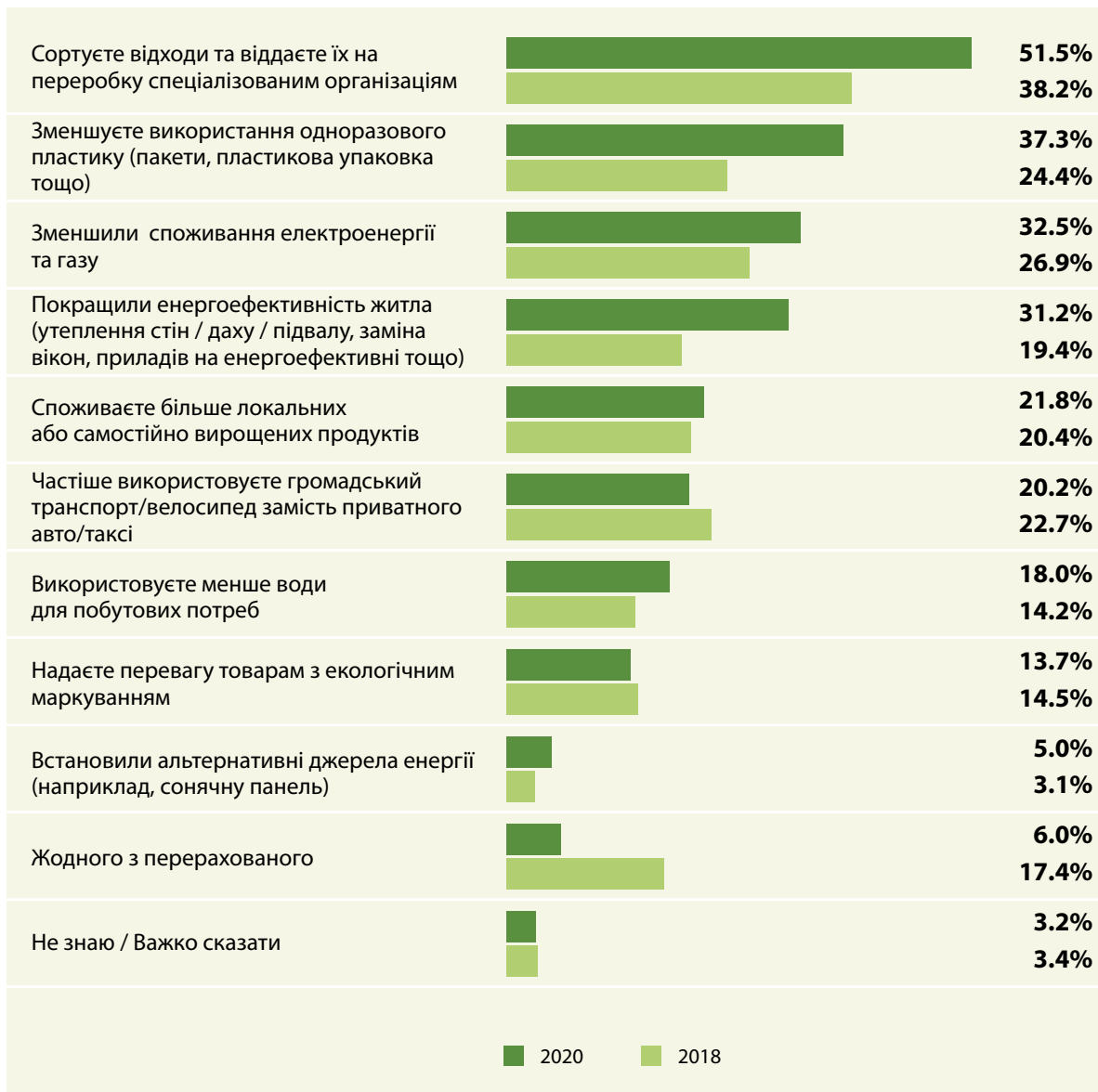
Помітно зросла за цей період і частка тих, хто зменшив чи готовий найближчим часом зменшити споживання електроенергії та газу (32,5% проти майже 27% у 2018 році). Умовне третє місце з нею ділить ще одна екологічна практика, яка також підвищила свою популярність з 2018 року з 19% до 31% – покращення енергоефективності житла як-то утеплення стін, даху, підвалу, заміна вікон, приладів освітлення на енергоефективні, встановлення автономного опалення або лічильників теплової енергії тощо.

Однією з найбільш помітних змін з 2018 року варто визначити майже трьох кратне зменшення частки громадян, які взагалі не діють, керуючись екологічними міркуваннями – з 17% до 6%.

Як змінилась особиста готовності громадян діяти, керуючись екологічними міркуваннями

РИС. 16

Що з цього Ви вже робите з екологічних міркувань або готові почати робити найближчі півроку?

Респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді

Водночас поширеність таких практик, як споживання більшої кількості локальних або самостійно вирощених продуктів (22%), частіше використання громадського транспорту або велосипеда замість приватного авто або таксі (20%), а також надання переваги товарам з екологічним маркуванням (14%) з першої хвилині значимо не змінили свої показники.

Найменш популярною практикою, як і у 2018 році, виявилось встановлення альтернативних джерел енергії, як-то сонячна панель – про це заявили лише 5% опитаних.

Соціально-демографічні характеристики респондентів впливали на їхню схильність до тих чи інших дій з екологічних міркувань. Чоловіки та жінки в цілому схоже відповідають про вжиття тих чи інших екологічних практик, однак є деякі відмінності.

Жінки частіше розповідали, що сортують чи готові сортувати відходи та віддавати їх на переробку спеціалізованим організаціям – 54% проти 48% серед чоловіків. Порівняно з першою хвилею дослідження, розрив у відповідях чоловіків та жінок став більш помітним (зріс з 2% до 6%). Також жінки частіше надають перевагу товарам з екологічним маркуванням (15,5% проти 11,5% серед чоловіків), зменшили споживання електроенергії та газу (34% до 30%) та використання одноразового пластику (39% до 36%). У свою чергу, чоловіки трохи частіше згадували, що покращили енергоефективність житла (33% до майже 30% серед жінок).

Сортуванням відходів та передачею їх на переробку спеціалізованим організаціям частіше займаються чи готові зайнятися представники середнього покоління 35-54 роки, аніж молодь та люди пенсійного та передпенсійного віку.

Молодь до 24 років частіше використовує громадський транспорт або велосипед замість приватного авто або таксі особливо у порівнянні з громадянами пенсійного віку – як і у 2018 році про цю практику згадує вдвічі більше молодих респондентів, аніж людей старшого віку. Крім того, молодь помітно частіше надає перевагу товарам з екологічним маркуванням (21% у порівнянні з 9% серед людей пенсійного віку).

Найрідше про зменшення використання одноразового пластику говорили опитані пенсійного віку – 30%. Однак навіть це суттєво вищий показник у порівнянні з першою хвилею опитування, коли про таку екологічну практику згадував 21% людей віком 65 років і старше. В той же час, люди 65 років і старше частіше згадували про те, що зменшили споживання електроенергії та газу – вдвічі частіше у порівнянні з молодими людьми до 24 років та загалом частіше, аніж усі інші вікові групи. Варто відмітити, що цю практику люди пенсійного віку почали згадувати частіше і відносно результатів першого опитування – 39% у 2020 році проти 27% у 2018 році.

Відповіді респондентів щодо дій, які вони вчиняють з екологічних міркувань, доволі помітно відрізняються у певних освітніх груп – особливо у громадян з освітою не вище неповної середньої та громадянами з вищою освітою. Це відобразалось у тому, що респонденти з повною або неповною вищою освітою вдвічі частіше розповідали, що вони діють чи готові діяти з екологічних міркувань. Наприклад, сортувати відходи та віддавати їх на переробку спеціалізованим організаціям (58% до 31% серед осіб з неповною середньою освітою), зменшувати використання одноразового пластику (42% до 19%), покращувати енергоефективність житла (35% до 21%), використовувати менше води для побутових потреб (19% до 10%), надають перевагу товарам з екологічним маркуванням (17% до 10%).

Рівень особистої готовності громадян діяти, керуючись екологічними міркуваннями в залежності від статі, віку, освіти, %

ТАБЛИЦЯ 14

Що з цього Ви вже робите з екологічних міркувань або готові почати робити найближчі півроку?

	Стать		Вікові групи						Рівень освіти			
	чоловік	жінка	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Початкова / неповна середня	Повна середня / початкова професійна	Середня спеціальна	Неповна / повна вища
Сортуєте відходи та віддаєте їх на переробку спеціалізованим організаціям	48.4	54.1	48.3	52.2	57.1	52.3	49.9	47.8	30.6	42.5	53.6	58.3
Частіше використовуєте громадський транспорт / велосипед замість приватного авто/таксі	21.1	19.6	26.3	26.4	20.1	17.1	19.1	15.7	17.1	19.9	18.2	22.7
Надаєте перевагу товарам з екологічним маркуванням	11.5	15.5	21.2	16.2	11.4	13.9	15.1	9.2	9.8	9.4	13.3	17.1
Зменшуєте використання одноразового пластику (пакети, пластикова упаковка тощо)	35.6	38.7	37.3	37.2	45.2	35.3	39.3	30.1	18.7	35.0	37.8	41.6
Споживаєте більше локальних або самостійно вирощених продуктів	21.1	23.1	23.0	19.3	19.7	20.9	22.9	24.9	23.5	26.3	21.4	19.3
Використовуєте менше води для побутових потреб	18.0	18.0	16.0	15.7	17.3	16.3	21.1	20.1	9.9	17.1	18.8	19.1
Зменшили споживання електроенергії та газу	30.4	34.2	19.8	27.2	32.8	34.4	34.5	39.0	32.9	33.5	33.8	30.7
Встановили альтернативні джерела енергії (наприклад, сонячну панель)	6.3	4.0	5.8	6.5	4.9	4.0	6.7	2.9	8.6	3.3	4.3	6.0
Покращили енергоефективність житла (утеплення стін / даху / підвалу, заміна вікон, приладів освітлення на енергоефективні, встановлення автономного опалення та / або лічильників теплової енергії тощо)	33.0	29.6	24.4	29.2	31.5	33.0	36.6	29.2	20.9	28.1	31.4	34.5
Жодного з перерахованого	6.5	5.5	5.1	5.4	7.1	5.2	6.3	6.0	9.1	8.1	5.8	4.4
Не знаю / Важко сказати	3.5	3.1	1.2	3.3	2.4	4.2	1.3	5.7	10.2	2.2	2.5	3.2

Респонденти могли обрати будь-яку кількість варіантів. Альтернативи впорядковані за зменшенням частоти обрання цього варіанту серед усіх опитаних.

За регіональною ознакою зафіксовано деякі відмінності щодо практик, які впливають з екологічних міркувань. На Заході країни, а також у південних областях частіше стверджували, що зменшують споживання електроенергії та газу. Крім того, на Півдні помітно більше тих, хто покращує енергоефективність житла та частіше використовує громадський транспорт або велосипед замість приватного авто або таксі. Водночас на Півдні рідше за інші макрорегіони надають перевагу товарам з екологічним маркуванням.

У центральній частині країни частіше згадували про споживання більшої кількості локальних або самотійно вирощених продуктів і рідше про те, що використовують менше води для побутових потреб.

На Сході більша кількість тих, хто зменшує використання одноразового пластику. За період з 2018 року цей показник у східних областях зріс з 32% до 43%.

Міські та сільські мешканці демонструють низку відмінностей у заходах, які вони вживають з екологічних міркувань.

Насамперед слід виділити те, що містяни частіше сортують і готові сортувати відходи та віддавати їх на переробку спеціалізованим організаціям (57% до 41% серед сільських жителів), а також використовують менше води для побутових потреб (21% до 11%).

Свою чергою сільські жителі більше споживають локальні або самотійно вирощені продукти (36% до 15% серед жителів міст) і зменшують споживання електроенергії та газу (37% до 30%).

Сільське населення трохи рідше за міське вдається до зменшення використання одноразового пластику. Однак, порівняно з 2018 роком, ця різниця скоротилася з восьми до чотирьох відсотків.

Рівень особистої готовності громадян діяти, керуючись екологічними міркуваннями в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту

ТАБЛИЦЯ 15

Що з цього Ви вже робите з екологічних міркувань або готові почати робити найближчі півроку?

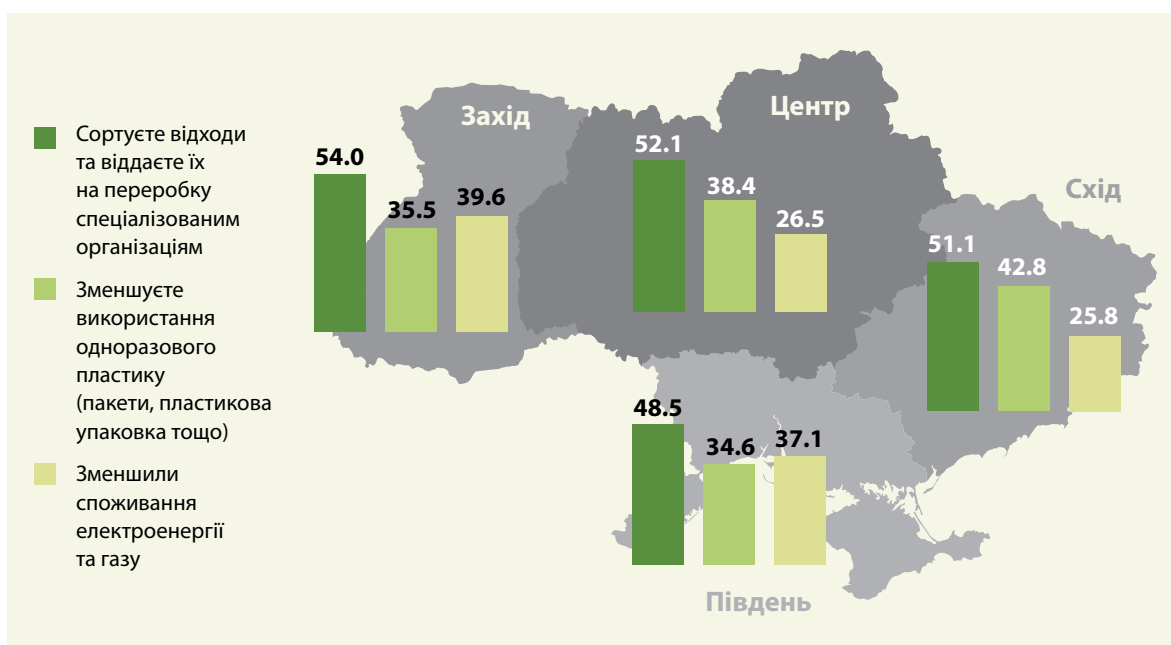
	Макрорегіони				Населення	
	Західний	Центральний	Південний	Східний	Міське	Сільське
Сортуєте відходи та віддаєте їх на переробку спеціалізованим організаціям	54.0%	52.1%	48.2%	51.1%	56.5%	41.3%
Частіше використовуєте громадський транспорт/ велосипед замість приватного авто/таксі	17.3%	19.9%	25.6%	17.1%	19.5%	21.8%
Надаєте перевагу товарам з екологічним маркуванням	14.0%	15.0%	9.8%	16.5%	14.9%	11.2%
Зменшуєте використання одноразового пластику (пакети, пластикова упаковка тощо)	35.5%	38.4%	34.6%	42.8%	38.8%	34.3%

Споживаєте більше локальних або самостійно вирощених продуктів	20.4%	25.3%	19.6%	19.4%	14.7%	36.2%
Використовуєте менше води для побутових потреб	19.1%	13.7%	21.2%	20.6%	21.3%	11.3%
Зменшили споживання електроенергії та газу	39.6%	26.5%	37.1%	25.8%	30.3%	37.0%
Встановили альтернативні джерела енергії (наприклад, сонячну панель)	3.7%	6.2%	3.2%	8.0%	5.6%	3.8%
Покращили енергоефективність житла (утеплення стін / даху / підвалу, заміна вікон, приладів освітлення на енергоефективні, встановлення автономного опалення та / або лічильників теплової енергії тощо)	25.8%	30.3%	43.9%	21.0%	32.1%	29.1%
Жодного з перерахованого	6.2%	6.3%	4.8%	6.7%	5.5%	6.9%
Не знаю / Важко сказати	1.7%	4.2%	1.9%	6.1%	3.5%	2.6%

Респонденти могли обрати будь-яку кількість варіантів. Альтернативи впорядковані за зменшенням частоти обрання цього варіанту серед усіх опитаних.

ТОП-3 особистих видів діяльності громадян, які основані на екологічних міркуваннях

РИС. 17

Розглянемо окремо соціально-демографічні характеристики респондентів, які здійснюють окремі практики з екологічних міркувань.

ЧАСТІШЕ СОРТУЮТЬ АБО ГОТОВІ ЧАСТІШЕ СОРТУВАТИ ВІДХОДИ ТА ВІДДАВАТИ ЇХ НА ПЕРЕРОБКУ СПЕЦІАЛІЗОВАНИМ ОРГАНІЗАЦІЯМ

Близько 52% опитаних заявили, що сортують чи готові розпочати сортувати відходи та віддавати їх на переробку спеціалізованим організаціям (1050 респондентів). Серед цих людей переважають жінки – 57% до 43% чоловіків. Віковий розподіл у цій категорії респондентів доволі схожий на загальноукраїнські показники. Рівень освіти серед респондентів, які відповіли, що сортують відходи, є дещо вищим за середні показники – 44% з них мають повну або неповну вищу освіту. Розподіл за макрорегіонами є майже тотожним відповідному розподілу по країні. В даній категорії явно переважають міські жителі, які становлять майже три чверті з тих, хто сортує чи готовий розпочати сортувати відходи та віддавати їх на переробку спеціалізованим організаціям. Загалом ці характеристики з невеликими відмінностями були зафіксовані у цієї категорії респондентів під час першої хвили опитування.

ЧАСТІШЕ ВИКОРИСТОВУЮТЬ АБО ГОТОВІ ЧАСТІШЕ ВИКОРИСТОВУВАТИ ГРОМАДСЬКИЙ ТРАНСПОРТ АБО ВЕЛОСИПЕД ЗАМІСТЬ ПРИВАТНОГО АВТО АБО ТАКСІ

Кожен п'ятий стверджує, що використовує громадський транспорт або велосипед замість приватного авто або таксі з екологічних міркувань (413 респондентів). Жінок в цій категорії трохи більше за чоловіків – 53% до 47% чоловіків. Частка молоді є вищою порівняно з загальноукраїнськими показниками і водночас дещо менше людей пенсійного віку. За рівнем освіти ця група є трохи вищою за середні показники по Україні. Серед регіональних особливостей є більша представленість жителів Півдня і менша жителів Заходу. Розподіл на міських та сільських жителів є дуже близьким до загального співвідношення по країні – 65% на 35% відповідно.

ЗМЕНШУЮТЬ АБО ГОТОВІ ЗМЕНШИТИ ВИКОРИСТАННЯ ОДНОРАЗОВОГО ПЛАСТИКУ

Про зменшення використання одноразового пластику згадали 37,3% (761 респондент). Більшість серед цієї категорії складають жінки – 57% до 43% чоловіків. Вікові групи розподілилися схожим до середніх показників чином. За освітнім рівнем, який є трохи вищим за національні показники та схожим до цих показників розподілом по регіонах ця категорія доволі схожа на категорію тих, хто сортує відходи та віддає їх на переробку спеціалізованим організаціям. Серед цих людей також переважає міське населення – 70% до 30% сільських жителів.

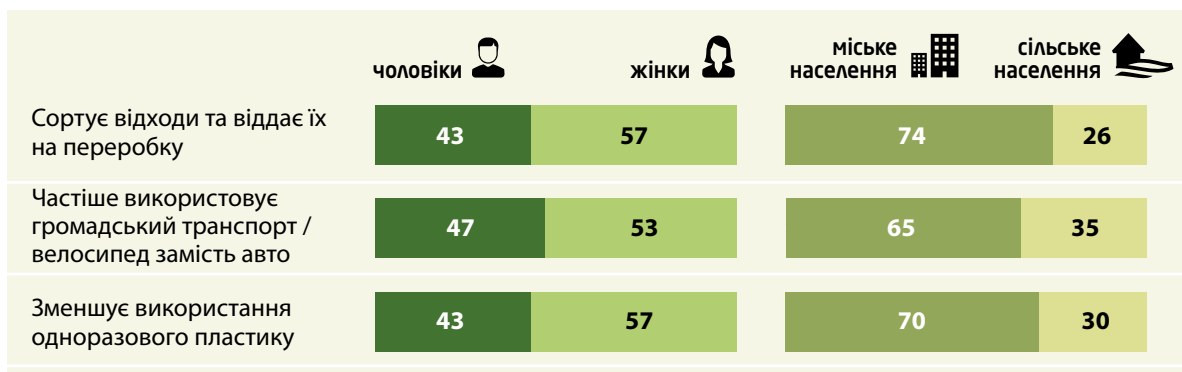
**Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон)
респондентів, які вживають або готові вживати окремі
природоохоронні заходи**

ТАБЛИЦЯ 16

		Сортує відходи та віддає їх на переробку спеціалізованим організаціям	Частіше використовує громадський транспорт / велосипед замість приватного авто / таксі	Зменшує використання одноразового пластику
Вікові групи	18-24	8%	11%	8%
	25-34	19%	24%	19%
	35-44	21%	19%	23%
	45-54	16%	13%	15%
	55-64	17%	17%	19%
	65+	19%	16%	16%
	Разом	100%	100%	100%
Рівень освіти	Початкова / неповна середня	3%	4%	2%
	Повна середня / початкова професійна	18%	22%	21%
	Середня спеціальна	35%	30%	34%
	Неповна / повна вища	44%	44%	43%
	Разом	100%	100%	100%
Макро-регіони	Західний	28%	23%	26%
	Центральний	35%	34%	35%
	Південний	23%	31%	23%
	Східний	14%	12%	16%
	Разом	100%	100%	100%

**Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту)
респондентів, які вживають або готові вживати окремі природоохоронні
заходи**

РИС. 18

ПОКРАЩИЛИ АБО ПЛАНУЮТЬ ПОКРАЩИТИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ЖИТЛА
(УТЕПЛЕННЯ СТІН / ДАХУ / ПІДВАЛУ, ЗАМІНА ВІКОН, ПРИЛАДІВ ОСВІТЛЕННЯ
НА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІ, ВСТАНОВЛЕННЯ АВТОНОМНОГО ОПАЛЕННЯ
ТА / АБО ЛІЧИЛЬНИКІВ ТЕПЛОВОЇ ЕНЕРГІЇ ТОЩО)

31% громадян України згадують про покращення енергоефективності житла з екологічних міркувань (635 респондентів). В цій категорії кількість жінок трохи переважає частку чоловіків – 52% до 48%. За віком представники цієї групи не мають явних перекосів у порівнянні з середнім розподілом по всій країні. Рівень освіти є вище середнього – 43% респондентів з цієї категорії мають вищу освіту. За регіонами слід виділити вищу частку жителів Півдня. Міське населення переважає сільське – 69% до 31%.

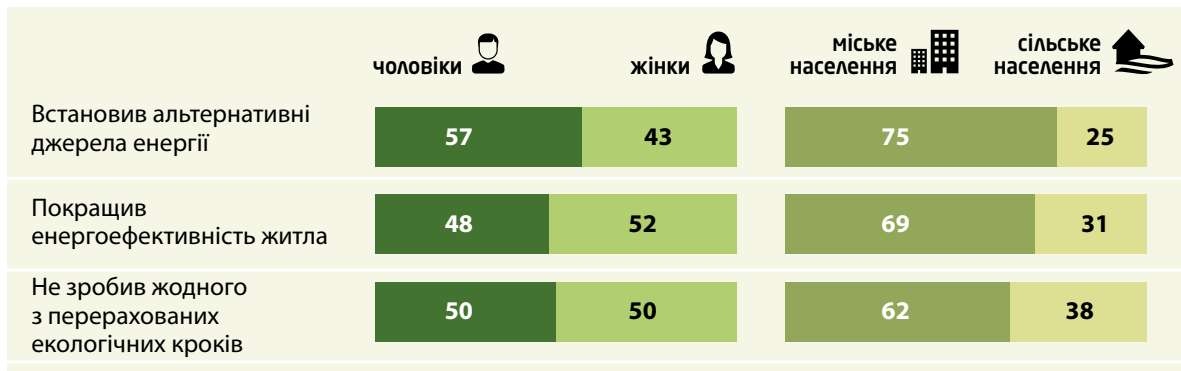
Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) респондентів, які вживають або готові вживати окремі заходи у сфері сталої енергетики

ТАБЛИЦЯ 17

		Встановив альтернативні джерела енергії	Покращив енергоефективність житла	Не зробив жодного з перерахованих екологічних кроків
Вікові групи	18-24	9%	6%	7%
	25-34	24%	18%	17%
	35-44	18%	19%	22%
	45-54	13%	17%	14%
	55-64	24%	21%	19%
	65+	12%	19%	21%
	Разом	100%	100%	100%
Рівень освіти	Початкова / неповна середня	12%	3%	10%
	Повна середня / початкова професійна	13%	20%	29%
	Середня спеціальна	29%	34%	33%
	Неповна / повна вища	46%	43%	28%
	Разом	100%	100%	100%
Макро-регіони	Західний	20%	22%	28%
	Центральний	42%	33%	36%
	Південний	16%	35%	20%
	Східний	22%	10%	16%
	Разом	100%	100%	100%

Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту)
респондентів, які вживають або готові вживати окремі заходи у сфері
сталості енергетики

РИС. 19

ВСТАНОВИЛИ АБО ПЛАНУЮТЬ ВСТАНОВИТИ АЛЬТЕРНАТИВНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ
(НАПРИКЛАД, СОНЯЧНУ ПАНЕЛЬ)

Встановили альтернативні джерела енергії – 5% (103 респонденти). Як і під час першої хвилі, серед цієї категорії переважають чоловіки (57% до 43% жінок). Людей пенсійного віку в цій категорії помітно менше у порівнянні з середніми показниками по країні. Частка людей з вищою освітою складає майже половину від усіх, хто встановив альтернативні джерела енергії. Серед них переважають жителі центральних та східних областей, а міське населення втричі перевищує сільське – 75% до 25% відповідно.

ЖОДНОГО З ПЕРЕРАХОВАНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ КРОКІВ

Тих, хто не зробив жодного з перерахованих екологічних кроків і не планує в найближчі півроку – 6% (121 респондент). Чоловіки та жінки в цій категорії розподілилися порівну. За віком жодна з груп не переважає середні показники, включаючи людей старших 65 років, яких під час першої хвилі було значуще більше серед тих, хто не висловлював готовності діяти з екологічних міркувань. За регіоном та типом поселення представники цієї групи загалом повторюють загальноукраїнські показники: переважна частина проживає на Заході (28%) та в Центрі (36%), а співвідношення міських до сільських жителів складає 68% до 32%.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 7

Частка громадян, як готові діяти з екологічних міркувань та кількість таких заходів помітно збільшилися з 2018 року.

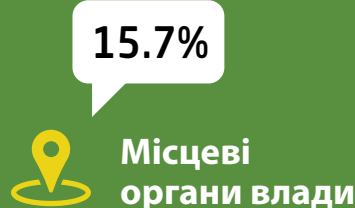
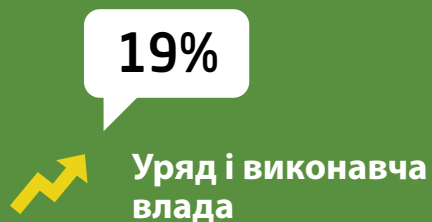
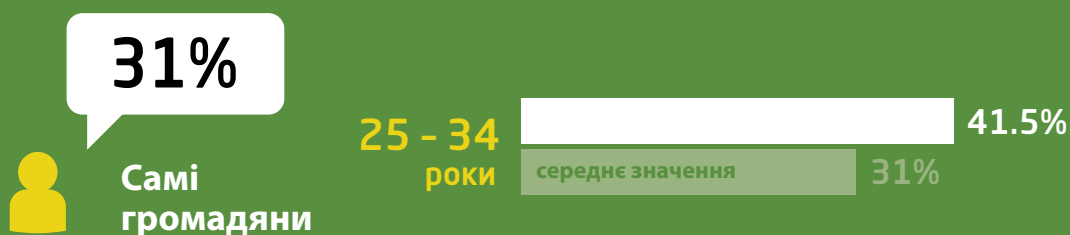
Особливо значуще збільшилася частота згадування таких практик як сортування відходів та передача їх на переробку спеціалізованим організаціям, зменшення використання одноразового пластику, зменшення споживання електроенергії та газу, а також покращення енергоефективності житла як-то утеплення стін, даху, підвалу, заміна вікон, приладів освітлення на енергоефективні, встановлення автономного опалення або лічильників теплової енергії тощо.

Зафіксована під час першої хвилі опитування тенденція, що громадяни з вищим рівнем освіти частіше і різноманітніше діють з екологічних міркувань, ще більше посилилася у 2020 році.

Однією з найбільш помітних змін з 2018 року є майже трьох кратне зменшення частки громадян, які взагалі не діють, керуючись екологічними міркуваннями.

8.

ДИНАМІКА УЯВЛЕНЬ ГРОМАДЯН ЩОДО ГОЛОВНИХ СУБ'ЄКТІВ ВПЛИВУ НА ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПИТАНЬ

ДИНАМІКА УЯВЛЕНЬ ГРОМАДЯН ЩОДО ГОЛОВНИХ СУБ'ЄКТІВ ВПЛИВУ НА ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПИТАНЬ (2018-2020 рр.)

Громадяни не дають однозначної відповіді щодо головного суб'єкта впливу на вирішення екологічних питань. У порівнянні з іншими варіантами, респонденти частіше вважають самих громадян в якості такого суб'єкта (31%). На другому місці Верховна Рада, як законодавча влада (26%). Замикає трійку Уряд, як виконавча влада (19%). Місцеві органи набирають помітно менше голосів в якості головного суб'єкта впливу на вирішення екологічних проблем (близько 16%). Лише кілька відсотків при відповіді на це питання називають бізнес.

Відповіді на питання у 2018 та 2020 роках щодо головних суб'єктів впливу на вирішення екологічних питань є майже тотожними, тож жодних значимих змін за цей період в цій сфері на думку громадян не відбулося.

Серед чоловіків та жінок немає значимих відмінностей при визначенні головних суб'єктів впливу на вирішення екологічних питань. Серед вікових особливостей відповідей на це питання є кілька помітних розбіжностей.

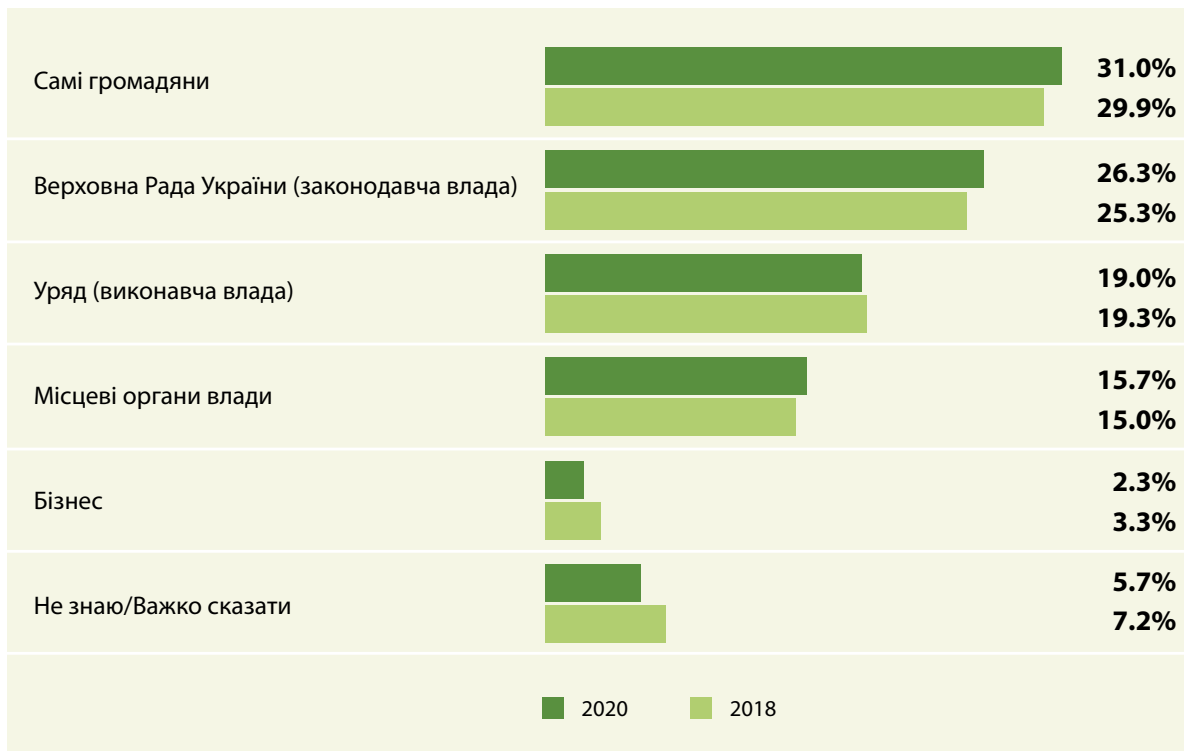
Молодь до 34 років частіше за людей старшого віку відповідає, що головними суб'єктами впливу є самі громадяни (41% проти 25% серед респондентів віку старше 65 років). Натомість старші люди більше схильні визначати головним суб'єктом впливу на вирішення екологічних питань виконавчу владу і зокрема Уряд (24% проти 12% серед молоді).

Респонденти з вищою освітою помітно частіше вважають самих громадян відповідальними за вплив на вирішення екологічних питань. При цьому люди з невисоким рівнем освіти (не вище неповної середньої) більшу роль відводять Верховній Раді та Уряду.

Динаміка уявлень громадян щодо головних суб'єктів впливу на вирішення екологічних питань

РИС. 20

На Вашу думку, хто має найбільший вплив на вирішення екологічних питань?

Респонденти могли обрати лише одну відповідь

Уявлення громадян щодо головних суб'єктів впливу на вирішення екологічних питань в залежності від статі, віку, освіти, %

ТАБЛИЦЯ 18

	Стать		Вікові групи						Рівень освіти			
	чоловік	жінка	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Початкова / неповна середня	Повна середня / початкова професійна	Середня спеціальна	Неповна / повна вища
Верховна Рада України (законодавча влада)	28.8	24.3	31.5	24.1	30.2	24.4	24.8	25.7	30.5	28.7	26.6	24.2
Уряд (виконавча влада)	19.9	18.2	12.3	12.2	20.0	19.0	22.5	23.7	25.0	17.2	19.2	18.7
Самі громадяни	29.8	32.0	37.2	41.5	31.6	29.4	24.8	25.0	18.2	28.0	31.6	34.3
Бізнес	2.7	2.0	4.4	3.0	2.7	2.0	2.1	1.1	1.6	3.3	1.1	3.0
Місцеві органи влади	14.0	17.0	10.1	14.3	12.1	17.8	21.2	15.9	16.3	16.0	16.9	14.2
Не знаю / Важко сказати	4.8	6.5	4.5	4.9	3.5	7.4	4.6	8.6	8.4	6.8	4.6	5.6

Респонденти могли обрати лише одну відповідь

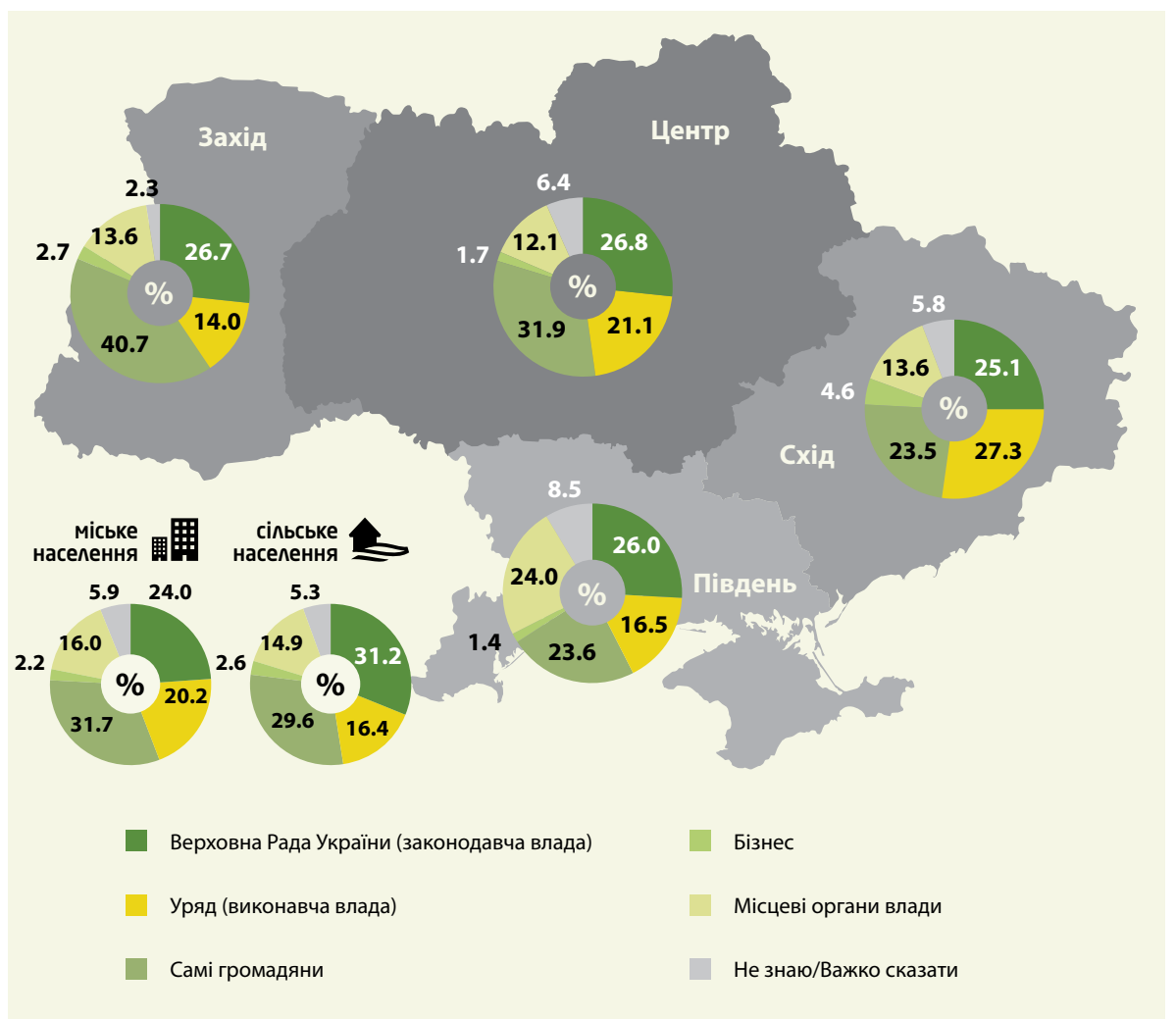
Серед різних регіонів у західних областях більше схиляються до того, що головним суб'єктом впливу на вирішення екологічних питань є самі громадяни. У 2018 році найчастіше про це згадували у Центрі.

На Сході країни майже вдвічі більше, аніж на Заході, впевнених, що визначальну роль грає Уряд – відповідно 27,3% проти 18%.

На Півдні частіше за інші регіони згадували про роль місцевих органів влади – 24% при 14% середнього показника по країні. Більша впевненість у спроможності місцевої влади впливати на вирішення екологічних питань серед жителів південних областей була помітна і під час першої хвилі опитування.

Сільське населення частіше за міських жителів вважає головним суб'єктом впливу на вирішення екологічних питань Верховну Раду – 31% проти 24% відповідно. Натомість жителі міст трохи частіше вважають таким суб'єктом уряд (20% до 16%). Інших значимих відмінностей між жителями різних типів поселення не зафіксовано.

Уявлення громадян щодо головних суб'єктів впливу на вирішення екологічних питань в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту РИС. 21

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 8

Оцінки громадянами того, хто є головним суб'єктом впливу на вирішення екологічних питань, досі не є однозначними.

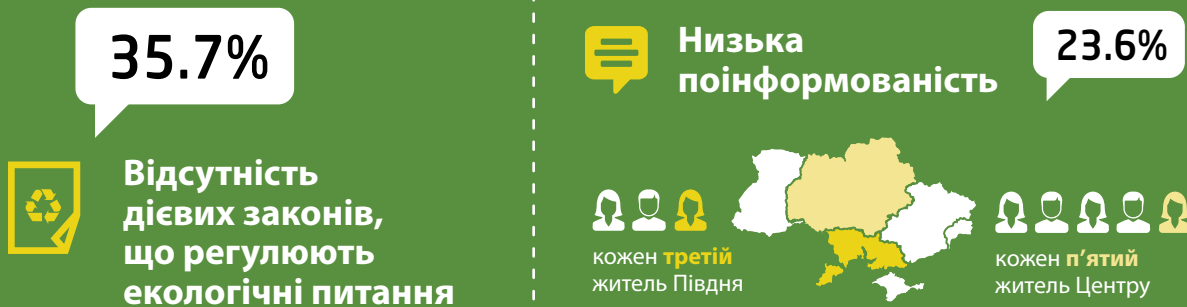
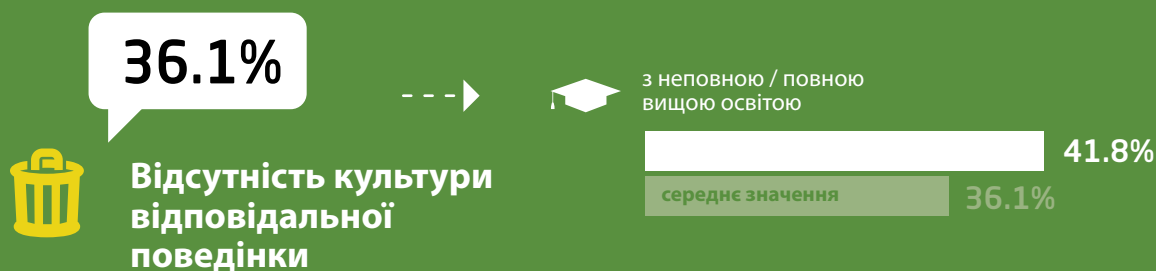
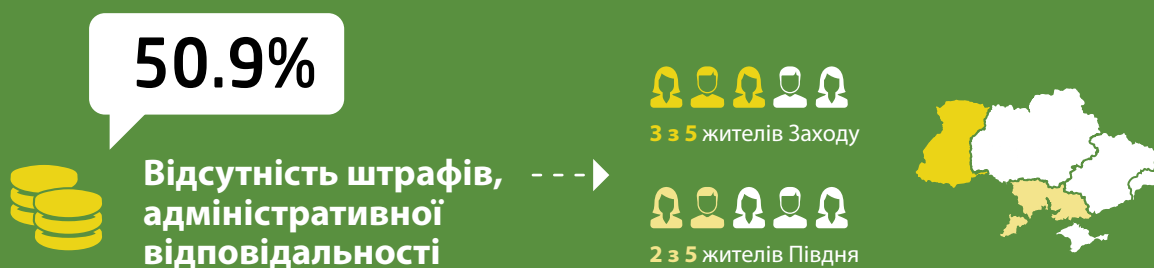
Результати досліджень у 2018 та 2020 роках є тотожними: респонденти частіше вважають самих громадян в якості такого суб'єкту, на другому місці Верховна Рада, і на третьому місці Уряд країни.

Молодь та люди з вищою освітою частіше основну відповідальність у вирішенні екологічних питань покладають саме на суспільство, тоді як респонденти з нижчим рівнем освіти та старшого віку більшу роль віддають виконавчій та законодавчій владі.

9. ДИНАМІКА УЯВЛЕНЬ ЩОДО ОСНОВНИХ БАР'ЄРІВ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ З ПОКРАЩЕННЯ СТАНУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ДИНАМІКА УЯВЛЕНЬ ЩОДО ОСНОВНИХ БАР'ЄРІВ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ З ПОКРАЩЕННЯ СТАНУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА (2018-2020 рр.)

Одним з основних бар'єрів для реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища громадяни вважають відсутність адміністративної відповідальності та штрафів за відповідні порушення. Цю проблему ставлять на перше місце 51% респондентів – стільки ж, як і під час першої хвили опитування.

Про відсутність відповідальної поведінки в цьому контексті згадує понад третина опитаних. На друге місце за кількістю згадувань можна поставити також відсутність дієвих законів, що регулюють екологічні питання. Хоча, у порівнянні з 2018 роком, частота згадувань цієї перепони зменшилася – з 40% до майже 36%.

Так само помітно зменшилися згадування такого бар'єру для реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища, як низька поінформованість або брак знань щодо екологічних проблем і ризиків в Україні (з 30% у 2018 році до 24% у 2020 році). Це зниження корелює з вже згаданим зниженням у порівнянні з 2018 роком кількості респондентів, які в якості важливого завдання для держави вбачали ведення активного інформування про стан довкілля та екологічні ризики (з 31% у 2018 до 22% у 2020 році).

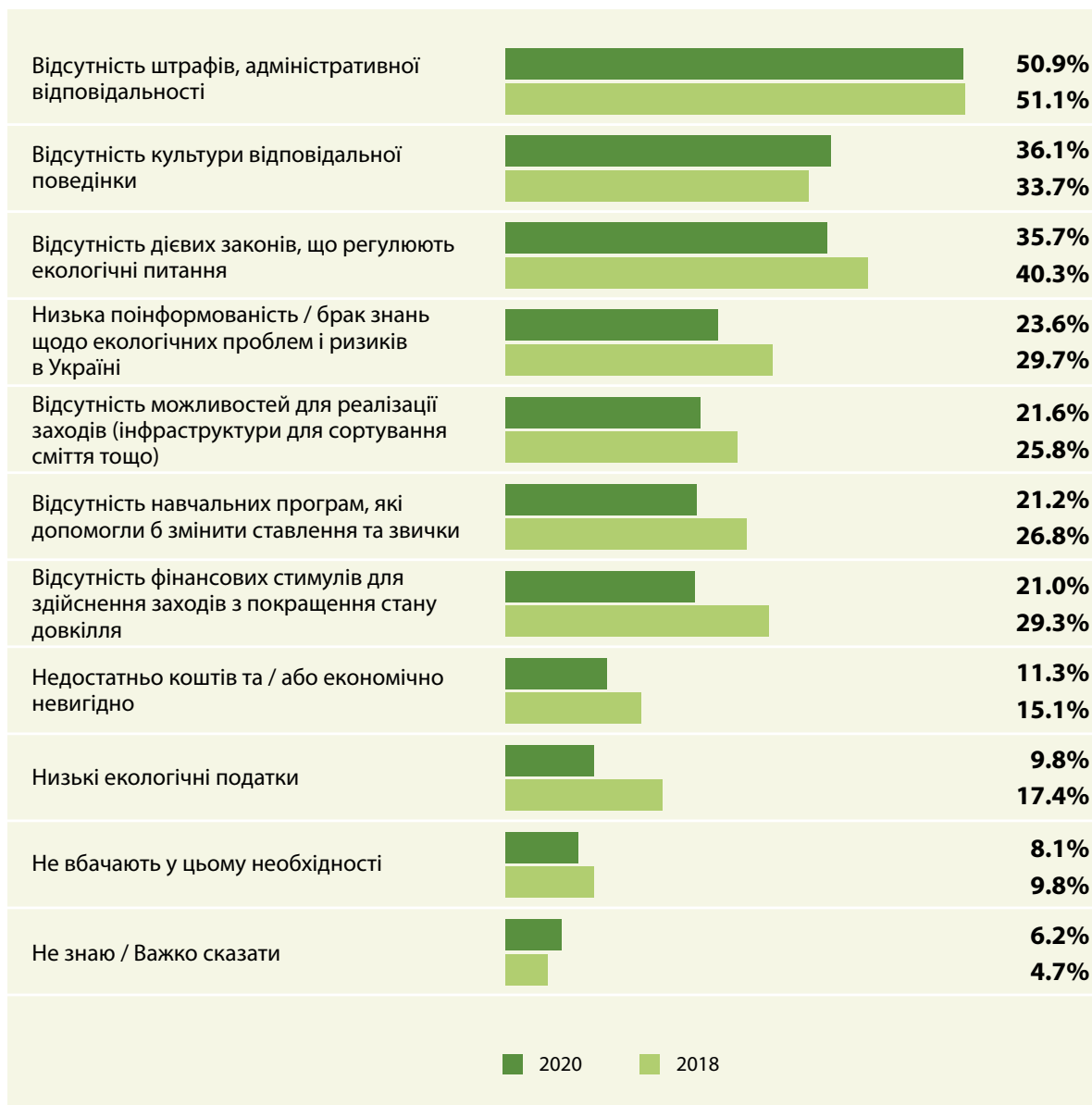
З часу першої хвили опитування зменшилася частота згадувань такого бар'єру, як відсутність фінансових стимулів для здійснення заходів з покращення стану довкілля (з 27% до 21%) та відсутність навчальних програм, які допомогли б змінити ставлення та звички (з 26% до майже 22%). Крім того, значуще скоротилася частка респондентів, які перепорою бачили низькі екологічні податки – з 17% до 10% у 2020 році.

Водночас майже не змінилася частка тих, хто вважає, що вживати заходи з покращення навколишнього середовища громадянам та бізнесу заважає відсутність розуміння необхідності таких дій (8% до 10% у 2018 році).

Динаміка уявлень щодо основних бар'єрів для громадян України та бізнесу на шляху реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища та ощадливого використання ресурсів

РІС. 22

Як Ви вважаєте, чому громадяни України та бізнес не вживають заходи з покращення стану навколишнього середовища, ощадливого використання ресурсів тощо?

Респонденти могли обрати до п'яти варіантів відповіді

Різниця між відповідями чоловіків та жінок на питання щодо основних бар'єрів для реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища є невеликою. Подібно до результатів 2018 року, жінки трохи частіше вказують на відсутність культури відповідальної поведінки (майже 38% проти 34% серед чоловіків).

Уявлення щодо основних бар'єрів для громадян України та бізнесу на шляху реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища в залежності від статі, віку, освіти, %

ТАБЛИЦЯ 19

	Стать		Вікові групи						Рівень освіти			
	чоловік	жінка	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Початкова / неповна середня	Повна середня / початкова професійна	Середня спеціальна	Неповна / повна вища
Відсутність штрафів, адміністративної відповідальності	51.8	50.2	48.9	54.7	49.8	47.4	52.5	50.6	53.0	48.0	49.5	53.4
Відсутність дієвих законів, що регулюють екологічні питання	36.2	35.3	34.8	34.3	35.5	33.8	36.1	38.5	39.0	34.6	32.8	38.3
Низькі екологічні податки	9.4	10.2	13.9	11.2	6.2	10.6	12.1	7.7	9.4	10.4	9.3	10.1
Низька поінформованість / брак знань щодо екологічних проблем і ризиків в Україні	21.9	25.0	29.0	27.2	24.0	22.0	21.1	21.4	23.1	21.6	23.3	25.2
Відсутність навчальних програм, які допомогли б змінити ставлення та звички	20.1	22.1	21.0	25.1	21.8	19.3	20.9	19.0	16.3	22.4	20.4	22.2
Відсутність культури відповідальної поведінки	34.1	37.7	39.2	36.2	34.9	37.1	40.1	31.4	31.7	31.5	33.2	41.8
Відсутність можливостей для реалізації заходів (інфраструктури для сортування сміття тощо)	20.0	22.9	17.7	20.7	21.9	22.9	27.1	17.9	9.7	27.1	23.0	19.6
Відсутність фінансових стимулів для здійснення заходів з покращення стану довкілля	21.3	20.7	27.9	20.2	17.7	23.3	19.2	21.9	13.6	20.2	20.7	23.1
Недостатньо коштів та/або економічно не вигідно	12.3	10.5	11.7	9.0	15.0	10.9	10.0	11.3	11.7	11.7	11.5	10.9
Не вбачають у цьому необхідності	8.7	7.7	9.5	9.4	6.3	8.9	8.0	7.7	5.5	10.4	6.7	8.6
Не знаю / Важко сказати	5.4	6.8	3.7	3.2	6.3	8.1	4.9	9.3	5.7	6.7	8.3	4.2

Серед вікових груп, як і під час першої хвилі опитування, загалом немає явно виражених відмінностей у баченні причин того, чому громадяни України та бізнес не вживають заходів з покращення стану навколишнього середовища. При цьому варто згадати про деякі коливання у відповідях найбільш молодих респондентів (до 24 років) та осіб пенсійного віку (65 років і старше).

Молодь частіше за старше покоління згадувала про такі бар'єри, як відсутність культури відповідальної поведінки (39% до 31% серед респондентів пенсійного віку), низька поінформованість або брак знань щодо екологічних проблем і ризиків в Україні (29% до 21%), низькі екологічні податки (14% до 8%), а також відсутність фінансових стимулів для здійснення заходів з покращення стану довкілля (28% до 22%).

За рівнем освіти при відповіді на дане питання зберігаються невеликі відмінності. Респонденти з вищою освітою схильні частіше вказувати на важливість відсутності культури відповідальної поведінки (42% до 32% у інших освітніх групах).

Люди з невисоким рівнем освіти (не вище незакінченої середньої) помітно рідше за інші освітні групи вказували на відсутність фінансових стимулів для здійснення заходів з покращення стану довкілля (14% до 21% у інших освітніх групах), відсутність можливостей для реалізації заходів (10% проти 22% в середньому по країні), а також на відсутність навчальних програм, які допомогли б змінити ставлення та звички (16% до 21% в середньому по країні).

Уявлення щодо основних бар'єрів для громадян України та бізнесу на шляху реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту

ТАБЛИЦЯ 20

	Макрорегіони				Населення	
	Західний	Центральний	Південний	Східний	Міське	Сільське
Відсутність штрафів, адміністративної відповідальності	59.8%	53.6%	41.4%	44.3%	51.0%	50.8%
Відсутність дієвих законів, що регулюють екологічні питання	34.8%	40.4%	33.7%	29.5%	35.8%	35.4%
Низькі екологічні податки	9.1%	7.9%	12.8%	10.7%	9.6%	10.2%
Низька поінформованість / брак знань щодо екологічних проблем і ризиків в Україні	23.8%	19.8%	29.4%	22.5%	24.9%	21.1%
Відсутність навчальних програм, які допомогли б змінити ставлення та звички	17.6%	18.1%	27.7%	24.1%	22.2%	19.3%
Відсутність культури відповідальної поведінки	40.2%	37.8%	33.6%	28.3%	36.1%	36.0%
Відсутність можливостей для реалізації заходів (інфраструктури для сортування сміття тощо)	26.0%	18.1%	23.2%	19.0%	20.9%	23.0%
Відсутність фінансових стимулів для здійснення заходів з покращення стану довкілля	16.6%	17.6%	26.2%	28.5%	21.9%	19.3%
Недостатньо коштів та/або економічно не вигідно	13.4%	10.3%	11.0%	10.5%	10.0%	14.0%
Не вбачають у цьому необхідності	11.4%	7.5%	5.3%	8.3%	7.3%	9.9%
Не знаю / Важко сказати	2.2%	6.7%	10.2%	5.3%	6.4%	5.7%

За макрорегіонами бачення бар'єрів для реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища має низку відмінностей.

Так само як і у 2018 році, на Заході та в Центрі респонденти частіше за інші регіони вказували на відсутність адміністративної відповідальності і штрафів, та відсутність відповідальної поведінки.

Своєю чергою на Півдні та Сході важливою перепорою більше називали відсутність фінансових стимулів для здійснення заходів з покращення стану довкілля (відповідно 26% та 28% до 17% та 18% на Заході та в Центрі).

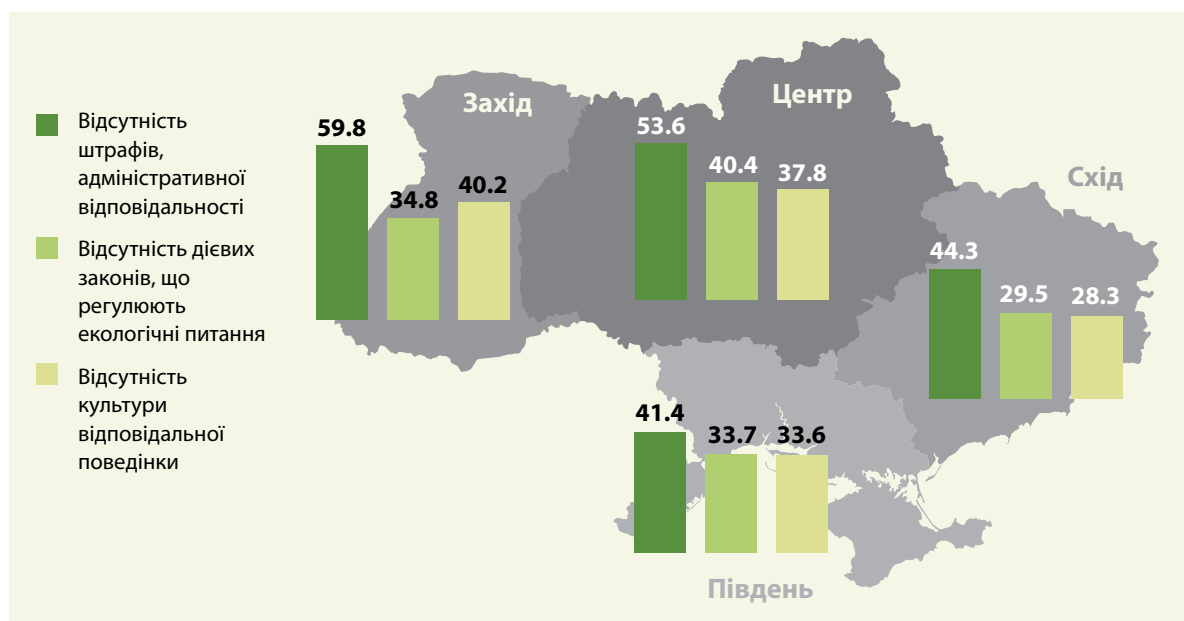
Серед усіх регіонів у східних областях рідше вказували на відсутність дієвих законів, що регулюють екологічні питання, як головний бар'єр (30% до 36% по країні).

На Півдні і досі порівняно більше респондентів, як вказують на відсутність навчальних програм, які допомогли б змінити ставлення та звички (28% проти 21% по країні), а також на низьку поінформованість або брак знань щодо екологічних проблем і ризиків в Україні (29% до 24% по країні).

За типом поселення відповіді респондентів майже не відрізняються, подібно до результатів 2018 року. Міське населення, як і раніше, більше вказує на низьку поінформованість або брак знань щодо екологічних проблем і ризиків в Україні (25% проти 21% сільського населення). Водночас, у порівнянні з першою хвилею опитування, жителі міст стали рідше згадувати про такий бар'єр, як нестача коштів або економічна не вигідність заходів з покращення стану навколишнього середовища (10% проти 17% у 2018 році).

ТОП-3 основних бар'єрів для громадян України та бізнесу на шляху реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища

РИС. 23

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 9

Відсутність адміністративної відповідальності і штрафів за відповідні порушення посідає перше місце серед бар'єрів для реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища. Думки громадян з часів першої хвили опитування щодо цього не змінилися.

Друге місце за значимістю ділять між собою такі бар'єри, як відсутність відповідальної поведінки та відсутність дієвих законів, що регулюють екологічні питання.

З часу першої хвили дослідження помітно зменшилися згадування цілої низки перепон для реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища: низькі екологічні податки, відсутність фінансових стимулів для здійснення заходів з покращення стану довкілля, відсутність навчальних програм, які допомогли б змінити ставлення та звички, а також низька поінформованість або брак знань щодо екологічних проблем і ризиків в Україні.

Серед регіонів слід звернути увагу на південні області, де і досі частіше в якості важливого завдання держави та бар'єру для реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища називають низьку поінформованість щодо екологічних проблем та відповідних навчальних програм. При тому, що в межах держави актуальність цих кроків впала у порівнянні з 2018 роком.

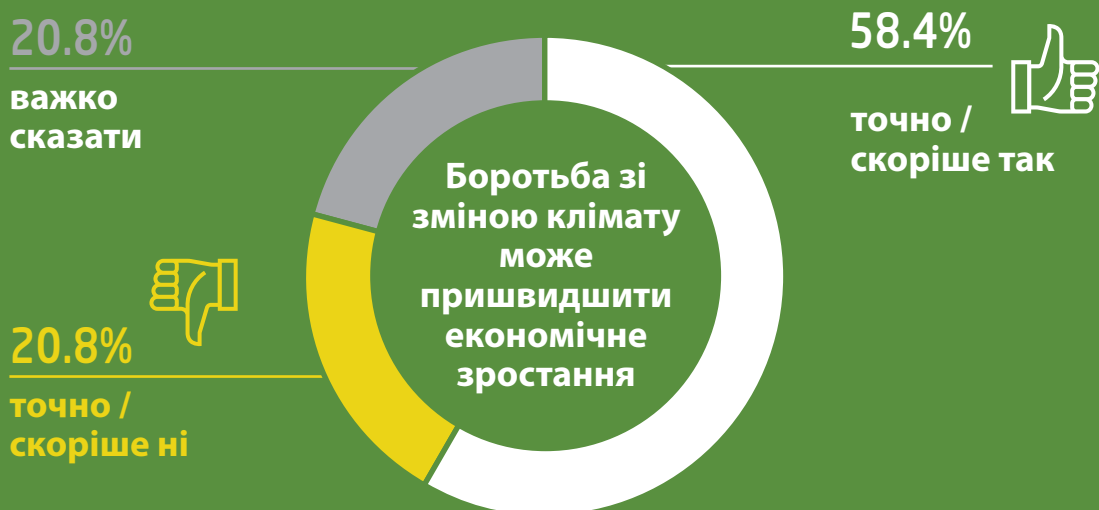
Частка громадян, які вважають основним бар'єром для заходів з покращення стану навколишнього середовища просту відсутність бачення з боку суспільства та бізнесу у цьому необхідності з 2018 року майже не змінилася.

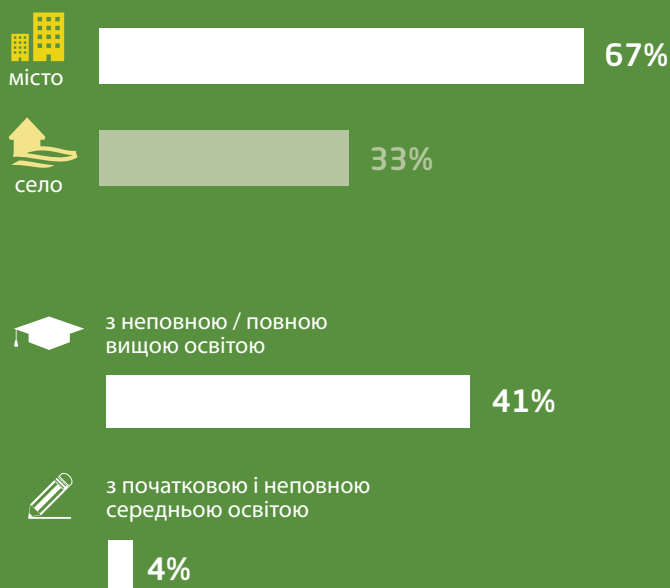

10.

ЗВ'ЯЗОК МІЖ БОРОТЬБОЮ ЗІ ЗМІНОЮ КЛІМАТУ ТА ПРИШВИДШЕННЯМ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ І СТВОРЕННЯМ РОБОЧИХ МІСЦЬ В УКРАЇНІ

З тих, хто
відповів **так**

ЗВ'ЯЗОК МІЖ БОРотьБОЮ ЗІ ЗМІНОЮ КЛІМАТУ ТА ПРИШВИДШЕННЯМ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ І СТВОРЕННЯМ РОБОЧИХ МІСЦЬ В УКРАЇНІ

Більшість громадян погоджується з тезою, що боротьба зі зміною клімату та ефективніше використання енергії може пришвидшити економічне зростання та створення робочих місць в Україні (58,4%). Кожен п'ятий дотримується протилежної думки і стільки ж не змогли визначитися.

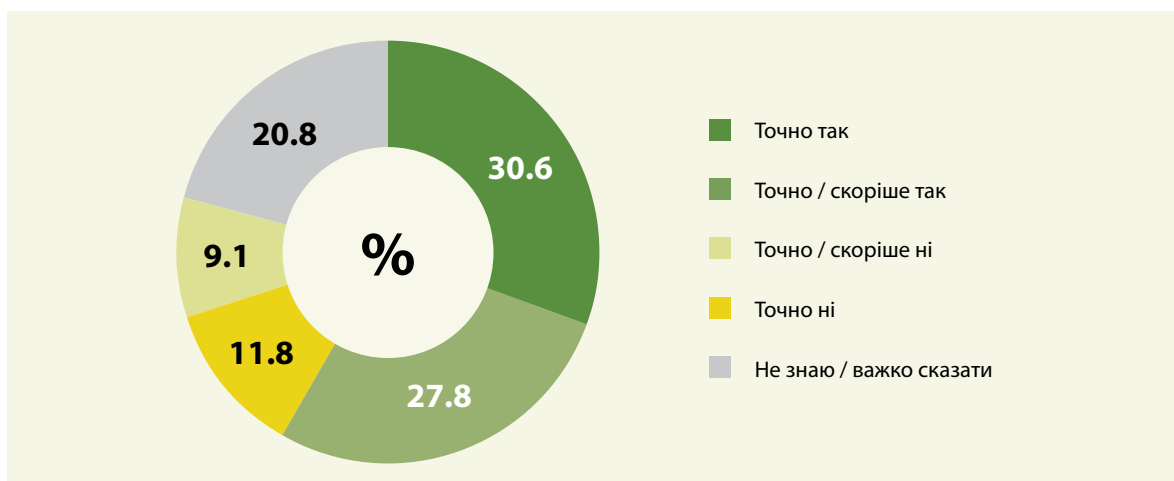
Варто відмітити, що кількість однозначно впевнених у існуванні зв'язку між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання і створенням робочих місць втричі перевищує частку респондентів, які однозначно впевнені, що такої залежності немає (31% проти 9%).

Ці дані корелюють вже з описаними даними у третьому розділі цього звіту, згідно яких більшість громадян (59,6%) надає захисту навколишнього середовища і економічному зростанню однакового значення. При цьому лише 14% респондентів підтримують варіант, коли економічне зростання має забезпечуватися, незважаючи на можливе погіршення екологічної ситуації.

Думки населення щодо зв'язку між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання

РИС. 24

Чи погоджуєтеся Ви з твердженням, що боротьба зі зміною клімату та ефективніше використання енергії може пришвидшити економічне зростання та створення робочих місць в Україні?

Респонденти могли обрати лише одну відповідь

Розглянемо окремо соціально-демографічні портрети тих, хто вбачає зв'язок між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання, хто не вбачає такого зв'язку і тих, хто не визначився із відповіддю.

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ ТИХ, ХТО ВБАЧАЄ ЗВ'ЯЗОК МІЖ БОРТЬБОЮ ЗІ ЗМІНОЮ КЛІМАТУ ТА ПРИШВИДШЕННЯМ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Зв'язок між боротьбою зі зміною клімату, ефективнішим використанням енергії та пришвидшенням економічного зростання бачать 58% (1190 респондентів). Розподіл в цій категорії чоловіків та жінок складає 45% на 55% і повторює розподіл в цілому по країні. Так само майже не відрізняється від середніх показників по країні і розподіл по віковим групам. Респонденти, які погоджуються з існуванням зв'язку між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання, мають трохи вищий рівень освіти, ніж середній показник в національному масштабі.

За регіональною ознакою серед цієї категорії переважають жителі Заходу та Центру (відповідно 30% і 37%), що певною мірою вище за розподіл громадян в середньому по регіонах. Розподіл міського та сільського населення в цій категорії респондентів складає 67% на 33% і тотожний загальноукраїнському співвідношенню.

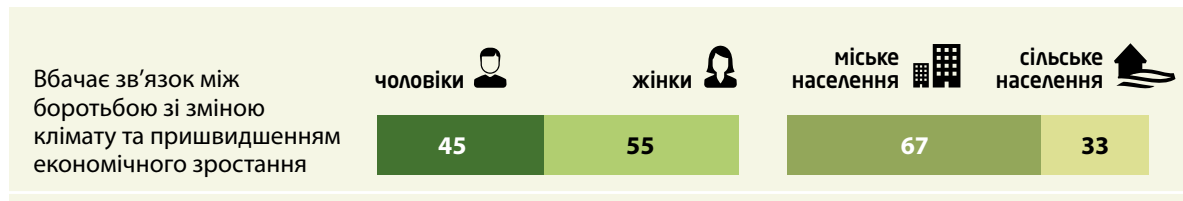
Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) тих, хто вбачає зв'язок між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання

ТАБЛИЦЯ 21

Вікові групи	18-24	10%
	25-34	18%
	35-44	20%
	45-54	16%
	55-64	17%
	65+	19%
	Разом	100%
Рівень освіти	Початкова / неповна середня	3%
	Повна середня /початкова професійна	23%
	Середня спеціальна	33%
	Неповна / повна вища	41%
	Разом	100%
Макро-регіони	Західний	30%
	Центральний	37%
	Південний	22%
	Східний	11%
	Разом	100%

Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту) тих, хто вбачає зв'язок між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання

РИС. 25

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ ТИХ, ХТО НЕ ВБАЧАЄ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ БОРТЬБОЮ ЗІ ЗМІНОЮ КЛІМАТУ ТА ПРИШВИДШЕННЯМ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Кількість громадян, які не вважають, що існує зв'язок між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання складає 21% (425 респондентів). За своїми соціально-демографічними характеристиками ця категорія має відмінності від категорії респондентів, які бачать зв'язок між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання та від середніх показників по Україні. Це проявляється зокрема у переважанні чоловіків у цій категорії – 54% до 46% жінок. Також за віковим критерієм слід виділити більшу частку у порівнянні з показниками по країні молодих людей (25-34 роки) та середнього покоління (35-44 роки) і водночас трохи меншу кількість людей пенсійного віку. Вищу представленість за загальноукраїнський розподіл мають південний та східний макрорегіони – разом 48% проти 39% середнього показника. За освітніми характеристиками респонденти, які входять до цієї категорії мають дещо вищий рівень за середні цифри по країні. Співвідношення жителів міст та сіл 68% до 32% і фактично не відрізняється від загального розподілу по країні.

Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) тих, хто не вбачає зв'язку між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання

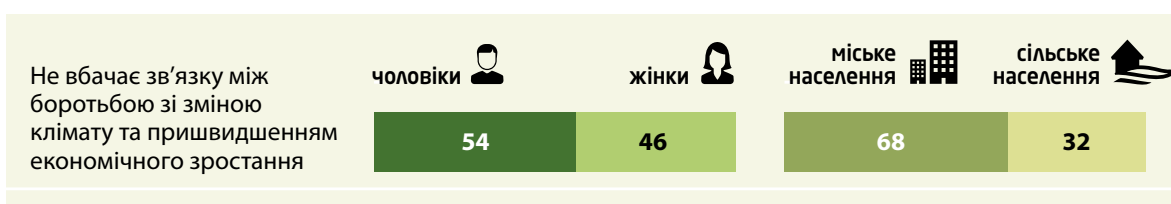
ТАБЛИЦЯ 22

Вікові групи	18-24	8%
	25-34	25%
	35-44	20%
	45-54	16%
	55-64	16%
	65+	15%
	Разом	100%
Рівень освіти	Початкова / неповна середня	3%
	Повна середня /початкова професійна	21%
	Середня спеціальна	35%
	Неповна / повна вища	41%
	Разом	100%

Макро-регіони	Західний	23%
	Центральний	29%
	Південний	29%
	Східний	19%
	Разом	100%

Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту) тих, хто не вбачає зв'язку між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання

РИС. 26

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ ТИХ, ХТО НЕ ВИЗНАЧИВСЯ ЩОДО ЗВ'ЯЗКУ МІЖ БОРТЬБОЮ ЗІ ЗМІНОЮ КЛІМАТУ ТА ПРИШВИДШЕННЯМ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Щодо того, чи є зв'язок між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання, не визначився 21% (423 респондентів). Більшість серед цієї категорії складають жінки – 62% до 38% чоловіків. Середній вік цієї групи вищий за середні показники, а респонденти віком від 55 років і старше складають більше половини. Освітній рівень цієї групи в середньому нижчий за тих, хто тією чи іншою мірою визначився щодо зв'язку між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання. Частка жителів Півдня та Сходу в цій категорії респондентів є дещо вищою за середні показники. Міське та сільське населення не має явних перекосів у порівнянні з відповідними показниками по країні.

Соціально-демографічний портрет (вік, освіта, макрорегіон) тих, хто не визначився щодо зв'язку між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання

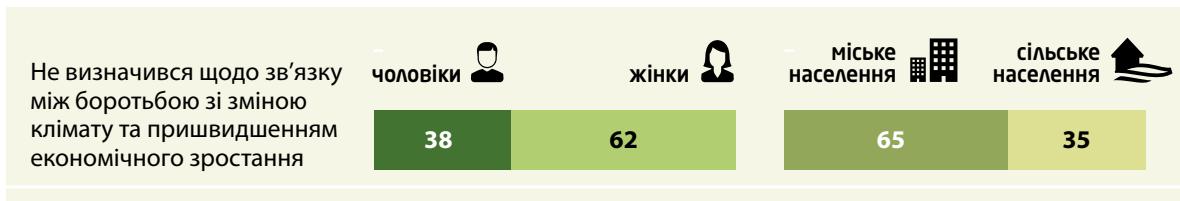
ТАБЛИЦЯ 23

Вікові групи	18-24	4%
	25-34	14%
	35-44	15%
	45-54	16%
	55-64	22%
	65+	29%
	Разом	100%
Рівень освіти	Початкова / неповна середня	9%
	Повна середня /початкова професійна	26%
	Середня спеціальна	34%
	Неповна / повна вища	31%
	Разом	100%

Макро- регіони	Західний	21%
	Центральний	34%
	Південний	27%
	Східний	18%
	Разом	100%

Соціально-демографічний портрет (стать, тип населеного пункту) **тих, хто не визначився щодо зв'язку між боротьбою зі зміною клімату та пришвидшенням економічного зростання**

РИС. 27

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 10

Більшість у суспільстві бачить зв'язок між боротьбою зі зміною клімату, ефективнішим використанням енергії та можливістю пришвидшення економічного зростання і створення робочих місць в Україні.

Кожен п'ятий не може відповісти на запитання чи боротьба зі зміною клімату та ефективніше використання енергії може пришвидшити економічне зростання та створення робочих місць в Україні.

Отримані дані логічно пов'язані з тим, що більшість громадян надає проблемам захисту навколишнього середовища і економічному зростанню однакового значення.

11. УЯВЛЕННЯ ЩОДО ГОЛОВНОГО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ЗА БОРотьБУ ЗІ ЗМІНОЮ КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

УЯВЛЕННЯ ЩОДО ГОЛОВНОГО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ЗА БОРТЬБУ ЗІ ЗМІНОЮ КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

Громадяни не мають однозначної відповіді, хто є головним відповідальним за боротьбу зі зміною клімату в Україні. 22% відповідальними за це називають Уряд та Верховну Раду. В тому, що за це відповідальний кожен особисто, впевнені 12,5% і ще майже стільки ж називають екологічні організації.

Найменше серед громадян покладають відповідальність на бізнес (6%) і промисловість, а також обласну і місцеву владу (4%).

Однак порівняно частіше респонденти обирали не якогось окремого відповідального за боротьбу зі зміною клімату в Україні, а усіх разом – варіант усіх перерахованих назвали близько 30%.

Відсутність однозначної відповіді на питання щодо головного відповідального за боротьбу зі зміною клімату в Україні корелює із вже згаданими відповідями респондентів на питання щодо головного суб'єкта впливу на вирішення екологічних питань. Стосовно нього відповіді також суттєво розділилися.

Чоловіки та жінки майже однаково відповідають на питання щодо головного відповідального за боротьбу зі зміною клімату в Україні. Точніше вони однаково не віддають явної переваги якомусь одному суб'єкту або усім суб'єктам разом. Можна лише відмітити, що чоловіки трохи частіше головним відповідальним називають Уряд та Верховну Раду (26% проти 20% серед жінок), а жінки порівняно більше згадують про роль екологічних організацій (13% проти майже 10% серед чоловіків).

Серед вікових груп найбільш помітними відмінностями у відповідях щодо головного відповідального за боротьбу зі зміною клімату в Україні є декілька. Перша полягає у тому, що центральну владу більше схильні називати люди старшого віку. Натомість молодь (до 34 років) вдвічі частіше за респондентів пенсійного віку згадує про роль екологічних організацій (17% до 8%) та роль кожного громадянина особисто (16% до 9%).

Уявлення громадян щодо головного відповідального за боротьбу зі зміною клімату в Україні

РІС. 28

Як Ви вважаєте, хто в Україні відповідальний за боротьбу зі зміною клімату?

Респонденти могли обрати лише одну відповідь

Освітні відмінності призводять і до деяких відмінностей щодо визначення головного відповідального за боротьбу зі зміною клімату в Україні. Люди з освітою не вище повної середньої більше схильні відзначати роль центральної влади (27% до 20% серед респондентів з вищою освітою), до того ж серед них вдвічі більше тих, хто не може відповісти на це запитання (15% до 7% серед людей з вищою освітою). Своєю чергою опитані з високим рівнем освіти частіше називають в якості головних відповідальних екологічні організації (12% до 7% респондентів з неповною середньою освітою).

Жителі різних регіонів в цілому однаково визначають відповідальних за боротьбу зі зміною клімату в Україні. Можна згадати про відмінності у відповідях у східних областях, де частіше вважають відповідальними екологічні організації (15% проти 11,5% в цілому по країні) та Захід, де помітно більше тих, хто вважає кожного громадянина відповідальним (18,6% до 12,5% загалом по країні).

Міські та сільські жителі майже не мають відмінностей у відповідях за виключенням того, що в селах частіше вважають владу, громадянське суспільство, бізнес та простих громадян разом відповідальними за боротьбу зі зміною клімату в країні (34% до 27%).

Уявлення громадян щодо головного відповідального за боротьбу зі зміною клімату в Україні (особливості в залежності від статі, віку, освіти), %

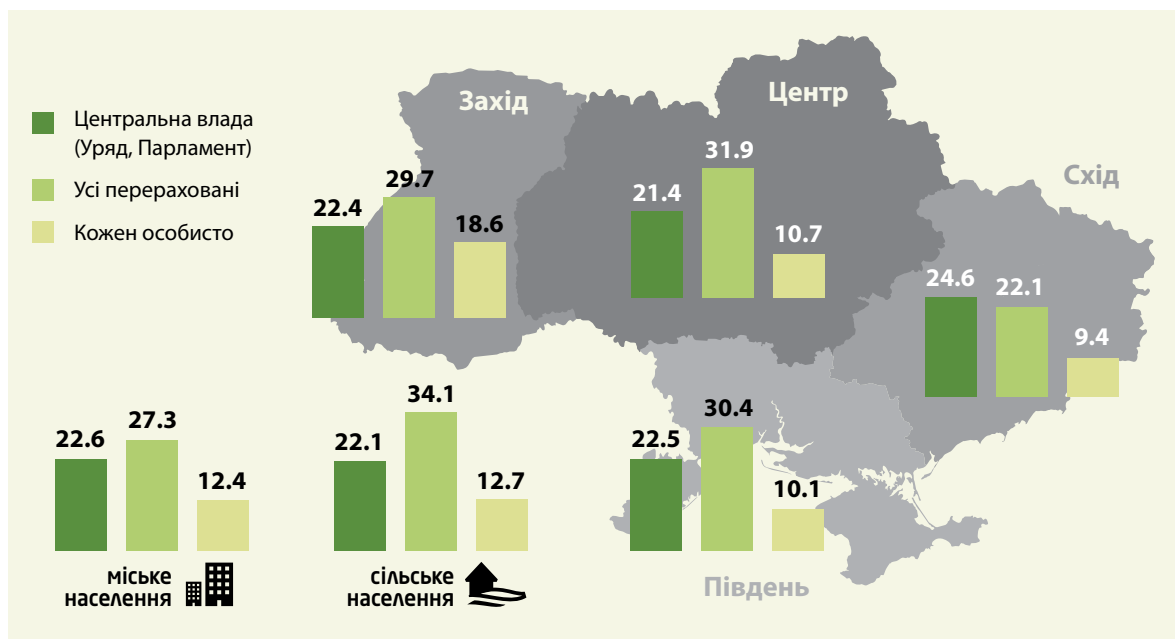
ТАБЛИЦЯ 24

	Стать		Вікові групи						Рівень освіти			
	чоловік	жінка	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Початкова / неповна середня	Повна середня / початкова професійна	Середня спеціальна	Неповна / повна вища
Центральна влада (Уряд, Парламент)	25.5	19.8	17.4	16.2	21.6	26.1	23.9	26.6	27.0	26.7	21.2	20.4
Обласна та місцева влада	5.1	3.4	2.6	8.0	3.4	4.8	2.6	2.8	3.4	3.7	2.8	5.6
Бізнес та промисловість	6.8	5.6	8.6	4.5	6.1	4.9	8.5	5.7	5.7	5.6	5.5	7.0
Екологічні організації	9.5	13.2	16.3	17.6	13.1	8.4	7.5	8.4	6.8	11.5	11.4	12.4
Кожен особисто	11.6	13.2	16.0	14.5	16.2	9.4	12.1	8.6	11.8	9.6	13.2	13.6
Усі перераховані	29.0	30.0	24.4	28.0	26.1	31.8	34.5	30.2	27.0	28.8	31.3	29.0
Ніхто з перерахованих	4.9	4.1	4.1	2.5	3.7	4.8	3.8	7.5	3.3	3.9	4.9	4.6
Не знаю / Важко сказати	7.6	10.7	10.6	8.7	9.8	9.8	7.1	10.2	15.0	10.2	9.7	7.4

Уявлення громадян щодо головного відповідального за боротьбу зі зміною клімату в Україні (особливості в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту)

ТАБЛИЦЯ 25

	Макрорегіони				Населення	
	Західний	Центральний	Південний	Східний	Міське	Сільське
Центральна влада (Уряд, Парламент)	22.4%	21.4%	22.5%	24.6%	22.6%	22.1%
Обласна та місцева влада	2.9%	3.6%	4.9%	6.5%	4.4%	3.6%
Бізнес та промисловість	5.6%	7.0%	6.1%	5.0%	6.0%	6.5%
Екологічні організації	11.7%	11.4%	9.3%	15.4%	12.1%	10.3%
Кожен особисто	18.6%	10.7%	10.1%	9.4%	12.4%	12.7%
Усі перераховані	29.7%	31.9%	30.4%	22.1%	27.3%	34.1%
Ніхто з перерахованих	3.2%	4.3%	5.0%	6.7%	5.2%	3.0%
Не знаю / Важко сказати	5.9%	9.7%	11.7%	10.3%	10.0%	7.7%

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 11

Боротьба зі зміною клімату в Україні не має одного чи навіть декількох головних відповідальних. Порівняно найчастіше респонденти давали відповідь, що це завдання влади, громадянського суспільства, бізнесу та громадян разом узятих.

Серед тих, хто обирає якогось конкретного відповідального за боротьбу зі зміною клімату в країні, порівняно частіше респонденти називали Уряд та Верховну Раду.

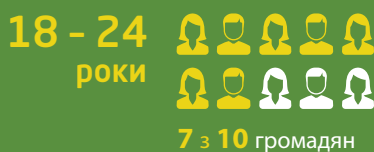
Розпорошеність відповідей щодо головного відповідального за боротьбу зі зміною клімату логічно витікає з відсутності однозначних відповідей на питання щодо головного суб'єкту впливу на вирішення екологічних питань.

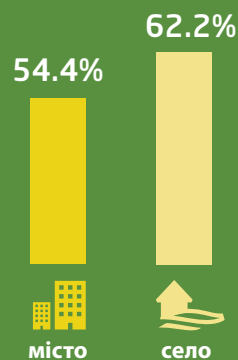
12. СПРИЙНЯТТЯ ГРОМАДЯНАМИ ПРОБЛЕМИ ЗМІНИ КЛІМАТУ

З тих, хто абсолютно впевнений

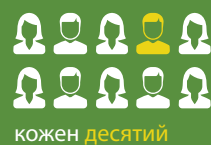

Серйозність проблеми зміни клімату

З тих, хто абсолютно не погоджується

45 - 54 роки 2.6%

з початковою і неповною середньою освітою

не визначився

СПРИЙНЯТТЯ ГРОМАДЯНАМИ ПРОБЛЕМИ ЗМІНИ КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

Абсолютна більшість опитаних згодні з тим, що на сьогодні зміна клімату в Україні є серйозною проблемою (82,5%). Протилежної думки близько 12% респондентів.

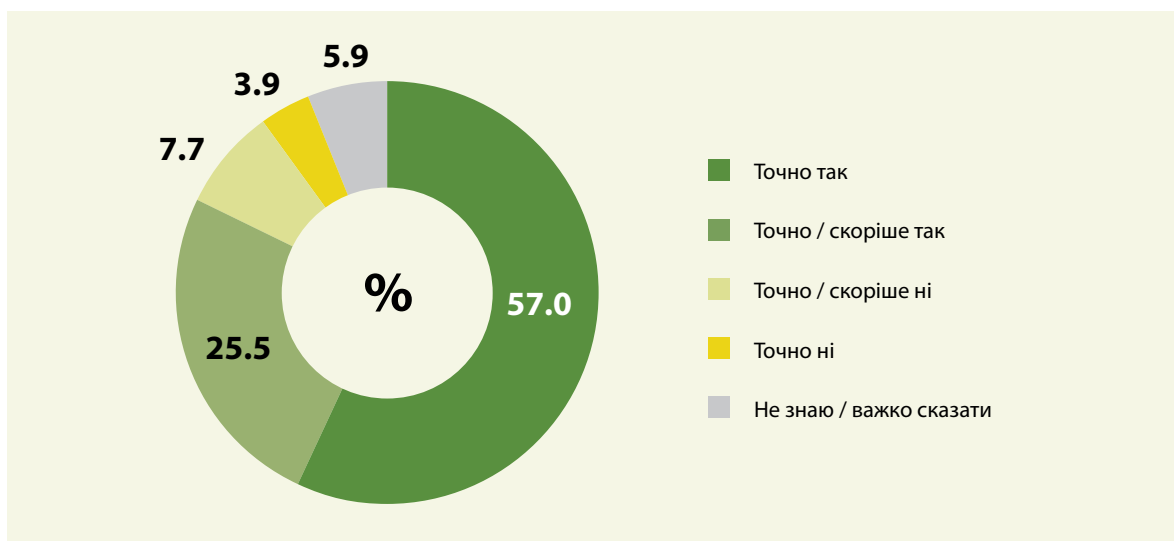
Про впевненість у тому, що ця проблема є серйозною, говорить велика кількість респондентів, які обрали однозначну відповідь – 57% у порівнянні з тими, хто обрав однозначно протилежну відповідь – 4%.

Варто звернути увагу, що не можуть визначитися чи є зміна клімату на сьогодні в Україні серйозною проблемою порівняно невелика частка респондентів – близько шести відсотків.

Погляди населення щодо серйозності проблеми зміни клімату в Україні

РИС. 30

На Вашу думку, чи є серйозною проблема зміни клімату на сьогодні в Україні?

Респонденти могли обрати лише одну відповідь

Погляди населення щодо серйозності проблеми зміни клімату в Україні в залежності від статі, віку, освіти, %

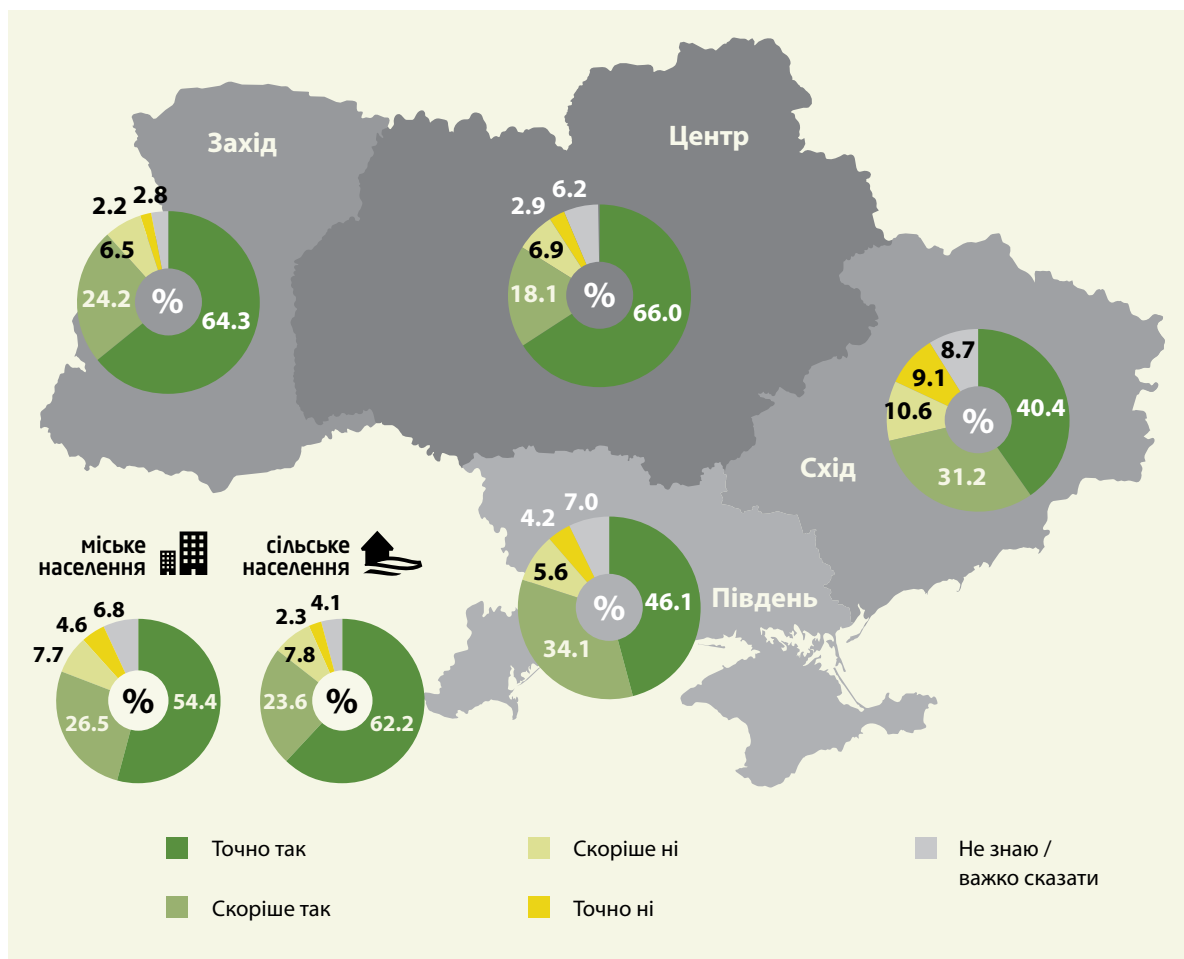
ТАБЛИЦЯ 26

	Стать		Вікові групи						Рівень освіти			
	чоловік	жінка	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Початкова / неповна середня	Повна середня / початкова професійна	Середня спеціальна	Неповна / повна вища
Точно так	53.7	59.6	67.7	50.4	54.7	56.6	56.0	61.8	57.4	60.0	53.3	58.4
Скоріше так	25.8	25.3	16.9	28.3	27.9	28.7	26.2	21.2	25.3	24.1	28.8	23.5
Скоріше ні	10.5	5.5	7.9	12.2	8.1	7.2	5.7	5.5	4.5	7.5	7.7	8.5
Точно ні	4.8	3.1	4.4	4.4	2.9	2.6	4.7	4.4	3.5	3.0	4.2	4.1
Не знаю / Важко сказати	5.2	6.5	3.1	4.7	6.4	4.9	7.4	7.1	9.3	5.4	6.0	5.5

Погляди населення щодо серйозності проблеми зміни клімату в Україні в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту

РИС. 31

На Вашу думку, чи є серйозною проблема зміни клімату на сьогодні в Україні?

Більшість як серед чоловіків, так і серед жінок визнають проблему зміни клімату в Україні серйозною. Водночас частка однозначно в цьому впевнених серед жінок є дещо вищою (60% до 54% серед чоловіків). Крім того, частка тих, хто в тій чи іншій мірі не вважає цю проблему серйозною на сьогодні, серед чоловіків майже вдвічі вища – 15% до 8,6% серед жінок.

Абсолютна більшість у всіх вікових групах погоджується із серйозністю проблеми зміни клімату в Україні. Деякі відмінності є лише щодо ступеню згоди: молодь більш схильна однозначно ствердно відповісти на це питання, тоді як середнє та старше покоління частіше погоджуються з цією тезою частково.

За освітніми характеристиками значимих розбіжностей щодо цього питання не зафіксовано.

На Заході та в Центрі частіше однозначно погоджують з серйозністю проблеми зміни клімату в Україні (відповідно 64% та 66% проти 46% та 40% у південних та східних областях), а на Півдні та Сході більше тих, хто скоріше погоджується з цією тезою. До того ж на Сході найбільша серед регіонів частка тих, хто не погоджується з серйозністю проблеми зміни клімату для України – 20% при 12% в середньому по країні.

Міські та сільські жителі не мають значимих відмінностей у відповідях щодо цього питання.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 12

Абсолютна більшість населення вважає проблему зміни клімату в Україні на сьогодні серйозною. При цьому більшість однозначно відповідає на це питання.

Незалежно від соціально-демографічних характеристик безумовна більшість громадян погоджуються з серйозністю проблеми зміни клімату в країні.

Про визначеність настроїв суспільства говорить і той факт, що лише невелика частка не може відповісти чи вони вважають проблему зміни клімату в Україні на сьогодні серйозною.

13. РЕЙТИНГ ПРІОРИТЕТНОСТІ ЗАВДАНЬ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ, ЯКІ МАЮТЬ ВИРІШУВАТИСЯ В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ НАСТУПНИХ 5 РОКІВ

РЕЙТИНГ ПРІОРИТЕТНОСТІ ЗАВДАНЬ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ, ЯКІ МАЮТЬ ВИРІШУВАТИСЯ В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ НАСТУПНИХ 5 РОКІВ

На думку понад половини громадян, одним з найбільш пріоритетних питань в сфері енергетики, які мають вирішуватися в Україні протягом наступних 5 років є питання забезпечення найменшої ціни на енергію, наскільки це можливо – у цьому впевнені майже 53%.

Третина опитаних серед пріоритетів бачить інвестування та розвиток чистих енергетичних технологій. Ще чверть таким напрямком називає забезпечення сталого енергопостачання та розвиток кращої енергетичної інфраструктури.

На четвертому місці – підвищення обізнаності громадян, а саме забезпечення споживачів зрозумілою інформацією, яка допоможе їм зробити кращий вибір стосовно постачальника енергії, енергетичного устаткування, енергозбереження тощо (22%).

Такі завдання, як зменшення загального споживання енергії в Україні та зменшення імпорту енергоресурсів набирають майже однакову кількість відсотків – відповідно 19% та 18%. Лише на один відсоток менше набирає пріоритетність підтримки міжнародних зусиль, направлених на зменшення впливу енергетичної галузі на клімат (17%).

Порівняно найменше в якості пріоритетного завдання в сфері енергетики на найближчі 5 років респонденти називали захист критичної енергетичної інфраструктури від кіберзагроз та екстремальних погодних умов (11%).

Чоловіки та жінки майже однаково визначають пріоритети у цій сфері. Єдиною помітною відмінністю є трохи частіше згадування жінками такого завдання, як забезпечення найменшої ціни на енергію, наскільки це можливо (близько 55% проти 50% серед чоловіків).

Погляди громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері енергетики, які мають вирішуватися у найближчі 5 років

РИС. 32

Як Ви вважаєте, які з наступних питань, пов'язаних з енергетикою, мають вирішуватися в Україні як пріоритетні протягом наступних 5 років?

Забезпечення найменшої ціни на енергію, на скільки це можливо	52.7%
Інвестувати та розвивати чисті енергетичні технології	32.5%
Забезпечення сталого енергопостачання та розвиток кращої інфраструктури	25.5%
Забезпечення споживачів інформацією, яка допоможе їм зробити кращий вибір стосовно постачальника енергії тощо	22.1%
Зменшення загального споживання енергії в Україні	18.8%
Зменшення імпорту енергоресурсів	17.7%
Підтримка міжнародних зусиль, направлених на зменшення впливу енергетичної галузі на клімат	17.1%
Захист критичної енергетичної інфраструктури від кіберзагроз та погодних умов	11.4%
Жодного з перерахованих	1.3%
Не знаю/Важко сказати	8.1%

Респонденти могли обрати до трьох варіантів відповіді

Вікові групи мають низку відмінностей. Чим старші респонденти, тим вони частіше вказують на важливість забезпечення найменшої ціни на енергію, що корелює з більшою важливістю питання ціни тарифів для людей старшого та пенсійного віку. Натомість, чим молодші респонденти, тим частіше вони називають забезпечення сталого енергопостачання та розвиток кращої енергетичної інфраструктури та зменшення імпорту енергоресурсів, в якості пріоритетних завдань.

Молодь до 24 років, у порівнянні зі старшим поколінням, помітно більше уваги приділяє пріоритетності забезпечення споживачів зрозумілою інформацією, яка допоможе їм зробити кращий вибір стосовно постачальника енергії, енергетичного устаткування, енергозбереження тощо (33% проти 16% серед людей пенсійного віку), а також захисту критичної енергетичної інфраструктури від кіберзагроз та екстремальних погодних умов (17% до 10% серед респондентів пенсійного віку). Своєю чергою, громадяни більш старшого віку частіше називають пріоритетним завдання зменшення загального споживання енергії в Україні (21% до 12% серед молоді).

В залежності від рівня освіти респонденти демонстрували певні відмінності при визначенні пріоритетних завдань у сфері енергетики, які мають вирішуватися в Україні протягом наступних 5 років.

Опитані з менш високим рівнем освіти набагато частіше, ніж люди з вищою освітою, головним завданням визначали забезпечення якнайменшої ціни на енергію (57% проти 47% серед людей з вищою освітою) та забезпечення сталого енергопостачання та розвиток кращої енергетичної інфраструктури (24% до 19% респондентів з вищою освітою).

Натомість, громадяни з вищою освітою явно частіше віддавали перевагу на найближчі 5 років пріоритетності підтримки міжнародних зусиль, направлених на зменшення впливу енергетичної галузі на клімат (20% порівняно з 7% серед респондентів з неповною середньою освітою), інвестуванню та розвитку чистих енергетичних технологій (36% до 25% з неповною середньою освітою) та захисту критичної енергетичної інфраструктури від кіберзагроз та екстремальних погодних умов (13% проти 6% серед респондентів з неповною середньою освітою).

Погляди громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері енергетики, які мають вирішуватися у найближчі 5 років, в залежності від статі, віку, освіти, %

ТАБЛИЦЯ 27

	Стать		Вікові групи						Рівень освіти			
	чоловік	жінка	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Початкова / неповна середня	Повна середня / початкова професійна	Середня спеціальна	Неповна / повна вища
Забезпечення найменшої ціни на енергію, на скільки це можливо	50.1	54.8	45.6	48.2	51.7	52.6	56.2	57.4	57.3	59.4	54.3	46.9
Зменшення загального споживання енергії в Україні	18.1	19.4	11.8	19.3	18.2	19.6	18.6	21.2	21.2	19.2	16.3	20.3
Забезпечення сталого енергопостачання та розвиток кращої енергетичної інфраструктури	24.7	26.1	28.0	29.1	26.3	23.3	25.4	22.1	24.2	22.5	23.7	18.8
Зменшення імпорту енергоресурсів	18.8	16.8	23.3	20.1	17.9	13.4	19.5	15.1	14.7	19.9	17.3	17.5
Захист критичної енергетичної інфраструктури від кіберзагроз та екстремальних погодних умов	10.7	12.0	16.9	12.6	11.8	9.3	10.6	10.3	6.3	11.1	11.0	12.9

Інвестувати та розвивати чисті енергетичні технології	33.8	31.5	34.1	32.2	32.7	34.7	35.1	28.2	24.9	33.2	29.7	36.1
Підтримка міжнародних зусиль, направлених на зменшення впливу енергетичної галузі на клімат	17.1	17.1	18.2	15.8	20.8	17.4	15.0	16.1	7.2	17.3	16.4	19.5
Забезпечення споживачів зрозумілою інформацією, яка допоможе їм зробити кращий вибір стосовно постачальника енергії, енергетичного устаткування, енергозбереження тощо	21.8	22.3	32.5	22.4	22.1	23.9	21.8	16.4	20.4	21.3	21.3	23.5
Жодного з перерахованих	1.1	1.4	-	0.9	1.0	1.0	2.4	1.5	1.6	0.6	2.1	0.8
Не знаю / Важко сказати	8.0	8.2	4.7	5.7	7.9	9.2	7.7	11.5	9.1	7.5	9.6	6.9

У регіонах є відмінності щодо бачення пріоритетних питань в сфері енергетики, які мають вирішуватися в Україні протягом наступних 5 років.

На Півдні та Сході помітно частіше за Захід та Центр називають пріоритетним питанням забезпечення сталого енергопостачання та розвиток кращої енергетичної інфраструктури (34% та 27% до 23% та 21% відповідно). Своєю чергою, Захід та Центр більшою мірою віддають пріоритетність підтримці міжнародних зусиль, направлених на зменшення впливу енергетичної галузі на клімат (відповідно 21% та 27% до 16% та 11% на Півдні та Сході).

Крім того, у західних областях першочерговим завданням частіше вважають зменшення загального споживання енергії в Україні (24% до 19% по країні). У центральних областях рідше за інші регіони пріоритетним називають забезпечення найменшої ціни на енергію, наскільки це можливо (46% до 53% в середньому).

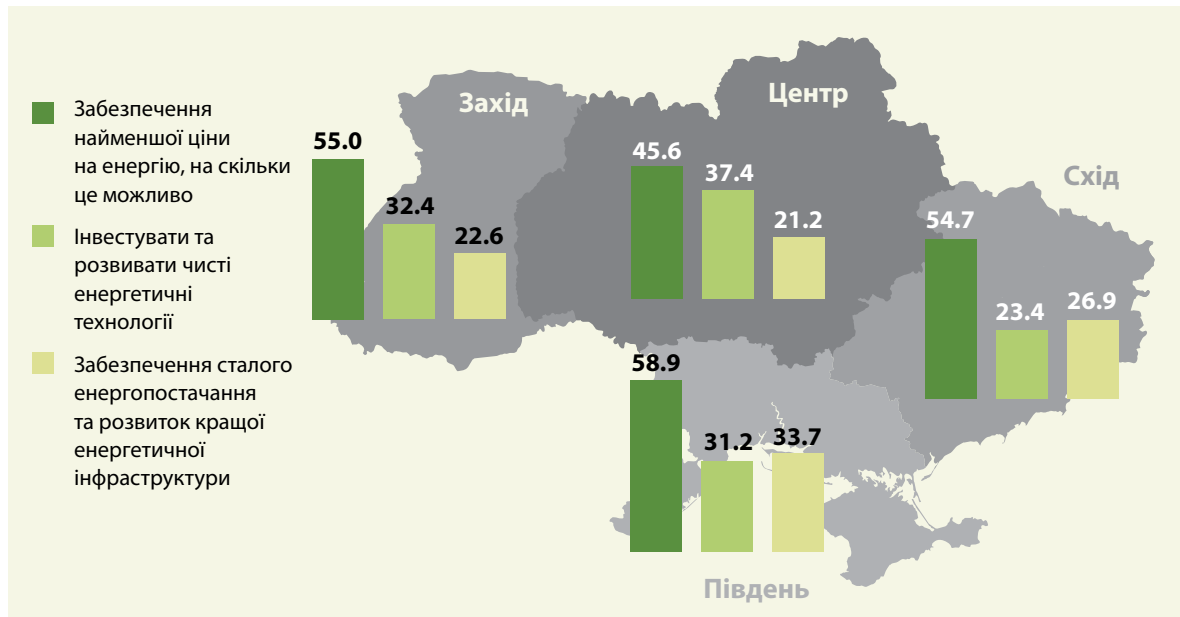
На Півдні більша частота згадувань, як пріоритетного завдання, захисту критичної енергетичної інфраструктури від кіберзагроз та екстремальних погодних умов (16% до 11% в середньому по країні) і водночас менша частота згадувань забезпечення споживачів зрозумілою інформацією, яка допоможе їм зробити кращий вибір стосовно постачальника енергії, енергетичного устаткування, енергозбереження тощо (17% проти 22%). У східних регіонах найменше згадували інвестування та розвиток чистих енергетичних технологій (23% при 33% по країні).

Серед міських та сільських жителів немає значущих відмінностей при визначенні пріоритетності питань у цій сфері.

Погляди громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері енергетики, які мають вирішуватися у найближчі 5 років, в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту

ТАБЛИЦЯ 28

	Макрорегіони				Населення	
	Західний	Центральний	Південний	Східний	Міське	Сільське
Забезпечення найменшої ціни на енергію, на скільки це можливо	55.0%	45.6%	58.9%	54.7%	51.5%	55.0%
Зменшення загального споживання енергії в Україні	23.7%	15.4%	17.8%	19.4%	18.8%	18.9%
Забезпечення сталого енергопостачання та розвиток кращої енергетичної інфраструктури	22.6%	21.2%	33.7%	26.9%	26.4%	23.5%
Зменшення імпорту енергоресурсів	15.1%	18.4%	19.3%	18.5%	17.8%	17.7%
Захист критичної енергетичної інфраструктури від кіберзагроз та екстремальних погодних умов	9.9%	9.5%	16.1%	11.0%	12.3%	9.7%
Інвестувати та розвивати чисті енергетичні технології	32.4%	37.4%	31.2%	23.4%	32.5%	32.6%
Підтримка міжнародних зусиль, направлених на зменшення впливу енергетичної галузі на клімат	20.6%	19.5%	10.6%	16.2%	16.4%	18.5%
Забезпечення споживачів зрозумілою інформацією, яка допоможе їм зробити кращий вибір стосовно постачальника енергії, енергетичного устаткування, енергозбереження тощо	26.3%	22.3%	16.5%	23.3%	21.6%	23.0%
Жодного з перерахованих	1.0%	1.6%	1.1%	1.2%	1.7%	0.4%
Не знаю / Важко сказати	3.8%	8.5%	10.8%	10.7%	7.9%	8.6%

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 13

Одним з найбільш пріоритетних питань в сфері енергетики, які на думку громадян мають вирішуватися в Україні протягом наступних 5 років, є завдання забезпечити найменшу ціну на енергію, наскільки це можливо. Перше місце для питання, вирішення якого має призвести до часткового зниження комунальних послуг, є цілком зрозумілим з огляду на надзвичайну актуальність проблеми високих тарифів для українських громадян.

Серед першочергових завдань громадяни також бачать інвестування і розвиток чистих енергетичних технологій, забезпечення сталого енергопостачання та розвиток кращої енергетичної інфраструктури.

Важливо відмітити, що кожен п'ятий повідомляє про важливість підвищення власної обізнаності, а саме отримання зрозумілої інформації, яка допоможе їм зробити кращий вибір стосовно постачальника енергії, енергетичного устаткування, енергозбереження тощо.

14. УЯВЛЕННЯ ГРОМАДЯН ЩОДО РЕЙТИНГУ ПРІОРИТЕТІВ ЗЕЛЕНОГО ПОРЯДКУ ДЕННОГО НА НАСТУПНІ 5 РОКІВ

УЯВЛЕННЯ ГРОМАДЯН ЩОДО РЕЙТИНГУ ПРІОРИТЕТІВ ЗЕЛЕНОГО ПОРЯДКУ ДЕННОГО НА НАСТУПНІ 5 РОКІВ

Найбільш пріоритетним питанням у сфері охорони довкілля і сталої енергетики на наступних 5 років громадяни вважають ефективне управління відходами. Заходи, які передбачають запобігання утворенню відходів, повторне використання, переробка, утилізація, захоронення відходів в якості пріоритетних називають 52% опитаних, що суттєво більше за показники інших питань сфері охорони довкілля і сталої енергетики.

На другому місці за пріоритетністю одразу два питання: перехід до зеленої економіки (40%) та якість і тривалість життя (39%).

Далі за пріоритетністю йдуть такі питання, як чистий та безпечний транспорт (що передбачає розвиток громадського транспорту, електромобільності, мікромобільності та велосипедного транспорту) – 23%, охорона довкілля (що включає чисте повітря, чисту воду, припинення знеліснення та збільшення площі лісів, розвиток природно-заповідного фонду) – 20% і лише на кілька відсотків відстає розвиток відновлюваної енергетики (як-то вітрової, сонячної, геотермальної енергії, малої гідроенергії, біомаси тощо) – 18%.

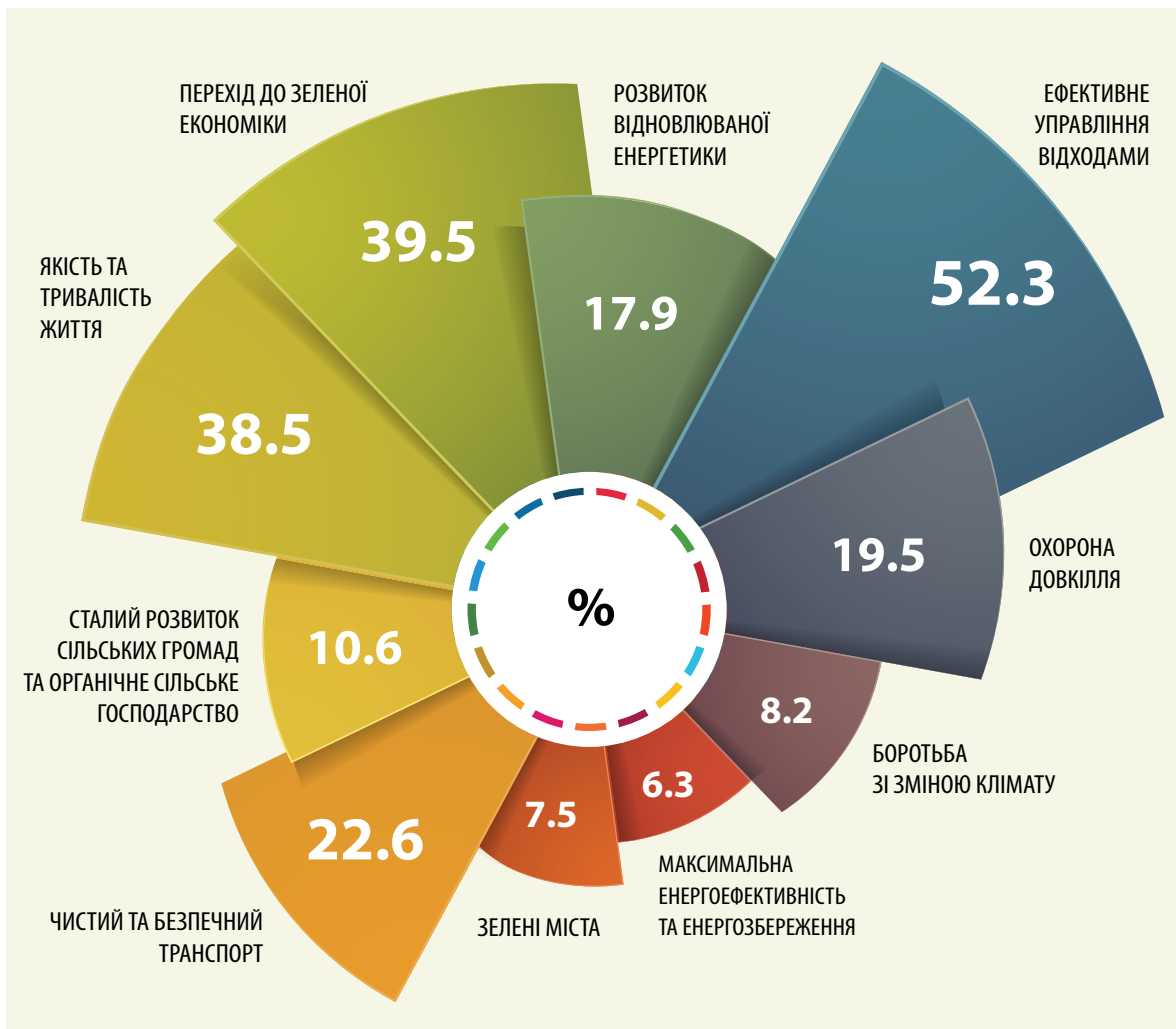
Порівняно рідше, як пріоритетне питання у сфері охорони довкілля і сталої енергетики, яке мають вирішуватися в Україні протягом наступних 5 років, респонденти називали максимальну енергоефективність та енергозбереження – лише 6%.

Чоловіки та жінки схожим чином розставляють пріоритетність питань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики, які мають вирішуватися в Україні протягом наступних 5 років. При цьому жінки дещо частіше за чоловіків надають пріоритетність питанню якості та тривалості життя (відповідно 42% проти 35%), а чоловіки частіше називають розвиток відновлюваної енергетики (20% до 16% серед жінок).

Погляди громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики (Зеленого порядку денного) на найближчі 5 років

РИС. 34

Як Ви вважаєте, які з наступних питань у сфері охорони довкілля і енергетики (Зеленого порядку денного), мають вирішуватися в Україні як пріоритетні протягом наступних 5 років?

Серед вікових груп слід виділити кілька відмінностей у визначенні пріоритетних питань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики. Молодь до 24 років порівняно рідше за інші покоління називає таким завданням ефективне управління відходами (46% до 52% по країні), а також наймолодші респонденти цілком очікувано віддають менший пріоритет питанню якості та тривалості життя (32% проти 39% по країні). Натомість респонденти віком до 24 років помітно більше за інші покоління приділяють уваги пріоритетності таких питань, як чистий та безпечний транспорт (28% до 23% в середньому), охорона довкілля (26% до 20% в середньому), боротьба зі зміною клімату (11% до 8% в середньому) та ефективному міському плануванню та раціональному використанню ресурсів у містах (14% до 8% в середньому).

Освіта респондентів має певний вплив на визначення ними пріоритетних питань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики, які мають вирішуватися в Україні протягом наступних 5 років. Так громадяни з освітою на рівні неповної середньої, частіше за інші освітні групи в якості пріоритетних проблем називали якість та тривалість життя (50% до 39% по країні), а також сталий розвиток сільських громад та органічне сільське господарство (20% до 11% в середньому). Водночас представники цієї освітньої групи помітно менше уваги приділяли пріоритетності завдання переходу до зеленої економіки (23% до 40% по країні), чистого та безпечного транспорту (15% до 23% по країні) та розвитку відновлюваної енергетики (10% до 18% по країні).

Опитані з вищою освітою дещо частіше за інші групи називали пріоритетним завданням ефективне управління відходами (56% до 52% в середньому по країні).

Погляди громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики (Зеленого порядку денного) на найближчі 5 років, в залежності від статі, віку, освіти, %

ТАБЛИЦЯ 29

	Стать		Вікові групи						Рівень освіти			
	чоловік	жінка	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	Початкова / неповна середня	Повна середня / початкова професійна	Середня спеціальна	Неповна / повна вища
Перехід до зеленої економіки (підвищення соціально-економічних показників одночасно зі зниженням рівня викидів парникових газів, забруднюючих речовин та енергоспоживання)	39.8	39.3	34.0	41.2	36.6	43.2	42.2	37.6	23.4	39.3	40.1	41.9
Ефективне управління відходами (запобігання утворенню відходів, повторне використання, переробка, утилізація, захоронення відходів)	53.4	51.3	46.5	59.6	52.5	50.5	53.6	47.8	50.9	49.4	50.3	55.7
Якість та тривалість життя (покращення стану здоров'я, якості життя та добробуту українців та зменшення кількості захворювань/ смертей, спричинених екологічними факторами)	34.9	41.6	32.3	38.5	37.0	40.9	38.8	40.4	49.7	39.8	35.1	39.0
Чистий та безпечний транспорт (розвиток громадського транспорту, електромобільності, мікромобільності та велосипедного транспорту)	21.7	23.3	27.7	20.5	22.2	21.7	23.6	22.7	15.4	24.8	20.6	24.6

Розвиток відновлюваної енергетики (вітрової, сонячної, геотермальної енергії, малої гідроенергії, біомаси)	20.3	15.9	14.7	20.3	20.8	16.2	16.1	17.3	9.5	18.6	19.5	17.7
Боротьба зі зміною клімату та адаптація до її наслідків, збереження озонного шару	7.7	8.7	11.3	10.7	8.7	7.2	6.4	6.8	8.8	9.7	6.9	8.5
Сталий розвиток сільських громад та органічне сільське господарство	11.1	10.2	7.9	10.2	13.7	9.0	9.9	11.1	20.4	11.4	9.1	9.8
Охорона довкілля (чисте повітря, чиста вода, припинення знеліснення / збільшення площі лісів, розвиток природно-заповідного фонду)	17.4	21.2	26.1	16.2	17.6	13.5	22.9	23.3	22.0	17.0	23.1	17.4
Зелені міста (ефективне міське планування та раціональне використання ресурсів у містах)	9.2	6.2	13.8	7.7	6.8	5.1	7.6	7.4	8.4	6.6	7.9	7.6
Максимальна енергоефективність та енергозбереження	7.9	5.1	6.6	4.4	4.7	11.6	6.9	5.1	8.1	5.7	4.5	8.0
Не знаю / Важко сказати	3.8	5.2	3.9	2.0	4.6	5.1	4.8	6.5	6.3	4.3	5.2	3.7

Жителі східних областей демонструють низку відмінностей при визначенні пріоритетності питань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики. Проблема ефективного управління відходами в якості пріоритетної там згадують значно частіше, ніж в середньому по країні (65% до 52% відповідно). Також частіше у цих регіонах пріоритет відводять проблемі якості та тривалості життя (46% до 39% в цілому по країні) та проблемі зелених міст, тобто ефективного міського планування та раціональному використанню ресурсів у містах (13% до 5% по країні).

З іншого боку, на Сході порівняно менше говорять про пріоритетність проблеми чистого та безпечного транспорту (15% до 23% по країні), розвитку відновлюваної енергетики (13% до 18%) та боротьбі зі зміною клімату (5% до 8%).

На Півдні дещо частіше згадують про пріоритетність завдання охорони довкілля (15% до 20% по країні).

Жителі міст та сіл в деяких аспектах відрізняються у своєму баченні пріоритетності питань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики на найближчі 5 років. Перехід до зеленої економіки частіше пріоритетним називають міські жителі (43% до 33% серед сільських жителів). Те ж стосується і проблеми ефективного управління відходами (54% до 48% серед сільських жителів) і чистого та безпечного транспорту (24% проти 20%).

Сільські жителі цілком очікувано вдвічі частіше пріоритетним бачать сталий розвиток сільських громад та органічне сільське господарство (17% до 8% серед міських жителів) та боротьбу зі зміною клімату (12% до 6%).

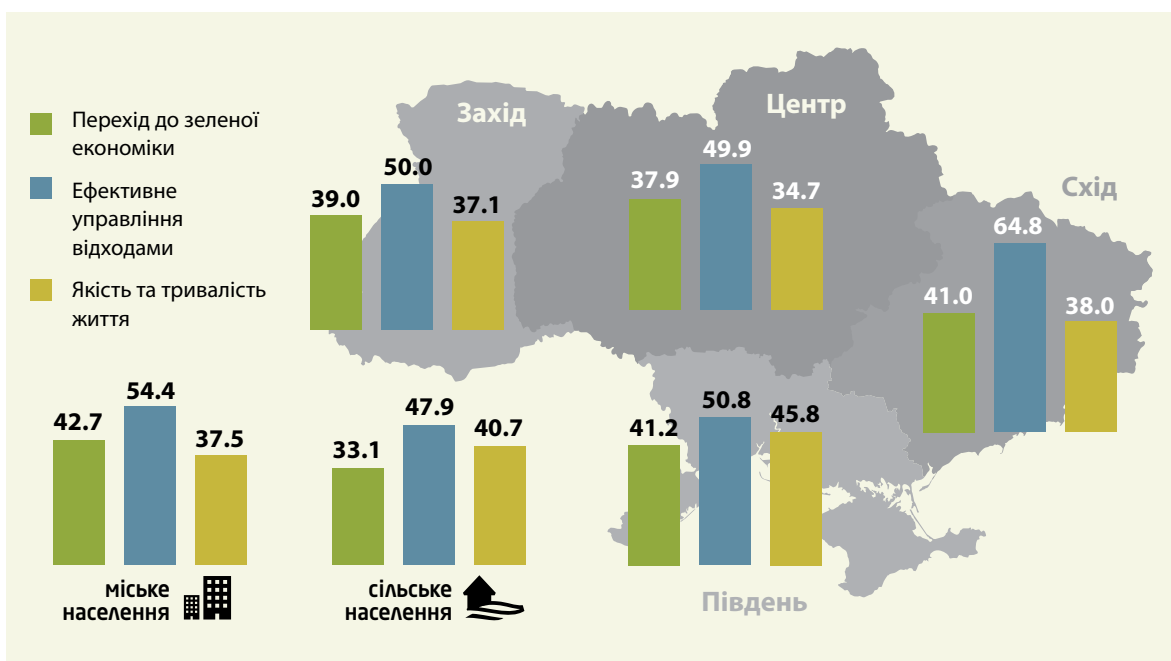
Погляди громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики (Зеленого порядку денного) на найближчі 5 років в залежності від макрорегіону, типу населеного пункту ТАБЛИЦЯ 30

	Макрорегіони				Населення	
	Західний	Центральний	Південний	Східний	Міське	Сільське
Перехід до зеленої економіки (підвищення соціально-економічних показників одночасно зі зниженням рівня викидів парникових газів, забруднюючих речовин та енергоспоживання)	39.2%	37.9%	41.2%	41.0%	42.7%	33.1%
Ефективне управління відходами (запобігання утворенню відходів, повторне використання, переробка, утилізація, захоронення відходів)	50.0%	49.9%	50.8%	64.8%	54.4%	47.9%
Якість та тривалість життя (покращення стану здоров'я, якості життя та добробуту українців та зменшення кількості захворювань/смертей, спричинених екологічними факторами)	37.1%	34.7%	45.8%	38.0%	37.5%	40.7%
Чистий та безпечний транспорт (розвиток громадського транспорту, електромобільності, мікромобільності та велосипедного транспорту)	24.0%	22.6%	25.5%	15.0%	23.9%	20.0%
Розвиток відновлюваної енергетики (вітряної, сонячної, геотермальної енергії, малої гідроенергії, біомаси)	19.5%	18.2%	18.9%	12.6%	16.7%	20.5%
Боротьба зі зміною клімату та адаптація до її наслідків, збереження озонового шару	10.7%	8.1%	7.6%	5.0%	6.3%	12.2%
Сталий розвиток сільських громад та органічне сільське господарство	15.5%	8.5%	8.1%	10.9%	7.6%	16.7%
Охорона довкілля (чисте повітря, чиста вода, припинення знеліснення / збільшення площі лісів, розвиток природно-заповідного фонду)	21.2%	19.4%	15.4%	24.0%	19.1%	20.5%

Зелені міста (ефективне міське планування та раціональне використання ресурсів у містах)	5.1%	9.3%	4.5%	13.2%	8.1%	6.4%
Максимальна енергоефективність та енергозбереження	5.2%	7.0%	5.5%	8.4%	6.7%	5.6%
Не знаю / Важко сказати	3.4%	5.6%	4.8%	3.8%	4.0%	5.7%

ТОП-3 поглядів громадян щодо найбільш пріоритетних завдань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики (Зеленого порядку денного) на найближчі 5 років

РИС. 35

Розглянемо за соціально-демографічними характеристиками портрети тих, хто віддавав пріоритетність тій чи іншій проблемі у сфері охорони довкілля і сталої енергетики.

ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ

Ефективне управління відходами, як пріоритетне завдання, обрали порівняно найбільше громадян – 52% (1065 респондентів). Соціально-демографічні групи розділилися відповідно до середніх показників по країні, без помітних перекосів в бік тієї чи іншої категорії респондентів. Це насамперед стосується розподілу чоловіків та жінок, вікових груп та регіональної приналежності в цій категорії опитаних. За освітнім критерієм респонденти також повторюють загальнонаціональні показники, з незначним переважанням людей з вищою освітою. За поселенською структурою в цій категорії дещо більше міських жителів 70% до 30% (при 67% на 33% в середньому по країні).

ПЕРЕХІД ДО ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сорок відсотків опитаних пріоритетним питанням у сфері охорони довкілля і сталої енергетики обирають перехід до зеленої економіки (805 респондентів). Подібно до тих, хто вважає пріоритетним завдання управління відходами, в даній категорії соціально-демографічні характеристики майже тожні середнім показникам і не мають яскраво виражених перекосів серед розподілу за статевим, віковим, освітнім та регіональним критеріями.

Єдиною більш вираженою відмінністю є переважання міських жителів у цій категорії: 72% до 28% жителів сіл (при 67% на 33% в середньому по країні).

ЯКІСТЬ ТА ТРИВАЛІСТЬ ЖИТТЯ

Пріоритетним завданням на наступні 5 років якість та тривалість життя вважають 39% (786 респондентів). Жінки помітно переважають в цій категорії респондентів – 59% проти 41% чоловіків. Вікові, освітні та поселенські показники майже збігаються з загальноукраїнськими. Водночас, за регіональною ознакою слід відмітити дещо більшу частку жителів південних областей.

ЧИСТИЙ ТА БЕЗПЕЧНИЙ ТРАНСПОРТ

В якості пріоритетного у сфері охорони довкілля і сталої енергетики таке питання, як чистий та безпечний транспорт обирають 23% (461 респондент). Серед особливостей соціально-демографічного портрету цих респондентів можна виділити порівняно вищий рівень освіти та переважання містян – 71% до 29% сільських жителів. За іншими показниками, з невеликими коливаннями, ця категорія не відрізняється від середніх соціально-демографічних даних.

РОЗВИТОК ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Розвиток відновлюваної енергетики, в якості пріоритетного завдання, називають 18% (365 респондентів). Чоловіки та жінки в цій групі розділилися майже порівну. При цьому варто зазначити, що порівняно з загальнонаціональним розподілом, частка чоловіків у цій категорії є вищою (51% до 45% по країні).

За віковими групами немає значущих перекосів, серед освітніх груп трохи вищу за загальні показники по країні частку мають люди з професійно-технічною освітою. Частка жителів сіл є вищою у порівнянні з відповідною часткою по країні – 38% до 33% в середньому.

Соціально-демографічний портрет респондентів, які пріоритезують окремі питання у сфері охорони довкілля та сталого розвитку (Зеленого порядку денного)

ТАБЛИЦЯ 31

		Перехід до зеленої економіки	Ефективне управління відходами	Якість та тривалість життя	Чистий та безпечний транспорт	Розвиток відновлюваної енергетики
Стать	Чоловік	46%	46%	41%	44%	51%
	Жінка	54%	54%	59%	56%	49%
	Разом	100%	100%	100%	100%	100%
Вікові групи	18-24	7%	7%	7%	10%	7%
	25-34	20%	22%	19%	17%	21%
	35-44	17%	19%	18%	19%	22%
	45-54	17%	15%	17%	15%	14%
	55-64	19%	18%	18%	19%	16%
	65+	20%	19%	21%	21%	20%
	Разом	100%	100%	100%	100%	100%
Рівень освіти	Початкова / неповна середня	3%	4%	5%	3%	4%
	Повна середня / початкова професійна	22%	22%	25%	25%	21%
	Середня спеціальна	34%	33%	31%	31%	37%
	Неповна / повна вища	41%	41%	39%	42%	38%
	Разом	100%	100%	100%	100%	100%
Макро-регіони	Західний	26%	25%	26%	28%	29%
	Центральний	33%	33%	31%	34%	35%
	Південний	26%	24%	29%	28%	26%
	Східний	15%	18%	14%	10%	10%
	Разом	100%	100%	100%	100%	100%
Тип населення	Міське	72%	70%	65%	71%	62%
	Сільське	28%	30%	35%	29%	38%
	Разом	100%	100%	100%	100%	100%

ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ

Охорону довкілля пріоритетним питанням вважає кожен п'ятий опитаний (398 респондентів). Жінок помітно більше серед цієї категорії опитаних – 60% до 40% чоловіків (яких в цілому 45% по країні). Майже половину в цій категорії складають респонденти старші 55 років, тоді як середній показник громадян передпенсійного та пенсійного віку становить 39%. Порівняно найбільше серед цих респондентів людей з професійно-технічною освітою, дещо менше жителів південних областей і більше жителів Сходу. Міські та сільські жителі в основному повторюють загальнонаціональні пропорції.

Соціально-демографічний портрет тих, хто в якості пріоритетного питання у сфері охорони довкілля і сталої енергетики обрав сталий розвиток сільських громад та органічне сільське господарство

Одинадцять відсотків (216 респондентів) громадян називають сталий розвиток сільських громад та органічне сільське господарство, як такі, що мають стати пріоритетними у наступні 5 років. Пропорції розподілу чоловіків та жінок незначним чином відрізняються від середніх показників в сторону більшої частки чоловіків (48% проти 45% по країні). Частка вікової групи 35-44 років є вищою за середні показники, тоді як інші групи в цілому не мають виражених перекосів. Освітній рівень цієї групи є трохи нижчим за середні показники. Цілком логічним, що питання сталого розвитку сільських громад та органічного сільського господарства є більш пріоритетним для сільських жителів, тому вони становлять більшість у цій групі (52% до 48% міських жителів), а серед регіонів явно вищою за середні значення є частка жителів західних областей (39% до 27% загалом), де проживає переважно сільське населення.

БОРОТЬБА ЗІ ЗМІНОЮ КЛІМАТУ

Боротьбу зі зміною клімату в контексті найбільш пріоритетних питань згадують 8% (168 респондентів). За розподілом чоловіків та жінок, а також за освітнім критерієм ця категорія загалом повторює середні показники по країні. Слід відмітити більшу частку молоді до 34 років у порівнянні з загальною кількістю молоді по країні (35% до 27% відповідно) та більшу частку жителів Заходу (34% до 37% загалом). Найбільш значимою відмінністю цієї категорії є розподіл міських та сільських жителів, який є майже рівним, тоді як по країні він складає відповідно 67% до 33%.

ЗЕЛЕНІ МІСТА

Ще 8% (154 респонденти) обрали питання зелених міст, яке передбачає ефективне міське планування та раціональне використання ресурсів у містах, пріоритетним на наступні 5 років. Чоловіків помітно більше у порівнянні з розподілом статей по країні – 55% до 45% жінок. Частка молоді до 24 років в цій групі вдвічі вища за середні значення (15% до 8% по країні). Освітній розподіл в основному повторює загальнонаціональний. Серед макрорегіонів більшу частку має Центр – 42% до 34% в середньому. Питання зелених міст є зрозуміло більш важливим для міських жителів, які в цій групі складають 72% проти 28% сільських жителів.

МАКСИМАЛЬНУ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Максимальну енергоефективність та енергозбереження вважають пріоритетним питанням 6% (129 респондентів). Чоловіки становлять більшість в цій групі з 56% проти 44%. Середнє покоління 45-54 роки має помітно більшу представленість порівняно з середніми цифрами по країні: 29% до 16%. Освітній рівень цієї групи є найвищим у порівнянні з усіма описаними групами – майже половину складають люди з повною або неповною вищою освітою. Пропорції жителів Центру та Сходу є порівняно вищими за середні значення (відповідно 38% та 19% до 34% і 14% загалом). Міські жителі значно переважають сільських – 71% до 21%.

Соціально-демографічний портрет респондентів, які пріоритезують окремі питання охорони довкілля та сталої енергетики (Зеленого порядку денного)

ТАБЛИЦЯ 32

		Боротьба зі зміною клімату	Сталий розвиток сільських громад та органічне сільське господарство	Охорона довкілля	Зелені міста	Максимальна енергоефективність та енергозбереження
Стать	Чоловік	46%	46%	41%	44%	51%
	Жінка	54%	54%	59%	56%	49%
	Разом	100%	100%	100%	100%	100%
Вікові групи	18-24	11%	6%	11%	15%	8%
	25-34	24%	18%	16%	19%	13%
	35-44	20%	24%	17%	17%	14%
	45-54	14%	13%	11%	11%	29%
	55-64	14%	17%	21%	18%	19%
	65+	17%	22%	24%	20%	17%
	Разом	100%	100%	100%	100%	100%
Рівень освіти	Початкова / неповна середня	7%	9%	4%	4%	9%
	Повна середня / початкова професійна	25%	26%	22%	21%	18%
	Середня спеціальна	28%	29%	40%	35%	24%
	Неповна / повна вища	40%	36%	34%	40%	49%
	Разом	100%	100%	100%	100%	100%
Макро-регіони	Західний	35%	39%	29%	18%	22%
	Центральний	34%	28%	34%	42%	38%
	Південний	22%	19%	19%	15%	21%
	Східний	9%	15%	18%	25%	19%
	Разом	100%	100%	100%	100%	100%
Тип населення	Міське	72%	70%	65%	71%	62%
	Сільське	28%	30%	35%	29%	38%
	Разом	100%	100%	100%	100%	100%

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 14

Ефективне управління відходами, на думку громадян, є найбільш пріоритетним питанням у сфері охорони довкілля і сталої енергетики на наступні 5 років. Це корелює з описаними раніше даними, згідно яких більше половини громадян у своєму повсякденному житті готові сортувати відходи та віддавати їх на переробку спеціалізованим організаціям.

Віднесення переходу до зеленої економіки, а також якості та тривалості життя до трійки найбільш пріоритетних питань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики корелює з загальними настроями громадян. Адже перехід до зеленої економіки передбачає підвищення соціально-економічних показників одночасно зі зниженням рівня викидів парникових газів. Як було підкреслено у першому розділі – економічні проблеми мають велике значення для більшості суспільства. Питання якості та тривалості життя, яке передбачає зокрема покращення стану здоров'я громадян, корелює з проблемою охорони здоров'я, яка також входить до п'ятірки головних проблем суспільства.

Питання чистого та безпечного транспорту, охорона довкілля, що включає актуальну для населення проблему знеліснення, розвиток відновлюваної енергетики корелюють з іншими актуальними проблемами громадян і тому визначаються ними як пріоритетні.

Пріоритетність вищезазначених питань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики, які мають вирішуватися в Україні протягом наступних 5 років, відтісняє завдання максимальної енергоефективності та енергозбереження на останнє місце.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Українські громадяни в першу чергу переймаються економічними проблемами, проблемою охорони здоров'я та корупцією. Ці проблеми входять до найбільш актуальних проблем з року в рік, а їхня важливість зберігається для всіх соціально-демографічних груп, незалежно від статі, віку, освіти, регіону проживання чи типу поселення. Всі інші питання традиційно відступають на задній план, якщо попросити населення виставити найбільш важливі проблеми за пріоритетністю. Це необхідно враховувати, досліджуючи ставлення громадян до різних питань, в тому числі до охорони довкілля або сталої енергетики.

Більшість громадян висловлюють недовіру державним інститутам. Це стосується й негативних оцінок внеску влади у вирішення екологічних проблем та охорони довкілля від абсолютної більшості опитаних. Порівняно з 2018 роком кількість негативних оцінок навіть зросла за рахунок зменшення громадян, які попереднього року ще не могли визначитися з відповіддю.

З 2018 року сталися значні зміни у настроях громадян щодо захисту навколишнього середовища, екологічних практик та сталої енергетики. Більшість громадян вважає, що захисту навколишнього середовища і економічному зростанню треба надавати однакового значення. У порівнянні з першою хвилею дослідження частка тих, хто воліє приділяти однакову увагу захисту навколишнього середовища та розвитку економіки, зросла на 10%. В цей же час дещо знизилася кількість прихильників розвитку однієї сфери за рахунок іншої.

Нова хвиля опитування продемонструвала певне посилення розбіжностей щодо питання пріоритетності захисту навколишнього середовища та економічного розвитку між деякими соціально-демографічними групами, зокрема віковими: серед молоді вища частка тих, хто обирає пріоритет захисту навколишнього середовища у порівнянні зі старшим поколінням і порівняно менша частка тих, хто вважає обидві сфери однаково пріоритетними.

Разом зі збереженням першочерговості тих чи інших кроків держави для захисту довкілля, з 2018 року відбулося зменшення підтримки майже всіх пропонованих заходів – від коливань у кілька відсотків до більш помітних змін.

Першочерговим завданням держави для охорони довкілля на думку громадян є виділення більшої кількості державних коштів на підтримку відновлювальних джерел енергії та енергоефективності. На другому місці за частотою згадування – підвищення адміністративної відповідальності громадян за шкоду довкіллю. Третє місце ділять між собою стимулювання відповідальної поведінки населення та підвищення обізнаності громадян стосовно того, як вони особисто можуть долучитися до захисту довкілля. Таким чином, структура першочергових кроків з боку держави для захисту довкілля у свідомості громадян майже не змінилася і більшість пропонуєваних кроків займають ті ж місця, що й під час першої хвилі дослідження.

Особливу увагу слід звернути на дві зміни: суттєве зменшення підтримки такого кроку, як ведення активного інформування про стан довкілля та екологічні ризики, а також на зростання популярності виділення більших державних коштів на підтримку відновлювальних джерел енергії та енергоефективності.

Головна екологічна проблема для громадян це забруднення водойм і неякісна питна вода. До трійки основних екологічних проблем також увійшли вирубка лісів і забруднення повітря. У порівнянні з 2018 роком актуальність цих проблем для суспільства не лише збереглася, а й посилилася.

Порівняна більшість громадян вважає, що чіткі положення з питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій є важливими. З 2018 року різниця між тими, хто вважає, що такі положення є важливими і тими, хто дотримується протилежної думки, дещо скоротилася.

З 2018 року помітно збільшилися частка громадян, які діють з екологічних міркувань чи готові розпочати в найближчі півроку. Це в першу чергу стосується сортування відходів та передачі їх на переробку спеціалізованим організаціям, зменшення використання одноразового пластику, зменшення споживання електроенергії та газу, а також покращення енергоефективності житла.

Однією з найбільш помітних змін з 2018 року є майже трьох кратне зменшення частки громадян, які взагалі не діють, керуючись екологічними міркуваннями.

Громадяни не можуть дати однозначну відповідь хто є головним суб'єктом впливу на вирішення екологічних питань. В цьому результаті дослідження 2020 року повністю повторюють результати у 2018 році: респонденти частіше ставлять на перше місце самих себе, на другому місці Верховна Рада, як законодавча влада і третє місце за згадуваннями в Уряді країни.

Основним бар'єром для реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища є відсутність штрафів та адміністративної відповідальності за відповідні порушення. Думки громадян щодо цього не змінилися з часів першої хвили опитування. Друге місце за значимістю ділять між собою відсутність культури відповідальної поведінки та відсутність дієвих законів, що регулюють екологічні питання.

Варто звернути увагу, що з часу першої хвили дослідження помітно зменшилися згадування цілої низки перепон для реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища: низькі екологічні податки, відсутність фінансових стимулів для здійснення заходів з покращення стану довкілля, відсутність навчальних програм, які допомогли б змінити ставлення та звички, а також низька поінформованість або брак знань щодо екологічних проблем і ризиків в Україні.

Серед регіонів слід окремо дослідити ситуацію у південних областях, де і досі частіше в якості важливого завдання держави та бар'єру для реалізації заходів з покращення стану навколишнього середовища називають низьку поінформованість щодо екологічних проблем та відсутність відповідних навчальних програм. Тоді як в межах держави актуальність цих кроків впала у порівнянні з 2018 роком.

Більшість суспільства бачить зв'язок між боротьбою зі зміною клімату і ефективнішим використанням енергії та можливістю пришвидшення економічного зростання та створення робочих місць в Україні. Отримані дані логічно пов'язані з тим, що більшість громадян надає проблемам захисту навколишнього середовища і економічному зростанню однакового значення.

Боротьба зі зміною клімату в Україні не має одного чи навіть декількох головних відповідальних на думку громадян. Порівняно найчастіше респонденти давали відповідь, що це завдання влади, громадянського суспільства, бізнесу та простих громадян разом узятих. Відсутність однозначної відповіді на це питання корелює з розпорошеністю відповідей на питання щодо головного суб'єкту впливу на вирішення екологічних питань.

Серед тих, хто обирає якогось конкретного відповідального за боротьбу зі зміною клімату в країні, порівняно частіше називають Уряд та Верховну Раду.

Більшість громадян однозначно вважають проблему зміни клімату в Україні на сьогодні серйозною.

Одним з найбільш пріоритетних питань в сфері енергетики, які мають вирішуватися в Україні протягом наступних 5 років, є питання забезпечення найменшої ціни на енергію, наскільки це можливо. Перше місце для питання, вирішення якого має призвести до часткового зниження комунальних послуг, логічно пов'язане з високою актуальністю проблеми високих тарифів для українських громадян.

Серед найбільш пріоритетних завдань в сфері енергетики громадяни також бачать інвестування та розвиток чистих енергетичних технологій та забезпечення сталого енергопостачання та розвиток кращої енергетичної інфраструктури.

Важливо відмітити, що за рівнем пріоритетності громадяни виділяють завдання з підвищення власної обізнаності, а саме забезпечення споживачів зрозумілою інформацією, яка допоможе їм зробити кращий вибір стосовно постачальника енергії, енергетичного устаткування, енергозбереження тощо.

Ефективне управління відходами, на думку громадян, є найбільшим пріоритетом у сфері охорони довкілля і сталої енергетики на наступних 5 років. Ці настрої корелюють з описаними раніше даними, згідно яких більше половини громадян у своєму повсякденному житті сортують відходи та віддають їх на переробку спеціалізованим організаціям.

Віднесення переходу до зеленої економіки і якості та тривалості життя до трійки найбільш пріоритетних питань у сфері охорони довкілля і сталої енергетики також корелюють із загальними настроями громадян. Адже перехід до зеленої економіки передбачає підвищення соціально-економічних показників одночасно зі зниженням рівня викидів парникових газів, тобто однакову пріоритетність економічним та екологічним завданням. Питання якості та тривалості життя, яке передбачає зокрема покращення стану здоров'я громадян, корелює з проблемою охорони здоров'я, яка також входить до п'ятірки головних проблем суспільства.

Питання чистого та безпечного транспорту, охорона довкілля, що включає актуальну для населення проблему знеліснення, розвиток відновлюваної енергетики логічно пов'язані з іншими актуальними проблемами громадян і тому визначаються ними як пріоритетні.

Загалом з усіх категорій респондентів, молодші громадяни з вищим рівнем освіти частіше приділяли увагу важливості охорони довкілля: вони частіше погоджуються з тим, що чіткі положення з питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій є важливими, частіше та різноманітніше діють з екологічних міркувань у повсякденному житті та частіше за інших основну відповідальність у вирішенні екологічних питань покладають на самих громадян. Порівняно з опитуванням 2018 року ця тенденція посилилася.

ТАБЛИЦІ ОДНОМІРНИХ РОЗПОДІЛІВ ДОСЛІДЖЕННЯ (2020)

Дослідження проводилося Київським міжнародним інститутом соціології з 28 січня по 20 лютого 2020 року. Польовий етап тривав з 8 по 18 лютого 2020 року. Опитування проводилося в 110 населених пунктах (PSU) у всіх областях України, окрім автономної республіки Крим. У Донецькій і Луганській областях опитування проводилися тільки на територіях, що контролюється Україною. В результаті польового етапу було зібрано 2038 анкет.

1. Яким питанням, на Вашу думку, має приділятися найбільше уваги на національному рівні?

Назвіть, будь ласка, питання у порядку важливості: перше за важливістю, друге за важливістю, третє і до 12 за важливістю.

	1-ше місце за важливістю
Підвищення соціальних стандартів, вдосконалення системи соці	32.2%
Боротьба з корупцією	20.4%
Зменшення безробіття	18.0%
Охорона здоров'я, підвищення якості медичного обслуговування	13.9%
Підтримка малого і середнього бізнесу	4.7%
Покращення якості освіти, розвиток науки та інновацій	3.3%
Підвищення обороноздатності	3.0%
Вирішення екологічних проблем, охорона довкілля	1.7%
Боротьба зі злочинністю	1.7%
Підвищення ефективності споживання енергоресурсів в Україні	0.5%
Зміцнення енергетичної безпеки	0.3%
Забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок	0.3%

	Середнє значення
Підвищення соціальних стандартів, вдосконалення системи соціального захисту	3.78
Охорона здоров'я, підвищення якості медичного обслуговування	3.81
Боротьба з корупцією	3.96
Зменшення безробіття	4.37
Покращення якості освіти, розвиток науки та інновацій	6.06

Боротьба зі злочинністю	6.15
Підтримка малого і середнього бізнесу	6.73
Підвищення обороноздатності	7.16
Вирішення екологічних проблем, охорона довкілля	7.49
Підвищення ефективності споживання енергоресурсів в Україні	8.40
Зміцнення енергетичної безпеки	9.38
Забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок	10.72

2. На Вашу думку, чи достатньо влада робить для вирішення екологічних проблем та охорони довкілля?

Так, достатньо	6.3%
Ні, не достатньо	86.0%
Не знаю / важко сказати	7.7%

3. З яким із цих тверджень Ви найбільше згодні?

Захист навколишнього середовища повинен забезпечуватися, незважаючи на можливе уповільнення економічного розвитку	20.9%
Економічне зростання має забезпечуватися, незважаючи на можливе погіршення екологічної ситуації	14.4%
Захисту навколишнього середовища і економічному зростанню треба надавати однакового значення	59.6%
Не знаю / важко сказати	5.1%

4. На Вашу думку, що держава повинна у першу чергу робити для захисту довкілля?

До п'яти варіантів відповіді.

Виділяти більше державних коштів на підтримку відновлювальних джерел енергії та енергоефективності	45.1%
Вести активне інформування про стан довкілля та екологічні ризики	21.9%
Запровадити обов'язкову екологічну освіту з раннього віку	26.0%
Підвищувати обізнаність громадян стосовно того, як вони особисто можуть долучитися до захисту довкілля	29.8%
Підвищити адміністративну відповідальність громадян за шкоду довкіллю	34.7%
Стимулювати (в т.ч. фінансово) відповідальну поведінку населення (наприклад, використання енергоефективних пристроїв, економне споживання ресурсів, сортування сміття тощо)	30.9%
Підвищити екологічні податки	8.3%
Встановити жорсткіші стандарти для бізнесу та промисловості стосовно забруднення і викидів	25.9%
Підвищити штрафи та адміністративну відповідальність бізнесу за порушення екологічних стандартів	24.4%
Надавати фінансові стимули підприємствам, які покращують свої екологічні показники (наприклад, запроваджують заходи енергоефективності, зменшують вплив виробництва на екологію тощо)	14.2%
Не знаю / важко сказати	4.8%

5. Які екологічні проблеми Вас найбільше турбують? До п'яти варіантів відповіді

Забруднення водойм, неякісна питна вода	70.0%
Забруднення повітря	54.9%
Деградація ґрунтів, опустелювання, втрата врожайності	27.6%
Вирубка лісів	63.3%
Вичерпання природних ресурсів	16.9%
Зміна клімату, аномальні (нетипові) погодні умови та явища (повені, шторми, смерчі та інші природні катаклізми)	17.3%
Знищення озонового шару	6.0%
Скорочення біорізноманіття (зникнення / вимирання видів)	4.2%
Забруднення довкілля побутовими відходами, стихійні звалища	42.4%
Забруднення територій промисловими відходами	29.3%
Мене не турбують екологічні проблеми	1.7%
Не знаю / важко сказати	0.8%

6. Чи є наявність чітких положень щодо питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій або кандидатів визначальною для Вас при голосуванні?

Точно так	18.1%
Скоріше так	26.2%
Скоріше ні	17.0%
Точно ні	17.6%
Не знаю / важко сказати	21.1%

7. Що з цього Ви вже робите з екологічних міркувань або готові почати робити найближчі півроку? Можливо декілька варіантів відповіді

Сортуєте відходи та віддаєте їх на переробку спеціалізованим організаціям	51.5%
Частіше використовуєте громадський транспорт/велосипед замість приватного авто/таксі	20.2%
Надаєте перевагу товарам з екологічним маркуванням	13.7%
Зменшуєте використання одноразового пластику (пакети, пластикова упаковка тощо)	37.3%
Споживаєте більше локальних або самостійно вирощених продуктів	21.8%
Використовуєте менше води для побутових потреб	18.0%
Зменшили споживання електроенергії та газу	32.5%
Встановили альтернативні джерела енергії (наприклад, сонячну панель)	5.0%
Покращили енергоефективність житла (утеплення стін / даху / підвалу, заміна вікон, приладів освітлення на енергоефективні, встановлення автономного опалення та / або лічильників теплової енергії тощо)	31.2%
Жодного з перерахованого	6.0%
Не знаю / важко сказати	3.2%

8. На Вашу думку, хто має найбільший вплив на вирішення екологічних питань?

8.1. На вашу думку, хто займає перше місце за впливом на вирішення екологічних питань?

8.2. На вашу думку, хто займає друге місце за впливом на вирішення екологічних питань?

8.3. На вашу думку, хто займає третє місце за впливом на вирішення екологічних питань?

	8.1.	8.2.	8.3.
Верховна Рада України (законодавча влада)	26.3%	21.5%	14.8%
Уряд (виконавча влада)	19.0%	30.7%	18.9%
Самі громадяни	31.0%	16.2%	21.7%
Бізнес	2.3%	6.3%	12.4%
Місцеві органи влади	15.7%	18.2%	23.3%
Не знаю / важко сказати	5.7%	7.2%	9.0%

9. Як ви вважаєте, чому громадяни України та бізнес не вживають заходи з покращення стану навколишнього середовища, ощадливого використання ресурсів тощо?

До п'яти варіантів відповіді

Відсутність штрафів, адміністративної відповідальності	50.9%
Відсутність дієвих законів, що регулюють екологічні питання	35.7%
Низькі екологічні податки	9.8%
Низька поінформованість / брак знань щодо екологічних проблем і ризиків в Україні	23.6%
Відсутність навчальних програм, які допомогли б змінити ставлення та звички	21.2%
Відсутність культури відповідальної поведінки	36.1%
Відсутність можливостей для реалізації заходів (інфраструктури для сортування сміття тощо)	21.6%
Відсутність фінансових стимулів для здійснення заходів з покращення стану довкілля	21.0%
Недостатньо коштів та/або економічно не вигідно	11.3%
Не вбачають у цьому необхідності	8.1%
Не знаю / важко сказати	6.2%

10. Чи погоджуєтеся Ви з твердженням, що боротьба зі зміною клімату та ефективніше використання енергії може пришвидшити економічне зростання та створення робочих місць в Україні?

Точно так	30.6%
Скоріше так	27.8%
Скоріше ні	11.8%
Точно ні	9.1%
Не знаю / важко сказати	20.8%

11. Як Ви вважаєте, хто в Україні відповідальний за боротьбу зі зміною клімату?

Центральна влада (Уряд, Парламент)	22.4%
Обласна та місцева влада	4.1%
Бізнес та промисловість	6.2%
Екологічні організації	11.5%
Кожен особисто	12.5%
Усі перераховані	29.6%
Жодного з перерахованого	4.5%
Не знаю / важко сказати	9.3%

12. На Вашу думку, чи є серйозною проблема зміни клімату на сьогодні в Україні?

Точно так	57.0%
Скоріше так	25.5%
Скоріше ні	7.7%
Точно ні	3.9%
Не знаю / важко сказати	5.9%

13. Як Ви вважаєте, які з наступних питань, пов'язаних з енергетикою, мають вирішуватися в Україні як пріоритетні протягом наступних 5 років? Можливі до трьох варіантів відповіді

Забезпечення найменшої ціни на енергію, на скільки це можливо	52.7%
Зменшення загального споживання енергії в Україні	18.8%
Забезпечення сталого енергопостачання та розвиток кращої енергетичної інфраструктури	25.5%
Зменшення імпорту енергоресурсів	17.7%
Захист критичної енергетичної інфраструктури від кіберзагроз та екстремальних погодних умов	11.4%
Інвестувати та розвивати чисті енергетичні технології	32.5%
Підтримка міжнародних зусиль, направлених на зменшення впливу енергетичної галузі на клімат	17.1%
Забезпечення споживачів зрозумілою інформацією, яка допоможе їм зробити кращий вибір стосовно постачальника енергії, енергетичного устаткування, енергозбереження тощо	22.1%
Жодного з перерахованого	1.3%
Не знаю / важко сказати	8.1%

14. Як Ви вважаєте, які з наступних питань у сфері охорони довкілля і енергетики (Зеленого порядку денного), мають вирішуватися в Україні як пріоритетні протягом наступних 5 років? Можливі до трьох варіантів відповіді

Перехід до зеленої економіки (підвищення соціально-економічних показників одночасно зі зниженням рівня викидів парникових газів, забруднюючих речовин та енергоспоживання)	39.5%
Ефективне управління відходами (запобігання утворенню відходів, повторне використання, переробка, утилізація, захоронення відходів)	52.3%
Якість та тривалість життя (покращення стану здоров'я, якості життя та добробуту українців та зменшення кількості захворювань/смертей, спричинених екологічними факторами)	38.5%
Чистий та безпечний транспорт (розвиток громадського транспорту, електромобільності, мікромобільності та велосипедного транспорту)	22.6%
Розвиток відновлюваної енергетики (вітрової, сонячної, геотермальної енергії, малої гідроенергії, біомаси)	17.9%
Боротьба зі зміною клімату та адаптація до її наслідків, збереження озонового шару	8.2%
Сталий розвиток сільських громад та органічне сільське господарство	10.6%
Охорона довкілля (чисте повітря, чиста вода, припинення знеліснення / збільшення площі лісів, розвиток природно-заповідного фонду)	19.5%
Зелені міста (ефективне міське планування та раціональне використання ресурсів у містах)	7.5%
Максимальна енергоефективність та енергозбереження	6.3%
Не знаю / важко сказати	4.6%

ТАБЛИЦІ ОДНОМІРНИХ РОЗПОДІЛІВ ДОСЛІДЖЕННЯ (2018)

Дослідження проводилося Київським міжнародним інститутом соціології з 20 листопада по 17 грудня 2018 року. Польовий етап тривав з 30 листопада по 14 грудня 2018 року. Опитування проводилося в 110 населених пунктах (PSU) у всіх областях України, окрім автономної республіки Крим. У Донецькій і Луганській областях опитування проводилися тільки на територіях, що контролюється Україною. В результаті польового етапу було зібрано 2034 анкети.

1. Яким питанням, на Вашу думку, має приділятися найбільше уваги на національному рівні?

Назвіть, будь ласка, питання у порядку важливості: перше за важливістю, друге за важливістю, третє і до 12 за важливістю.

	1-ше місце за важливістю
Підвищення соціальних стандартів, вдосконалення системи соціального захисту	31,3%
Боротьба з корупцією	19,0%
Зменшення безробіття	16,5%
Охорона здоров'я, підвищення якості медичного обслуговування	14,5%
Підтримка малого і середнього бізнесу	4,4%
Підвищення обороноздатності	4,2%
Покращення якості освіти, розвиток науки та інновацій	3,7%
Боротьба зі злочинністю	2,8%
Вирішення екологічних проблем, охорона довкілля	1,1%
Забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок	1,0%
Підвищення ефективності споживання енергоресурсів в Україні	0,8%
Зміцнення енергетичної безпеки	0,7%

	Середнє значення
Охорона здоров'я, підвищення якості медичного обслуговування	3.912
Підвищення соціальних стандартів, вдосконалення системи соціального захисту	3.918
Боротьба з корупцією	4.018
Зменшення безробіття	4.741
Покращення якості освіти, розвиток науки та інновацій	5.975

Боротьба зі злочинністю	6.074
Підтримка малого і середнього бізнесу	6.901
Підвищення обороноздатності	6.988
Вирішення екологічних проблем, охорона довкілля	7.492
Підвищення ефективності споживання енергоресурсів в Україні	8.200
Зміцнення енергетичної безпеки	9.306
Забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок	10.473

2. На Вашу думку, чи достатньо влада робить для вирішення екологічних проблем та охорони довкілля?

Так, достатньо	5.7%
Ні, не достатньо	82.7%
Не знаю / важко сказати	11.6%

3. З яким із цих тверджень Ви найбільше згодні?

Захист навколишнього середовища повинен забезпечуватися, незважаючи на можливе уповільнення економічного розвитку	23.5%
Економічне зростання має забезпечуватися, незважаючи на можливе погіршення екологічної ситуації	18.4%
Захисту навколишнього середовища і економічному зростанню треба надавати однакового значення	49.6%
Не знаю / важко сказати	8.5%

4. На Вашу думку, що держава повинна у першу чергу робити для захисту довкілля?

До п'яти варіантів відповіді.

Виділяти більше державних коштів на підтримку відновлювальних джерел енергії та енергоефективності	43.1%
Вести активне інформування про стан довкілля та екологічні ризики	30.9%
Запровадити обов'язкову екологічну освіту з раннього віку	30.4%
Підвищувати обізнаність громадян стосовно того, як вони особисто можуть долучитися до захисту довкілля	34.8%
Підвищити адміністративну відповідальність громадян за шкоду довкіллю	38.0%
Стимулювати (в т.ч. фінансово) відповідальну поведінку населення (наприклад, використання енергоефективних пристроїв, економне споживання ресурсів, сортування сміття тощо)	34.3%
Підвищити екологічні податки	11.3%
Встановити жорсткіші стандарти для бізнесу та промисловості стосовно забруднення і викидів	29.0%
Підвищити штрафи та адміністративну відповідальність бізнесу за порушення екологічних стандартів	22.5%
Надавати фінансові стимули підприємствам, які покращують свої екологічні показники (наприклад, запроваджують заходи енергоефективності, зменшують вплив виробництва на екологію тощо)	16.2%
Не знаю / важко сказати	5.5%

5. Які екологічні проблеми Вас найбільше турбують? До п'яти варіантів відповіді

Забруднення водойм, неякісна питна вода	59.9%
Забруднення повітря	51.6%
Деградація ґрунтів, опустелювання, втрата врожайності	30.6%
Вирубка лісів	59.1%
Вичерпання природних ресурсів	18.9%
Зміна клімату, аномальні (нетипові) погодні умови та явища (повені, шторми, смерчі та інші природні катаклізми)	21.8%
Знищення озонового шару	13.1%
Скорочення біорізноманіття (зникнення / вимирання видів)	10.3%
Забруднення довкілля побутовими відходами, стихійні звалища	47.8%
Забруднення територій промисловими відходами	34.2%
Мене не турбують екологічні проблеми	1.8%
Не знаю / важко сказати	2.1%

6. Чи є наявність чітких положень щодо питань охорони довкілля та сталої енергетики в програмах політичних партій або кандидатів визначальною для Вас при голосуванні?

Точно так	16.7%
Скоріше так	29.8%
Скоріше ні	17.8%
Точно ні	13.1%
Не знаю / важко сказати	22.5%

7. Що з цього Ви вже робите з екологічних міркувань або готові почати робити найближчі півроку? Можливо декілька варіантів відповіді

Сортуєте відходи та віддаєте їх на переробку спеціалізованим організаціям	38.2%
Частіше використовуєте громадський транспорт/велосипед замість приватного авто/таксі	22.7%
Надаєте перевагу товарам з екологічним маркуванням	14.5%
Зменшуєте використання одноразового пластику (пакети, пластикова упаковка тощо)	24.4%
Споживаєте більше локальних або самостійно вирощених продуктів	20.4%
Використовуєте менше води для побутових потреб	14.2%
Зменшили споживання електроенергії та газу	26.9%
Встановили альтернативні джерела енергії (наприклад, сонячну панель)	3.1%
Покращили енергоефективність житла (утеплення стін / даху / підвалу, заміна вікон, приладів освітлення на енергоефективні, встановлення автономного опалення та / або лічильників теплової енергії тощо)	19.4%
Жодного з перерахованого	17.4%
Не знаю / важко сказати	3.4%

8. На Вашу думку, хто має найбільший вплив на вирішення екологічних питань?

8.1. На вашу думку, хто займає перше місце за впливом на вирішення екологічних питань?

8.2. На вашу думку, хто займає друге місце за впливом на вирішення екологічних питань?

8.3. На вашу думку, хто займає третє місце за впливом на вирішення екологічних питань?

	8.1.	8.2.	8.3.
Верховна Рада України (законодавча влада)	25.3%	20.4%	15.5%
Уряд (виконавча влада)	19.3%	29.1%	18.9%
Самі громадяни	29.9%	21.1%	20.2%
Бізнес	3.3%	9.1%	16.8%
Місцеві органи влади	15.0%	18.8%	26.5%
Не знаю / важко сказати	7.2%	1.6%	2.0%

9. Як ви вважаєте, чому громадяни України та бізнес не вживають заходи з покращення стану навколишнього середовища, ощадливого використання ресурсів тощо?

До п'яти варіантів відповіді

Відсутність штрафів, адміністративної відповідальності	51.1%
Відсутність дієвих законів, що регулюють екологічні питання	40.3%
Низькі екологічні податки	17.4%
Низька поінформованість / брак знань щодо екологічних проблем і ризиків в Україні	29.7%
Відсутність навчальних програм, які допомогли б змінити ставлення та звички	26.8%
Відсутність культури відповідальної поведінки	33.7%
Відсутність можливостей для реалізації заходів (інфраструктури для сортування сміття тощо)	25.8%
Відсутність фінансових стимулів для здійснення заходів з покращення стану довкілля	29.3%
Недостатньо коштів та/або економічно не вигідно	15.1%
Не вбачають у цьому необхідності	9.8%
Не знаю / важко сказати	4.7%

UNITED NATIONS
UKRAINE

ЦІЛІ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ

1 ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ 	2 ПОДОЛАННЯ ГОЛОДУ 	3 МІЦНЕ ЗДОРОВ'Я І БЛАГОПОЛУЧЧЯ 	4 ЯКІСНА ОСВІТА 	5 ҐЕНДЕРНА РІВНІСТЬ 	6 ЧИСТА ВОДА ТА НАЛЕЖНІ САНІТАРНІ УМОВИ
7 ДОСТУПНА ТА ЧИСТА ЕНЕРГІЯ 	8 ҐІДНА ПРАЦЯ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ 	9 ПРОМИСЛОВІСТЬ, ІННОВАЦІЇ ТА ІНФРАСТРУКТУРА 	10 СКОРОЧЕННЯ НЕРІВНОСТІ 	11 СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ І ГРОМАД 	12 ВІДПОВІДАЛЬНЕ СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВО
13 ПОМ'ЯКШЕННЯ НАСЛІДКІВ ЗМІНИ КЛІМАТУ 	14 ЗБЕРЕЖЕННЯ МОРСЬКИХ РЕСУРСІВ 	15 ЗАХИСТ ЕКОСИСТЕМ СУШІ 	16 МИР, СПРАВЕДЛИВІСТЬ ТА СИЛЬНІ ІНСТИТУТИ 	17 ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 	

